

*Світлій пам'яті нашого батька –
Салашного Олексія Степановича
присвячується*

Тамара та Володимир Салашні

*«Віддай людині крихітку себе.
За це душа поповнюється світлом»
Ліна Костенко*

УДК 37.091.4(092)
ББК 74.03(4Укр)-8
С 16

Салашний О. С. Мій шлях / О. С. Салашний. –
С 18 Полтава : Друкарська майстерня, 2016 – 206 с.

Це книга мемуарів О. С. Салашного, учасника бойових дій та ветерана Великої Вітчизняної війни, мудрого наставника, Учителя, де викладено його славний бойовий та трудовий життєвий шлях, насичений значними та яскравими подіями.

Це данина поваги і вдячності людям, з якими Олексій Степанович пліч-о-пліч захищав Батьківщину від фашистських загарбників, з якими його протягом тривалого часу поєднувала спільна трудова діяльність та громадська робота.

У книзі використані фотоматеріали музею історії школи-інтернату №2 ім. Н.К. Крупської та фото-матеріали, надані радою ветеранів Октябрського району м. Полтави.

УДК 37.091.4(092)
ББК 74.03(4Укр)-8

СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ

О. С. САЛАШНОГО

Олексій Степанович Салашний народився 08 квітня 1926 року в с. Котельва Котелевського району Полтавської області у багатодітній селянській сім'ї.

Разом із Олексієм у сім'ї Степана Федоровича та Килини Гаврилівни Салашних зростало і троє доньок – Лідія, Катерина та Марія.

З 1932 по 1941-й роки Олексій навчався у Котелевській школі, де закінчив дев'ять класів.

У зв'язку з наступом фашистських військ його разом із батьком було включено до складу бригади для супроводження колгоспного стада у глибокий тил, за річку Волгу. Але, за розпорядженням командування Сталінградським фронтом, худобу було здано в місті Калачі, а супроводжуючі роз'їхалися хто куди. Олексій із батьком рушили за Волгу, до Казахстану, де на той час із сім'єю проживала його старша сестра Лідія.

Тут, у місті Акмолинську Казахської РСР Олексій працював спочатку учнем, а з липня 1942 року по листопад 1943 року – слюсарем-автоматником Акмолинського паровозного депо.

Одразу після визволення від фашистських окупантів міста Полтави в листопаді 1943 року Олексій із батьком прибули на батьківщину, а уже в кінці грудня цього року його закликали до армії, та, після короткочасної підготовки у школі молодших командирів при 8-му окремому запасному саперному полку (м. Ізюм Харківської області) по спеціальності «сапер-мінер» він був відправлений на Карело-фінський фронт, де в період

із червня 1944 року по травень 1945 року був командиром відділення у складі військ Першої окремої мотоінженерної Печензької Ордену Бойового Червоного Прапора бригади РГК (Резерва Головного Командування).

О. С. Салашний приймав безпосередню участь у боях по визволенню від фашистів Крайньої Півночі, зокрема, головного адміністративного центру Печенізької області міста Печенги (Петсамо), промислового центра по видобутку та виплавці нікелю – м. Нікеля (Наутси), а також гавані Лінахамарі.

Згідно директиви Генерального штабу Радянської Армії частина особового складу Першої окремої мотоінженерної Печензької Ордену Бойового Червоного Прапора бригади РГК у грудні 1945 року була з армії звільнена та залишена для роботи у прикордонному з Норвегією районі до особливого розпорядження уряду.

О. С. Салашного було призначено завідувачем Печензької ощадкаси Мурманського управління держтрудоощадкаси та держкредиту.

У 1947 році О. С. Салашний повернувся до рідної Котельви, де спочатку працював інспектором оргнабору Міністерства трудових резервів по Котелевському району, а з травня 1948 року по січень 1950 року – завідувачем Ленінського сільського будинку культури.

У 1951 році закінчив повну середню школу та став студентом історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту, який закінчив у 1955 році.

Із серпня 1955 року по серпень 1961 року працював завідувачем учбової частини школи ФЗУ Полтавського м'ясокомбінату, після чого до лютого 1964 року працював на посаді вихователя та учителя історії Полтавської школи – інтернату №1.

З лютого 1964 року по вересень 1966 року О. С. Салашний працював завучем Полтавської середньої школи №5.

Протягом наступних 25-ти років (до вересня 1991 року) О. С. Салашний очолював Полтавську обласну школу-інтернат №2 ім. Н. К. Крупської.

За успішну професійну діяльність Олексій Степанович одержав почесне звання «Заслужений учитель Української РСР», був нагороджений медалями «За доблесну працю», «А. С. Макаренка», значком Міністерства освіти УРСР «Відмінник народної освіти УРСР».

За ратні подвиги та самовіддану працю О. С. Салашний нагороджений орденами Великої Вітчизняної війни «За мужність», Трудового Червоного Прапора, «Знак пошани», медалями «За бойові заслуги», «За оборону Радянського Заполяр'я», «За перемогу над Німеччиною» та ін.

О. С. Салашний чотири рази обирався депутатом Полтавської міської ради, де очолював депутатську комісію по народній освіті.

Після виходу на пенсію протягом двадцяти років Олексій Степанович працював на громадських засадах у раді ветеранів Октябрського району м. Полтави, присвятивши цей період свого життя благородній справі служіння найменш соціально захищеним верствам населення.

*А завтра була війна....
(із спогадів О. С. Салашного)*

ЧЕРВЕНЬ 1941 РОКУ...

Рівно о 16.00 двадцять другого червня загриміли перші гарматні залпи, скинуті перші бомби на мирні міста і села, на голови безтурботно сплячих людей.

Це був початок Великої Вітчизняної війни радянського народу проти німецько-фашистських загарбників, яка принесла на рідну землю смерть, руйнування та інші незліченні лиха для всього радянського народу. Фашистська Німеччина без оголошення війни, порушивши договір про ненапад, позлодійськи вторглася на територію Радянського Союзу.

Комуністична партія і радянський уряд докладали величезних зусиль для того, щоб затримати ворога і дати можливість евакуювати в глибокий тил промислові підприємства, колгоспи і радгоспи, в найкоротший термін відновити їх, причому багато з них перепрофілювати на випуск озброєння для фронту.

Колгосп імені В. І. Леніна в с. Котельва, де жив я з батьками теж готувався до евакуації. Нас з батьком і ще трьома колгоспниками призначили супроводжувати у глибокий тил колгоспне стадо великої рогатої худоби, що нараховує понад 200 голів. Так, ще до закінчення дев'яти класів почалася моя трудова біографія. За наказом командування Сталінградського фронту стадо було передано одній із військових частин у місті Калачі, а його супроводжуючі роз'їхалися по різних місцях, де жили їхні родичі, друзі чи знайомі. Ми з батьком вирушили до міста Акмолінськ, де на той час жила моя старша сестра.

Казахська РСР з радістю приймала біженців із братньої республіки – Української РСР. Я був прийнятий спочатку учнем слюсаря-автоматника Акмолинського паровозного депо. Батько ж став охоронцем на одному з евакуйованих заводів. У листопаді 1943 року, після звільнення Полтавської області від німецько-фашистських загарбників повернувся до рідного села Котельви, а вже через місяць був закликаний до армії і після короткочасних курсів саперів-мінерів спрямований на Карело-фінський фронт, де і брав участь у бойових діях.

Війна на Карельському фронті. Участь у визволенні Радянського Заполяр'я.

Карелія. Як багато спогадів пов'язано з цим краєм лісів, річок, озер, гір, боліт і вічної мерзлоти.

Напевно, особливості цього краю надихнули наших солдатів-поетів оспівати його в солдатській похідній пісні, яку почув, прибувши до своєї фронтової частини в травні 1944 року.

*«По Карельських лісах і болотах
По вершинах засніжених гір
З боєм рухалась наша піхота
Захищать край озер і лісів».*

Карельський фронт був відкритий на самому початку війни і протягом майже трьох років захищав найважливіші стратегічні об'єкти на півночі країни: місто Мурманськ і Кіровську (Мурманську) залізницю.

Через Мурманський порт здійснювалася постійний зв'язок нашої країни з усіма морськими державами зарубіжжя, і особливо з державами, що входять до антигітлерівської коаліції.

Кіровська (Мурманська) залізниця забезпечувала зв'язок північних територій країни з усіма республіками Радянського Союзу.

На перших етапах війни ці об'єкти залишалися майже єдиною ланкою, яка сполучала СРСР із зовнішнім світом. Втративши їх, наша країна опинилася б у повній ізоляції. Це, у свою чергу, призвело б до різкого погіршення справ на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Карельський фронт виконував і інші завдання, пов'язані із захистом північних територій, адже його довжина становила понад тисячу кілометрів. Він проходив від узбережжя Баренцева моря по тундрі і диких горах Заполяр'я, на території Карелії, порізаної густою мережею великих і малих річок, озерами, лісами і болотами.

І на цьому величезному просторі, у важких природних умовах наші бійці не тільки героїчно оборонялися, а й завдавали нищівних ударів по ворогу. У цих боях фашисти несли величезні втрати в живій силі і техніці.

Прикладом може служити бій у долині річки Західна Липа в грудні 1941 року, яку самі німці назвали «долиною смерті».

Намагаючись прорвати в цьому місці нашу оборону і підійти до Мурманська, сюди були стягнуті найкращі частини гірських єгерів 20-ї лапландської гірської армії. Фашисти зустрілися тут з морськими піхотинцями, що входили до складу 14-ї армії. Розпочався небачений за своєю впертістю бій. Моряків було значно менше, ніж німців. Але глибока віра в справедливую справу і найвище

почуття патріотизму перемогли. Вони завдали непоправної шкоди фашистам. На полі бою залишилися тисячі ворожих трупів.

І таких епізодів, можливо, з меншими втратами, було дуже багато.

Поки Карельський фронт вів важкі оборонні бої, фашистська Німеччина, кровно зацікавлена у збереженні панування над територіями Заполяр'я та Карелії – регіонами величезних природних багатств, особливо нікелю, так необхідного для військової промисловості, активно займалася зведенням військових укріплень на узбережжі Баренцева моря, в районі гавані Лінахамарі, де були розташовані військові бази, на далеких і близьких підступах до с. Нікель – основної промислової бази німців, центру видобутку нікелевої руди, навколо м. Петсамо (Печенга) – обласного центру і по суті головного міста Заполяр'я.

Одним словом, німці створювали так званий лапландський оборонний вал, який, як вважали вони, подолати просто неможливо.

Протягом більше 90 км. уздовж фронту на дорогах, по яких могли рухатися бійці і військова техніка, на гірських перевалах та лощинах споруджувалися залізобетонні та броньовані гарматні і кулеметні точки та укриття, прокладалися траншеї і ходи повідомлень, по всьому фронту тяглися протитанкові рови і так звані «пастки» для техніки (замасковані глибокі ями), було встановлено тисячі протипіхотних та протитанкових мін, шлях до передової лінії окопів перетинали дротяні загородження, а вся територія перед лінією укріплень була під прицілом берегової і зенітної артилерії, встановленої в залізобетонних капонірах по берегу Баренцева моря. Не дивно, що фашисти були впевнені в непробивності оборони.

Саме, спираючись на нездоланність укріплень, німці будували свої стратегічні плани. В один із днів був перехоплений наказ командира 2-ї горноєгерської дивізії генерал-лейтенанта Дегена, в якому він, у свою чергу, посилаючись на наказ Гітлера, писав: «Ми дамо російським можливість нахлинуть на сильно укріплені опорні пункти, а потім знищимо їх контрударом. Усі переваги на нашому боці. Наявність готових до контрудару резервів дасть нам можливість завдати удару в той момент, коли супротивник заюшиться кров'ю від дії смертоносного вогню наших опорних пунктів».

Командування фронтом врахувало це при плануванні вирішальної битви за визволення Радянського Заполяр'я.

Ось такою, коротко, була оперативна обстановка на Карельському фронті, зокрема, на тій ділянці, де перебував я і мої товариші до початку 1944 року.

Ситуація на інших фронтах Великої Вітчизняної війни до цього часу докорінно змінилася.

Радянські воїни, завдаючи нищівних ударів по ворогу, перейшли до активних наступальних дій, виганяючи його з рідної землі.

Перед Карельським фронтом було поставлено завдання – перейти від оборони до наступальних операцій з виходом на старі (довоєнні) державні кордони і надати допомогу Норвегії у вигнанні ворога з її території.

Новий стратегічний план зажадав проведення цілого ряду заходів щодо зміцнення фронту: ознайомлення солдатів і офіцерів з останніми досягненнями військової науки і практики в питаннях наступальної стратегії і тактики; провести хоча б часткові перестановки кадрів від командувача фронтом до командирів підрозділів, направивши їх сюди з наступаючих фронтів, заповнити

живою силою частини Карельського фронту, котрі зазнали втрат в результаті оборонних боїв, частково оновити та поповнити матеріальну частину 14-ї армії і усього фронту.

У лютому 1944 року командуючим фронтом став генерал армії Кирило Опанасович Мерецков, який до цього командував Волховським фронтом. Він чудово знав особливості краю, тому що командував армією під час радянсько-фінської війни і брав безпосередню участь у штурмі так званої «лінії Манергейма», що вважалася у той час неприступною фортецею.

Його заступником став генерал-полковник В. А. Фролов, який командував до цього Карельським фронтом.

Тут воєдино злилися глибокі знання теорії як в організації оборони, так і наступу, вміння застосовувати ці знання військової науки при розробці стратегічних планів.

Цей симбіоз, як і передбачали члени Вищої військової ради, дав прекрасний результат.

Бої, що проходили на основі розроблених ними планів, закінчувалися, як правило, блискучою перемогою і, що головне, з мінімальними втратами.

Оборону Карельського фронту з самого початку тримали три армії: 26-та, що захищала підходи до Кіровської (Мурманської) залізниці, яка ішла на Мурманськ; 19-та, яка тримала оборону на Кандалакському напрямку і 14-та, яка разом з частинами Північного флоту захищали підходи до Мурманська як з суші, так і з моря.

Це саме вони, як я вже казав, завдали непоправної шкоди фашистам, які намагалися прорватися до м. Мурманська в грудні 1941 року в долині річки Західна Липа, названої німцями «долиною смерті».

Першочерговим завданням фронту було вигнання ворога з рідної землі і вихід на довоєнну кордон в Карелії і з Фінляндією. Це завдання з успіхом виконали 26-та і 19-а армії. До кінця вересня війська фронту вийшли на довоєнний кордон.

14-та армія готувалася до вирішального бою в Радянському Заполяр'ї.

Нас, близько 50-ти молодих солдатів з Полтави та Полтавської області, після короткочасної підготовки у 8-му окремому запасному саперному полку в м. Ізюмі за фахом «сапери-мінери» в травні 1944 року направили на Карельський фронт. Усі ми були зараховані в 169-й батальйон Першої окремої мотоінженерної ордену Бойового Червоного Прапора бригади Резерву Головного командування, якій після взяття м. Печенга (Петсамо) було присвоєно назву «Печензької». Всі ми відразу ж включилися в підготовку вирішального бою, як і всі воїни 14-ї армії, до складу якої входила наша бригада. У процесі підготовки відбувалися постійні сутички з противником на всьому протязі фронту, в тому числі і на нашій ділянці. Це були так звані бої місцевого значення, в яких ми брали найактивнішу участь. Перш, ніж почати бій, інженерна розвідка, тобто ми, у нічний час повинні були обстежити територію перед лінією оборони супротивника: чи немає там мінних полів або інших будь-яких «сюрпризів», а якщо є, то зробити проходи в мінних полях і дротяних загородженнях і пропустити наступаючу піхоту.

Одним словом, в цих локальних боях ми набували бойовий досвід, готуючись до майбутніх бойових дій.

Військовослужбовці інженерних військ, в тому числі і наш 169-й інженерний батальйон, завжди перебували на передньому краї як під час наступу, так і при обороні. Ми знімаємо міни і робимо проходи на мінних полях і

дротяних загородженнях, щоб пропустити піхоту, що йде в атаку, заміновуємо протитанкові надовби, щоб висадити їх у ході артпідготовки і пропустити військову техніку; ми наводимо понтонні і ремонтуємо зруйновані мости при форсуванні річок, ми робимо гаті при проходженні військ через болота і топі. Не випадково нас, саперів, ласкаво називають «трудівниками війни». І все це ми робимо в темний час доби, майже на очах у ворога.

І, напевно, тільки на Карельському фронті, враховуючи особливості природних умов, на «озброєнні» піхотинців, окрім бойового комплекту, були лопати, пили, сокири, кирки для того, щоб допомогти саперам наводити переправи через болота, річки, озера і топі.

Як я вже говорив, основним завданням, що стояло перед 14-ю армією і Північним морським флотом, було звільнення від фашистів Петсамської (Печензької) області та м. Петсамо, гавані Лінахамарі і вихід на кордон з Норвегією в районі норвезького міста Кіркінеса.

Я також згадував про так званий «лапландський оборонний вал», побудований на основі останніх досягнень фортифікаційної науки, для того, щоб будь-якою ціною утримати цей життєво важливий для Німеччини район – район величезного промислового потенціалу.

За цим оборонним валом було зосереджено величезну кількість добірних німецьких військ, а поповнення все прибували і прибували по суші, морю і повітря. Німці твердо вірили в те, що вони зуміють знекровити радянські війська і в результаті контрудару остаточно розгромити їх.

І ось, коли був перехоплений наказ генерал-лейтенанта Дегена (я про це говорив), в якому викладався план розгрому радянських військ, командування Карельським фронтом, зі схвалення

Генерального штабу, вирішило внести корективи в раніше розроблений план наступу.

Щоб уникнути зайвих втрат у живій силі і техніці, ведучи наступ по фронту, вирішено було, що частина військ Петсамо-кіркінеського угруповання, основу якого складали війська 14-ї армії і Північного флоту, обійдуть лінію німецьких укріплень, і, зробивши безпрецедентний багатокілометровий кидок у найважчих умовах тундри, зайдуть в тил зосередженим навколо м. Петсамо (Печенга) військам зміцнення оборони головного стратегічного пункту Заполяр'я – м. Петсамо (Печенга).

Цим самим буде ослаблена оборона «лапландського оборонного валу», а наші втрати при його штурмі буде зведено до мінімуму.

Все сталося саме так, як планувало командування Карельським фронтом.

Німці почали активне перекидання своїх частин з фронту на посилення оборони найважливіших стратегічних об'єктів Північного Заполяр'я: Нікеля, Петсамо, Лінахамарі та ін.

Таким чином, процес підготовки до вирішального бою за Заполяр'я практично був завершений.

Початок наступу було призначено на 7 жовтня 1944 року.

О 15-й годині 6 жовтня 169-й, тобто наш батальйон, отримав конкретне завдання – вийти на вихідні позиції і під покривом темряви (а вже наступала полярна ніч) приступити до розмінування, проробити проходи в дротяних загородженнях для атакуючої піхоти.

Щоб виключити проникнення противника в тил «працюючим» мінерам і саперам на флангах були встановлені добре замасковані кулеметні точки.

Командиром одного з кулеметних розрахунків був і я. Другим номером був теж полтавець, прекрасний мужній хлопець, відмінний товариш і солдат (на жаль, нині покійний) Чевічалов Микола.

На мінному полі, недалеко від нас, «працювали» наші земляки, теж відважні воїни і вірні друзі – Тригуб Євген, Лещенко Дмитро, Тertiшний Іван, Мороховець Василь, Олійник Володимир, Каніболоцький Іван та інші.

Але оскільки наша бригада формувалася у Вологодській області, поряд з нами завжди були наші брати росіяни та білоруси. Ми дійсно були як рідні брати, завжди підтримували і захищали один одного. Ця дружба допомагала нам вистояти, не впасти духом в найтяжчих умовах фронтового життя.

Одним словом, працюючи всю ніч безперервно, 169-й мотоінженерний батальйон виконав своє завдання. Про якість їхньої роботи свідчить той факт, що під час атаки на мінах не підірвався жоден солдат.

Командування гідно оцінило цей подвиг. Багато хто з них були представлені до різних урядових нагород.

І ось настав ранок 7 жовтня 1944 року – день вирішального бою за визволення Радянського Заполяр'я.

Ранок був похмурим. Йшов невеликий дощ зі снігом, мороз дужчав. Мокрий одяг обмерзав і сковував рухи. Стояла повна тиша, як це часто буває перед бурею.

І буря грянула.

О 8.00 пролунав приголомшливий гуркіт артилерійської канонади, який перейшов у суцільний гул. На передню лінію оборони ворога обрушилися тисячі снарядів. І таке кромішне пекло тривало більше двох годин. Все навколо затягло чорним димом. Складалося враження, що настала ніч.

І раптом артилерія перенесла свій вогонь всередину оборони супротивника і тоді пролунало громове, тисячоголосе: «Ура!». Це війська перейшли в атаку. Ворог не витримав натиску – тікав, щоб закріпитися на новій лінії оборони. Але атака радянських воїнів була настільки стрімкою і потужною, що й друга лінія оборони впала під їх натиском.

Коли ми вступили на лінію оборони противника, то на власні очі переконалися в результатах нашої артилерійської підготовки. Вогневі залізобетонні точки, заздалегідь позначені нашою розвідкою, були розворочені і нагадували купи залізобетону, ходи повідомлень були зруйновані, вежі з танків, вкопані в землю і перетворені на вогневі точки, були зірвані, кругом валялися різні види озброєння: автомати, міномети, легкі гармати, і, звичайно, сотні трупів. Відчувалося, що німці не очікували того, що сталося. Адже вони розраховували завдати випереджувального удару. Але чи то їх розвідка погано спрацювала, чи то вони недооцінили наших можливостей, чи то вони вважали, що самі не зовсім готові до контрудару, на який покладали величезні надії, але вони не зуміли надати нашим військам навіть серйозного опору, тому що були повністю деморалізовані небаченим шквалом вогню і стрімкістю наступу піхоти і танків, які були застосовані тут, мабуть, уперше.

Наступ почався одночасно по всьому фронту. Німецькі частини, відступаючи, концентрувалися навколо стратегічно важливих об'єктів: Нікеля – найважливішого промислового центру Заполяр'я, м. Петсамо (Печенга) – обласного і взагалі головного адміністративного центру регіону; гавані Лінахамарі – морської бази та головного опорного пункту на узбережжі Баренцева моря. Навколо перерахованих об'єктів заздалегідь було зведено могутні укріплення, і, зрозуміло,

на норвезькому кордоні, особливо в районі норвезького міста Кіркінеса, де знаходилися головні морські і сухопутні сили фашистів, їх продовольчі та військові бази.

Наша Петсамо-кіркінеська група наступала трьома колонами: одна йшла в сторону Лінахамарі, Кіркінеса, інша – до Петсамо, третя – у напрямку Нікеля.

Наш 169-й мотоінженерний батальйон – це мобільний військовий підрозділ, до 1944-го року чудово оснащений новітньою технікою пересування, здатний у найкоротший термін долати значні відстані.

У ході наступу перед батальйоном було поставлено завдання – після звільнення гавані Лінахамарі силами моряків і морської піхоти Північного флоту швидко рушити до звільненого від німців місту і в гранично короткий термін розміновувати все, що було заміновано ворогом на випадок відступу, почистити місто і порт від різноманітних загороджень проти піхоти і бойової техніки.

Виконавши поставлене завдання, ми повинні були з'єднатися з наступаючими частинами і просуватися до північного кордону Норвегії та м. Кіркінесу.

13 жовтня штурмом з моря було узято м. Лінахамарі і морська піхота, яка його штурмувала, згідно з наказом командування Північного флоту, відразу ж вирушила на допомогу частинам 14-ї Армії, що взяли в осаду місто Петсамо (Печенга).

14 жовтня наш 169-й батальйон вступив у визволене місто. У ньому залишалося все так, як ніби тільки-но закінчилася битва: всюди валялися трупи німецьких солдат, розбита техніка, ще горіли житлові та адміністративні будівлі і портові споруди, склади з продовольством і озброєнням. Вже працювали і трофейні команди, які йшли в ар'єргарді наступаючих

військ. Вони вели облік і забезпечували збереження кинутого ворогом військового майна.

Нам, саперам і мінерам, роботи було дуже багато. Німці, відчуючи, що не зможуть утримати завойовані території, перейшли до тактики «випаленої землі», тобто, відступаючи, знищували все, що існує. Вони мінували житлові будинки, адміністративні будівлі, портові та припортові споруди, навіть малі судна, що стояли біля причалу, з тим, щоб все це підірвати, знищити при відступі. Нам же треба було все це знайти і знешкодити. І це при тому, що багато мін було з «сюрпризами», тобто з додатковими підривниками. Саме, розмінуючи подібні міни, тільки в нашій роті загинули 5 і були тяжко поранені 3 солдата. Але атака морського десанту була такою стрімкою і потужною, що фашисти не зуміли виконати свій зловісний план – підірвати місто і порт.

Після зачистки міста і припортових споруд надійшов наказ-приєднатися до наступаючих військ 14-ї Армії і рухатися до північного кордону Норвегії у напрямку м. Кіркінеса.

Саме сюди морем через північні порти і по повітря з Німеччини безперервним потоком ішло все необхідне для фронту: жива сила, озброєння, продовольство, техніка. Територія від північного кордону Норвегії до м. Кіркінеса перетворилася на головну військово-морську і повітряну базу всього німецького фронту, з якої йшло постачання всім необхідним військових частин по всій лінії фронту.

Таким чином, не знищивши цієї бази, важко було розраховувати на вигнання ворога з Радянського Заполяр'я у визначені радянським командуванням терміни.

До того ж, виникла ще одна проблема: відповідно до союзницьких домовленостей радянські війська не повинні були переходити норвезький кордон.

Рішення прийняв сам Верховний Головнокомандувач І. В. Сталін, поставивши перед фронтом завдання – знищивши головну базу німців на норвезькій території і звільнивши від них м. Кіркінес, відразу ж відійти на радянську територію.

Противник багато сил доклав для зміцнення прикордонної лінії оборони. Нашому 169-му батальйону довелося працювати всю ніч, щоб забезпечити успішний наступ на нашій ділянці фронту.

Під час артилерійської підготовки укріплення супротивника були, в основному, зруйновані, і наші атакуючі війська перейшли державний кордон, продовжуючи наступ на місто Кіркінес.

Вранці 25 жовтня наші передові частини буквально на плечах ворога увірвалися в місто. Вдячні жителі норвезького міста на відзначення цієї знаменної для них дати в центрі спорудили пам'ятник радянському воїну, на якому відображені слова: «Відважним радянським солдатам в пам'ять про звільнення м. Кіркінеса в 1944 році».

Норвежці дбайливо зберігають не тільки пам'ятник, біля підніжжя якого завжди лежать свіжі квіти, але й пам'ять про живих і загиблих воїнів радянської держави, які визволили Норвегію від загрози фашистського поневолення.

У цьому я переконався особисто, побувавши в 70-х роках в Карелії, Заполяр'ї, в тому числі і Норвегії, тобто в місцях своєї фронтової юності.

Але повернімося до подій 1944 року.

Відразу ж після вигнання фашистів за межі Батьківщини, наша інженерна частина була перекинута до міста Петсамо (Печенга), звільненого 15 жовтня, –

для його розмінування та ліквідації інших наслідків війни. Але після звільнення Нікеля, 27 жовтня ми передислокувалися в цей район для виконання першочергового завдання державної ваги – розмінування рудників і промислових підприємств, з метою якнайшвидшого введення їх в дію.

1-го листопада була повністю звільнена від фашистів Печензька область і поставлена остання крапка в справі визволення Радянського Заполяр'я.

Воїни Першої окремої мотоінженерної Печензької Червонопрапорної Бригади РГК, куди входив і 169-й батальйон, до грудня 1945 очищали міста, селища, дороги, ліси і поля від мін, снарядів, бомб та інших засобів знищення людей і техніки.

А в грудні 1945 року, на підставі спеціальної директиви Генерального штабу Радянської Армії, частина особового складу Бригади (це були професіонали різних галузей народного господарства та молоді солдати, що мали загальну середню або навіть незакінчену середню освіту) були звільнені з Армії і направлені на роботу в прикордонні райони Північного Заполяр'я.

Особисто я був призначений завідувачем Печензькою районною ощадною касою Мурманського обласного управління Держтрудоощадкас та Держкредиту.

Радянський уряд надавав величезного значення ролі Карельського фронту. Перебуваючи майже три роки в обороні, він не дав жодного шансу фашистській Німеччині захопити Мурманськ і Кіровську (Мурманську) залізницю і тим самим ізолювати Радянський Союз від усього світу.

«Героїчний захист Заполяр'я увійде в історію нашого народу як одна з найяскравіших, що найбільше запам'ятовуються, сторінок. Тут ворог був зупинений восени 1941 року. Тут ... ворогові протягом усієї війни не вдалося переступити лінію нашої державного кордону ...»

(газета «Правда» від 06.12.1944 г.)

Батьківщина тричі салютувала подвигу воїнів Карельського фронту:

- 15 жовтня – з нагоди заволодіння м. Петсамо;
- 25 жовтня – з нагоди завершення Петсамо-кіркінеської операції та взяття м. Кіркінеса;
- 1 листопада – з нагоди повного звільнення Радянського Заполяр'я.

В ознаменування здобутих перемог і в пам'ять про героїчну оборону Президія Верховної Ради заснувала медаль «За оборону Радянського Заполяр'я».

Усі воїни, які брали участь у визволенні стратегічно важливих об'єктів, нагороджувалися подяками Верховного Головнокомандувача І. В. Сталіна.

Крім урядових (державних) нагород я тричі (як і мої товариші по зброї) був удостоєний подяки І. В. Сталіна: за Петсамо-кіркінеську операцію, звільнення міст Петсамо (Печенга) і Нікеля.

Я вже говорив про те, що в 70-х роках минулого, ХХ століття, мені вдалося в якості туриста пройти дорогами війни, побувати там, де пішли у вічність багато моїх бойових друзів-товаришів, звідки не повернулися тисячі і тисячі незнайомих, але рідних мені людей з різних республік, але єдиної родини великої країни Рад, які ішли у смертний бій і помирали не тільки за свою Батьківщину, а й за свободу і незалежність народів усього світу.

Часом велика печаль лягала важким тягарем на моє серце, сум про тих, хто не дожив до Великого Дня Перемоги, хто не пізнав щастя кохання, щастя материнства і батьківства, печаль про те, що в цій страшній війні був знищений кращий генетичний фонд країни.

У той же час я відчув справжню радість, спостерігаючи за тим, з якою любов'ю і ніжністю зберігають пам'ять про полеглих в боях радянських воїнів за межами моєї батьківщини. Виявилося, що їм споруджені пам'ятники не тільки у звільненому нами м. Кіркінесі, але і в інших містах, де не ступала нога радянського солдата, у тому числі і столиці Норвегії – м. Осло. На постаменті читаємо напис російською мовою: «Вічна пам'ять», а нижче, де лежать свіжі квіти, в граніті викарбувані слова: «Норвегія вдячна Вам».

*З бойовими побратимами. В центрі: голова ради ветеранів
Октябрського району м. Полтави Коваленко І.С.*

Супроводжуючий групу екскурсовод розповідав нам, що до пам'ятника постійно приходять люди: як літні, так і молоді, і зовсім юні, яким з покоління до покоління передається правда про ті події, про полеглих воїнів сусідньої країни, що проливали кров за їх щасливе майбутнє. Вони приносять квіти, мовчки стоять кілька хвилин, подумки підносячи молитву за тих, хто навечно залишився в їх землі і в їхніх серцях.

Ми були свідками того, про що говорив екскурсовод і нам мимоволі спали на думку слова великого російського поета про те, що до цих пам'ятників ніколи «не заросте народна стежка». І наші власні серця наповнилися радістю від усвідомлення того, що принесені жертви не були марними.

ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД У ЗАПОЛЯР'І

Відгриміли останні залпи Великої Вітчизняної війни, в якій я брав участь у складі 169-го окремого мотоінженерного батальйону Першої окремої мотоінженерної Печензької ордена Бойового Червоного Прапора бригади Резерву Головного командування (РГК).

Карельський фронт під командуванням Маршала Радянського Союзу Кирила Панасовича Мерецькова з честю виконав поставлене перед ним завдання – не пропустити фашистів до найважливіших стратегічних об'єктів країни – м. Мурманськ і Кіровської (Мурманської) залізниці, звільнити від ворога Карелію і Північне Заполяр'я, надати допомогу Норвегії у вигнанні німецьких окупантів.

День 9 травня 1945 року став офіційним днем закінчення війни. Мільйони солдатів могли повернутися до рідних домівок, до рідних і близьких, розділити з ними радість Перемоги. Але це не відносилося до нас, тих, які служили в інженерних частинах, – саперів і мінерів. Адже війна залишила страшні рани у вигляді підірваних фабрик і заводів, спалених міст і сіл, зруйнованих доріг, дамб і мостів, начиненої мільйонами мін і фугасів землі, іншими всілякими засобами знищення людей і всього суцього на землі.

Основну роль на початковому етапі відновлення всього зруйнованого, очищення землі, будівель, споруд, фабрик, заводів, шахт і т.д. від всіляких засобів руйнування належала спеціалізованим військовим частинам – будівельним батальйонам і підрозділам інженерних військ, в першу чергу саперам і мінерам.

Після звільнення Заполяр'я і виходу на кордон з Норвегією частини нашої бригади були передислоковані до міст Петсамо (Печенга) і Нікеля – гірничо-видобувного і промислового центру Північного Заполяр'я.

Мій сто шістдесят дев'ятий батальйон був розосереджений в районі Нікелю, який за час окупації був перетворений німцями в найбільший гірничо-видобувний і нікелеплавильний центр.

Досить сказати, що цей завод давав більше 30% нікелю для військової промисловості фашистської Німеччини.

Саме сюди Гітлер кидав величезні грошові засоби та новітні будівельні матеріали для відкриття нових шахт з видобутку нікелевої руди, будівництва нових заводів з її переробки, введення нових технологій по її видобутку і виплавці.

За особистим наказом Гітлера тут розгорнулося будівництво потужного, так званого «Лапландського оборонного валу», призначенням якого було не тільки захистити цей найважливіший промисловий центр, а й розгромити радянські війська на підступах до нього. Плани фашистів потерпіли повний провал. Під ударами наступаючих армій звалилася, здавалося б, неприступна фортеця, і вже до кінця жовтня 1944 року наші війська очистили від фашистів весь промисловий район і вийшли на державний кордон з Норвегією. Перед сто шістдесят дев'ятим батальйоном стояло завдання – в максимально короткий термін розмінувати всі шахти, все шахтні споруди та обладнання, всю величезну територію шахтного селища. Такі ж роботи необхідно було провести на нікелеплавильному заводі та інших різнопрофільних підприємствах, та й у самому місті Нікелі.

Економічний стан Радянського Союзу в 1944-1945 роках було досить складним. Виснажена

руйнівною війною країна гостро потребувала якнайшвидшого введення в дію підприємств усіх галузей народного господарства, у тому числі і підприємств, що працюють на оборону. Особисто І.В. Сталін багато разів звертав на це увагу, акцентуючи його саме на районі Північного Заполяр'я. «Війна ще не закінчена», – говорив він. «Ворог несе величезні втрати в живій силі і техніці. Але докладає величезних зусиль, щоб утриматися на окупованих територіях. Ми повинні постійно працювати над створенням такої матеріальної бази, яка б забезпечувала перевага нашої армії над фашистською за всіма видами озброєння. У цьому питанні велику роль може зіграти район Крайньої Півночі, де зосереджені величезні запаси стратегічної сировини і створена сучасна промислова база, яка повинна бути відновлена в найкоротші терміни і почати випуск продукції, у тому числі оборонної».

День і ніч, змінюючи один одного, працювали наші сапери і мінери, виконуючи наказ Батьківщини. Я та мої товариші по роті при розмінуванні шахт зняли більше 700 протипіхотних, протитанкових мін і фугасів, при цьому загинуло і було поранено 9 солдатів.

Поступово, ділянка за ділянкою вводилися в експлуатацію і починали випускати продукцію у звільнених від мін забоях приступали до роботи шахтарі, видаючи руду нагора.

Вже в серпні 1945 року після реконструкції та ремонту почала працювати перша плавильна піч, а до грудня всі шахти і нікелевий завод заробили практично в повному обсязі.

Тепер з'явилася нова проблема – проблема кадрів. При німцях на шахтах і заводах працювали переважно полонені й ті, кого фашисти примусово вивозили з окупованих ними територій. Тут були і росіяни, і

українці, і французи, і чехи, і представники інших країн. І тільки інженерно-технічний персонал був переважно німецьким.

Після звільнення Заполяр'я нашими військами, більше половини їх повернулися на свою Батьківщину. Шахтне селище спорожніло. У ньому залишилися в основному представники країн Радянського Союзу потрапили в полон або викрадені на роботу до Німеччини.

Після звільнення Радянського Заполяр'я тут відразу ж встановилася радянська влада. Бачачи ситуацію, що склалася, керівники місцевих органів влади звернулися до ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР з проханням достроково звільнити з армії військовослужбовців 1-ої окремої мотоінженерної Печензької Червонопрапорної Бригади РГК і залишити їх до закінчення служби в Армії для роботи на шахтно-промисловому комплексі, в різних установах і організаціях залежно від їх професійної підготовки. На основі директиви Генерального штабу Радянської Армії від 04.12.1945 року №ОР-(5) 7399 я був демобілізований та направлений, як і інші звільнені з армії, на роботу у прикордонну з Норвегією зону.

На мій подив і невідомо з чийої рекомендації, мене, 19-ти річного хлопця, який не мав навіть закінченої середньої освіти, райком партії та райвиконком відразу ж рекомендували на керівну посаду. Думаю, що в цьому головну роль зіграла характеристика командування військової частини. У штабі батальйону мене добре знали, оскільки майже після кожного бою відкликали для роботи у штабі. У мене був непоганий почерк, не позбавлений був і кмітливості, вміння аналізувати, зіставляти і робити висновки, узагальнення. Мене часто використовували там, де потрібно було підготувати рапорт, написати доповідну, оформити нагородні

документи і т.п. Можливо, в цьому командування побачило якісь організаторські риси і зазначило про це у своїй характеристиці. Не знаю. Але, незважаючи на мої протести, я був призначений на посаду завідувача Печензької районної ощадної каси №307 Мурманського обласного управління Держтрудоощадкас і держкредитів. Довелося дуже багато вчитися, впроваджувати у роботу досвід кращих ощадних кас, бути присутнім на конференціях і семінарах з обміну досвідом роботи. Одним словом, протягом одного року я об'їздив всю область і став непоганим фінансистом-практиком. Однак, пропрацювавши на цій посаді до 1948 року я змушений був повернутися на місце свого народження – в с. Котельву, Котелевського району Полтавської області.

ПОВЕРНЕННЯ ДО РІДНОГО КРАЮ

А трапилося ось що. Після боїв за визволення міста Кіркїнес (Норвегія) мати отримала повідомлення, що я загинув у цьому бою. До цих пір не можу зрозуміти, як це сталося – чи це була помилка штабістів, що іноді траплялося, або чийсь жорстокий жарт, але це мало дуже погані наслідки – мати тяжко захворіла.

Після зазначеної битви за проявлену мужність двох моїх друзів – полтавчан Чевічалова Миколу та Тригуба Євгена нагородили десятиденною відпусткою. Ми дійсно були хорошими друзями, і я попросив їх відвідати моїх рідних у селі Котельва. У той час дістатися туди було великою проблемою, адже транспорту не було. Але існує таке поняття, як дружба, народжена і загартована у важких випробуваннях, коли будь-який з нас готовий був виконати будь-яке прохання одного. Де пішки, де на випадковому транспорті, а де і на конях вони подолали 70 км, щоб сказати моїм рідним, що я живий, що ніхто з нас не постраждав в тому бою. З п'яти днів, які їм залишалися після витрачених на дорогу від Мурманська до Полтави і назад, вони витратили 2 дні, щоб повідомити моїм батькам радісну звістку. Пам'ять про моїх друзів буде жити вічно в моєму серці. Але навіть після цієї радісної звістки мама так і не оговталася від перенесеного стресу. І це зрозуміло. Адже я у неї єдиний син. Після цього минуло три роки. Я отримую повідомлення про різке погіршення здоров'я мами і невиліковну хворобу старшої сестри Ліди.

Я твердо вирішив повернутися додому, щоб хоч якось допомогти рідним і дорогим мені людям. І як не намагалися місцеві та вищі керівники умовити мене залишитися ще хоча б на рік (на цей час про мене, як

працівника, склалася позитивна думка), я повернувся до рідного села, до місця свого народження. З цього моменту почалася боротьба за виживання. Безпросвітна бідність, що межує з убогістю, викликана майже дворічним пануванням фашистських окупантів, практично знищений колгосп, який тільки почав відновлюватися, відсутність повноцінної робочої сили і сільсько-господарської техніки, зруйновані або напівзруйновані будівлі для утримання худоби і птиці, гаражі, майстерні з ремонту техніки, адміністративний корпус... Таким постало переді мною колись досить благополучне рідне село.

Необхідність відновлення всього цього лягла на тендітні плечі жінок, в основному немолодих, оскільки молоді були насильно вивезені до Німеччини, а пізніше доля розкидала їх по всьому світу. Правда, свою частку у відновлення колгоспу внесли і ті нечисленні чоловіки, які повернулися з фронту, в основному інваліди. Але в нашій родині повноцінних працівників практично не було. Батько, активний учасник громадянської війни, який служив у кавалерійських частинах, в одному з боїв із білогвардійцями був важко поранений і майже повністю втратив зір, мати страждала серцевою недостатністю і була повністю непрацездатною, старша сестра хворіла важкою формою туберкульозу і тільки молодша сестра Марія була працездатна, і, працюючи медичною сестрою, практично одна утримувала всю родину.

Через три дні після повернення із Заполяр'я я вже працював контролером районної ощадної каси, але пропрацював там зовсім небагато. Котелевський райком комсомолу, де я став на облік та районний відділ культури направили мене завідувачем Ленінським будинком культури, і не тому, що я проявив якісь здібності на цьому терені, а тому що на цю посаду

потрібен був молодий, енергійний, ініціативний працівник, активна людина, що розбирається у фінансових питаннях, людина, яка могла б організувати процес відновлення та реконструкції зруйнованого німцями Будинку культури, контролювати використання відпущених для цієї мети коштів, і само собою зрозуміло, проводити культурно-масову роботу з населенням, створювати гуртки художньої самодіяльності, гуртки за інтересами для учнівської молоді, різні секції, готувати вистави і т.д. з тим, щоб по закінченню будівництва вони запрацювали відразу і в повному обсязі.

Так воно і сталося. Вже у 1949 році на районному огляді художньої самодіяльності Ленінський Будинок культури зайняв призове місце.

Між тим, зусиллями трудового народу країна буквально відроджувалася з руїни. Вводилися в експлуатацію відновлені і новозбудовані заводи і фабрики, на полях країни працювало все більше і більше техніки, на магазинних полицях з'являлося все більше і більше різних вітчизняних товарів і продуктів харчування, причому щоквартально знижувалася їхня вартість. На територіях відновлених і новозбудованих шкіл, дитячих садків все голосніше і веселіше звучали дитячі голоси, а вечорами на вулицях чулися, як і до війни, звуки гармошки, пісні дівчат та хлопців.

Буквально за 5-6 років радянський народ зробив неможливе – він не тільки відродив дощенту зруйноване народне господарство, а й пішов далеко вперед по шляху його вдосконалення, подальшого розвитку та впровадження новітніх технологій. Кожна людина країни Рад знала, що вона працює для себе, для своїх дітей та онуків, для майбутнього своєї Батьківщини. Це дійсно була вільна праця вільних від будь-якого гніту,

наси́льства і дискримінації людей. Це було воістину відродженням життя, великим людським подвигом.

Це відроджене життя вимагало від державних мужів нових мудрих рішень для подальшого розвитку народного господарства. І тут саме життя поставило питання про негайне створення нових трудових резервів. Активний розвиток усіх галузей вимагав гостру потребу не просто в робочій силі, але в професійно підготовлених кадрах. Це було необхідно у зв'язку з технічним прогресом, впровадженням на підприємствах нової сучасної техніки і новітніх технологій. Для вирішення цього завдання при Раді Міністрів СРСР було створено нове міністерство – Міністерство трудових резервів. У 1949 році я був призначений інспектором цього міністерства у Котелевському районі. У мої обов'язки входило залучення молоді району до навчання у фабрично-заводських училищах за різними професіями.

Таким чином, після проходження навчання у ФЗУ підприємства отримували вже підготовленого, який пройшов практичне навчання на новому сучасному обладнанні, ознайомленого з останніми технічними досягненнями в тій чи іншій галузі фахівця.

У зв'язку з реалізацією постанови партії та уряду по трудових резервах різко підвищилася продуктивність праці в промисловості та сільському господарстві. Працюючи на посаді інспектора міністерства трудових резервів, постійно спілкуючись з молоддю, я все більше переконувався у тому, що мені самому необхідно підвищувати свій загальноосвітній рівень, так як багато хто з молодих людей і за освітою і за життєвим досвідом стояли вище мене.

До цього часу становище в сім'ї стабілізувалося, мати пройшла відповідне лікування, старша сестра Ліда прийняла курс лікування в санаторії, молодша сестра

Марія продовжувала працювати медсестрою. Завдяки моїй роботі і роботі сестри матеріальне становище покращилося. До того ж батько і мати почали отримувати допомогу від відновленого колгоспу. Тепер можна було думати і про продовження навчання, тобто про закінчення середньої школи та отримання загальної середньої освіти. Але тут склалася ситуація, при якій я не міг закінчити середню школу за місцем проживання. Школа робочої молоді ще не була відкрита, а для денної школи я вже був переростком, адже на той час мені було 24 роки. Але вихід все ж знайшовся. У 1946 році мій дядько (брат матері) Шевченко Тимофій Гаврилович після фронту був направлений директором школи в с. Ржавенці, Заставнівського району Чернівецької області. А оскільки там були труднощі з кадрами, він запросив мене до себе в школу на посаду старшого піонервожатого. На початку 1950-го року я прибув до нього, але пропрацював лише півроку, а вже з 01 вересня вступив до 10-го класу Заставнівської середньої школи, яку закінчив у 1951 році, після чого одразу вступив на історичний факультет Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г. Короленко.

НАВЧАННЯ У ПОЛТАВСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

Матеріальне становище моє було досить важким. Батьки хоч і не вимагали від мене допомоги, але й самі не могли нічим мені допомогти. А я хоч і отримував весь час підвищену стипендію, але її хронічно не вистачало на купівлю літератури, зошитів, письмового приладдя, одягу, предметів особистої гігієни і ще безлічі хоча і дрібних, але необхідних для нормальної організації навчання речей, побуту та відпочинку. Але і це питання мені вдалося успішно вирішити. Справа в тому, що промислові підприємства та їх керівники, багато працюючи над підвищенням продуктивності праці, велику увагу приділяли розвитку і вдосконаленню соціальної сфери. Вони активно будували будинки відпочинку для робітників свого підприємства, створювали піонерські табори, в тому числі і санаторного типу, що працювали цілий рік. Такий табір створив і колектив Полтавського м'ясокомбінату. Його директор Котерев Іван Васильович звернувся до ректора педінституту з проханням підібрати підходящу кандидатуру з числа студентів-фронтовиків на посаду директора табору в період літніх канікул. З урахуванням того, що я мав деякий досвід керівника, вибір упав на мене. Відтак, щороку, аж до закінчення інституту я все літо працював у піонерському таборі, набуваючи таким чином безцінний досвід спілкування з дітьми з одного боку, а з іншого – накопичуючи кошти для власних потреб на весь наступний рік навчання. Мабуть, не випадково керівництво м'ясокомбінату і його директор

Котерев І. В. – досвідчений інженер і керівник – звернулися до завідуючого обласним відділом народної освіти Ричко С. В. та ректора педагогічного інституту Семиволоса М. В. з проханням як виняток, після закінчення ВНЗ направити мене не у загальноосвітню школу (з розподілу Міністерства народної освіти я мав очолити одну із сільських шкіл Чутівського району Полтавської області), а в систему фабрично-заводського навчання на посаду завідувача навчальною частиною школи ФЗУ Полтавського м'ясокомбінату.

РОБОТА НА ПЕДАГОГІЧНІЙ НИВІ

На посаді завідувача навчальною частиною школи ФЗУ Полтавського м'ясокомбінату (1957-1961 роки)

Після узгодження питання з Міністерством освіти мене, дійсно, направили на вищевказану посаду. Працюючи протягом шести років з практично дорослими людьми, я постійно відчував моральний і професійний дискомфорт через відсутність живого, постійного зв'язку з дітьми, через те, що я не міг повною мірою реалізувати та втілити в життя набуті в інституті теоретичні знання та педагогічні ідеї, від свідомості того, що я поступово втрачаю свій творчий потенціал.

І насправді, вся робота педагогічного колективу, в тому числі і моя, з юнаками та дівчатами зводилася переважно тільки до процесу перевиховання, тобто усунення набутих негативних рис характеру. Короткостроковість навчання практично позбавляла педагога можливості творити, проводити наукові експерименти. Часу не вистачало навіть на те, щоб доводити процес перевиховання до логічного завершення, тобто отримання позитивного результату, використовуючи при цьому загальновідомі традиційні засоби впливу на психіку індивідуума.

У моїй свідомості все більше і більше зріло непереборне бажання перейти на роботу до загальноосвітньої школи, що забезпечило б мені

можливість живого і постійного спілкування з учнями, відкрило б можливість впроваджувати у навчально-виховний процес не лише новітні досягнення в галузі психолого-педагогічної науки, а й власні дослідження в цій галузі, спостерігати протягом багатьох років за формуванням світогляду дитини, її характеру, нахилів, та, за необхідності, вносити свої корективи, стежити за ефективністю застосовуваних форм, прийомів і методів виховання у дітей почуття дружби, обов'язку, честі, любові до Батьківщини, поваги до рідних і близьких, проводити аналіз цих спостережень, визначати ефективність кожного із застосовуваних методичних прийомів.

Я багато і уважно перечитував і аналізував статті та твори відомих педагогів Каменського, Луначарського, Крупської, Макаренка, Сухомлинського та інших і прийшов до висновку, що я абсолютно правий у своїх умовиводах. Хочу зупинитися на цьому докладніше. Я вже говорив, що в школу ФЗУ приймалися хлопці і дівчата 17-18 років і старші, тобто люди з практично сформованими життєвими установками, і за рік перебування в школі важко було якось змінити їх, якщо вони були помилковими, не відповідали вимогам і умовам сучасного життя.

Наведу приклад. Основний контингент училища складали юнаки та дівчата з сільської місцевості. Можна зрозуміти їх природне бажання потрапити ближче до центрів цивілізації. А це найлегше було зробити через різного виду навчальні заклади, тому що ні місцеві, ні центральна влада цьому не перешкоджали. Само собою зрозуміло, що у практично замкнутої сільської громади існували і свої патріархальні звичаї, погляди, стосунки, традиції і таке інше. І все це з материнським молоком входило у свідомість дітей з дитячого віку. До 17-ти років

вони повністю оволоділи усіма премудростями патріархального буття, і на їх основі сформувалася їх мораль, їх погляди на навколишній світ і ставлення до нього, їх спосіб спілкування і сприйняття. У їх вже сформованих моральних підвалинах було багато хорошого, що вироблялося багатьма поколіннями і ставало нормою життя. Але було й таке, що заважало нормально почувати себе в колективі. Це егоїзм, почуття власності, жорстокість, непоступливість, не сприйняття іноді навіть корисних порад, підозрюючи в них якийсь підступ, відсутність готовності прийти на допомогу тому, хто її потребує, нездатність проникнути у внутрішній світ навіть близьких людей, індивідуалізм і т.д. Всі ці негативи неможливо було усунути за один рік навчання.

Полтавська школа-інтернат №1 (1961-1964 роки)

Я часто зупинявся на думці про те, як би я вчинив, маючи можливість навчати і виховувати дітей з дошкільного віку і до їх повноліття, на формування яких рис характеру я звернув би увагу в першу чергу, яким би методичним прийомом розвитку особистості віддавав би перевагу, і в кінцевому результаті прийшов до єдино правильного висновку, що тільки всебічний, комплексний вплив на почуття дитини, на її свідомість з обов'язковим урахуванням індивідуальних особливостей розвитку може дати позитивний результат.

Ця ідея перебувала в центрі уваги педагогічних досліджень прославлених педагогів, про яких я вже говорив. У ході всіх цих роздумів у моїй свідомості остаточно утвердилося бажання перевірити життєздатність своїх висновків, що можна було здійснити тільки в умовах загальноосвітньої школи. Керівництво обласного та міського відділів народної освіти з

розумінням поставилося до мого прохання і запропонувало три варіанти його вирішення – посаду директора сільської школи, завуча у міській та вихователя з викладанням історії в Полтавській школі-інтернаті №1. Я вибрав останній варіант. Коротко поясню чому.

Після закінчення інституту я жодного дня не працював у загальноосвітній школі, не рахуючи практики, яку ми проходили там під час навчання і смутно уявляючи собі не тільки те, що повинен робити директор або завуч, з чого потрібно починати свою роботу, яким чином контролювати навчальний процес, аналізувати уроки, проводити методичні наради, педагогічні ради, але навіть і не знав особливостей методики викладання в різних вікових класах. Мені потрібно було спочатку самому оволодіти всіма цими «премудростями». Адже директор і завуч – це вчителі вчителів. А чого я міг навчити вже досвідченого, того, який відмінно знає свою справу педагога? Та нічому. Адже я шість років працював з дорослими людьми, викладав їм історію і знав методику викладання тільки цього предмета. Як керівника навчальною частиною мене практично ніхто не контролював, якщо не рахувати того, що один – два рази на рік з'являлися інспектора управління профтехосвіти, проведуть контрольне опитування з предметів і все. Їх більше цікавили професійні навички учнів. А з цими завданнями вони відмінно справлялися, тому що, як правило, любили свою професію. Відверто кажучи, в цих умовах у мене був відсутній будь-який стимул для професійного зростання. Це й було причиною того, що я одразу і беззастережно відмовився від запропонованих мені керівних посад. Мені спочатку треба було самому розібратися в усіх тонкощах, складнощах і аспектах цієї роботи, – роботи з формування

всесібно розвиненої людини – людини, корисної для суспільства, людини, яка б постійно прагнула до самовдосконалення не тільки себе як особистості, але і всього, що її оточує, що сприяє подальшому просуванню по шляху прогресу. Адже помилки, допущені в методиці і методології навчання і виховання можуть мати зовсім протилежний результат. А щоб не допустити цього я повинен був опанувати не лише особливості педагогічної роботи, а й виробити своє бачення кожної з форм цієї роботи, тобто побачити кінцевий результат її застосування.

У 1961 році я приступив до роботи на новому місці. На жаль, не все вийшло так, як я передбачав. Директор школи-інтернату №1 Карпенко Павло Григорович був прекрасною людиною, відданою справі, якій присвятив багато років свого життя, однак останнім часом (а цей час співпав з моїм приходом до школи) часто хворів і багато часу проводив у лікувальних установах – лікарнях і санаторіях. Буквально через півтора-два місяці після того, як я приступив до роботи на посаді вихователя і вчителя історії, він призначає мене завучем виробничого навчання, а у свою відсутність – виконуючим обов'язки директора школи. Коло моїх обов'язків було настільки широким, що у мене не залишалося часу для творчої роботи. Але все ж за три роки я дізнався багато, відвідуючи уроки своїх досвідчених колег, виховні заходи та години самопідготовки моїх друзів вихователів, що мали багаторічний стаж роботи. Кращі зразки викладання, вносячи при необхідності свої корективи, я застосовував у своїй роботі. Мої 8-й та 9-й класи на іспитах з історії показали найкращі знання, а 8-й клас, де я був вихователем, вийшов на перше місце у школі за всіма показниками. Такі результати, зрозуміло, надихали. Я

повірів у свої сили і можливості. Ідеї, які я виношував, працюючи у ФЗУ, знаходили своє практичне втілення і давали бажаний результат.

У моєму класі було 32 вихованці, і кожен із них був індивідуальністю зі своїми, тільки йому притаманними, особливостями характеру, фізичними, розумовими (інтелектуальними) здібностями, своїм ставленням до навколишнього світу, товаришів, педагогів-наставників і навіть до рідних і близьких. Характерним для цього віку є недолік знань і життєвого досвіду для правильної, об'єктивної, логічно обґрунтованої оцінки подій, явищ, відносин між людьми, між старшими і молодшими і т.д. У кожного підлітка було різне прагнення до знань, по-різному вони ставилися до вивчення окремих предметів, і не всі однаково сприймали матеріал. Багато страждали відсутністю наполегливості в досягненні мети, неуважністю, невмінням зосередитися і просто легковажністю. Одним словом, кожна людина – дорослий чи дитина – це індивідуальність і вимагає до себе індивідуального підходу, і до кожного потрібно було підібрати той ключик, яким можна було відкрити таємниці його душі і серця, визначити шляхи проникнення в його думки і свідомість, і, використовуючи новітні методики і технології, дбайливо, поступово руйнувати те негативне, що було сформовано зовнішнім згубним впливом, і формувати нові загальнолюдські цінності і поняття. Для вивчення індивідуальних особливостей кожного учня потрібно чимало часу, а визначити систему прийомів, форм і методів впливу на нього – і того більше. І все ж я це зробив, хоча і не до кінця, бо вже у 1964 році мене, всупереч моєму бажанню, перевели до 5-ої загальноосвітньої середньої школи, найбільшої за кількістю учнів.

Полтавська середня школа №5 (1964-1966 роки)

У цій школі склалася непроста ситуація як з успішністю учнів, так і з дисципліною. Директором тут була дуже досвідчений педагог, який багато років очолював цю школу, і, як кажуть у народі, буквально «прикипіла» до неї. До виповнення їй 60-ти років вона ще якось справлялася зі своїми обов'язками, але після 60-ти, природно, почало підводити здоров'я, і вона частіше була на лікарняних, аніж на роботі. Але скільки її не вмовляли вийти на пенсію, вона категорично відмовлялася це зробити. До того ж, до цього часу вийшла на пенсію завуч старших класів, яка постійно її заміняла. Тепер обов'язки директора практично перейшли до завуча молодших класів Пупко А. К., яка теж злягла від надмірної розумової і фізичної напруги. Таким чином, школа з більш ніж двома тисячами учнів залишилася практично без управління. Ситуацією, що склалася, скористалися не тільки учні, а й частина недобросовісних педагогів. Діти стали масово пропускати уроки, гірше готувати домашні завдання, падала дисципліна на уроках та в позаурочний час, знизилася якість викладання. Потрібно було терміново вживати радикальних заходів. Обласний відділ народної освіти (зав. Щербань П. М.) у терміновому порядку і знову ж таки, всупереч моєму бажанню (у той час, на жаль, не враховувався цей фактор), призначає мене завучем середньої школи №5. Переді мною було поставлено завдання в гранично короткий термін виправити становище, що склалося. Довелося працювати буквально по 16-18 годин на добу. Це відвідування й аналіз уроків та виховних заходів та методична робота з педагогічним колективом, відвідини учнів на дому та бесіди з батьками про навчання і поведінку їх чад, і

залучення учнів до роботи в різних секціях, предметних гуртках та гуртках художньої самодіяльності, і зустрічі з людьми різних професій з метою профорієнтації, і походи в кіно та театри з подальшим обговоренням побаченого, і екскурсії на підприємства, і проведення вечорів відпочинку, і організація різноманітних конкурсів, виставок, змагань та ще безліч інших заходів з метою відволікти дітей від негативного, розбещуючого душу дитини виховання вулиці.

Минуло два роки. Стан справ у школі докорінно змінився. Все те, що заважало нормально жити і працювати, відійшло в минуле. У цей час був призначений і новий директор школи. Це була колишня завідувача обласним відділом народної освіти Задорожна Ольга Яківна, жінка владна, вимоглива, з досить твердим характером.

***25 років на посаді директора
Полтавської обласної школи-інтернату №2
ім. Н. К. Крупської
(1966-1991 роки)***

Мене ж знову, у супереччю моїй волі і бажанню, призначили директором школи-інтернату №2 ім. Н. К. Крупської. І тут я вперше збунтувався – категорично відмовився приступати до роботи на новому місці. У мене склалася думка, що я потрібен там, де робота вкрай запущена і потрібно терміново виправляти становище. Мною було віддано багато сил і здоров'я для того, щоб вивести з прориву СШ №5, а коли я отримав можливість попрацювати у своє задоволення над реалізацією своїх творчих планів, мене знову переводять в неблагополучну школу.

А у школі-інтернаті №2 ім. Н. К. Крупської дійсно становище було дуже складне. Її директор, колишній завідувач міськвно, ветеран та інвалід Великої Вітчизняної війни **Дроботя Петро Федорович** був високоосвіченою людиною, досвідченим і здібним керівником, прекрасним педагогом, але не для такого контингенту дітей, який був у школі-інтернаті. Його знання та життєвий досвід були призначені, як мінімум, для вузівської аудиторії.

*Дроботя
Петро
Федорович*

На посаді завідувача міськвно у нього все складалося чудово. Але у школі-інтернаті, основний контингент якої складався переважно з дітей, яких виховувала вулиця, дітей, які мали відхилення у психофізичному розвитку, дітей з антисоціальною поведінкою від педагога потрібно було самозречення від багато чого, що входило у його життєвий уклад, потрібно було всього себе присвятити справі перевиховання, виховання і навчання цих дітей. На таку жертву, зрозуміло, не кожен педагог міг піти добровільно. Ось і довелося органам народної освіти при комплектуванні школи кадрами направляти сюди не тільки тих, хто щиро хотів присвятити себе благородній справі виховання справжньої людини, а й тих, хто після закінчення ВНЗ за будь-яку ціну прагнув залишитися в місті, не їхати за направленням в сільські школи, або тих, хто вже працював у школах і проявив себе не з кращого боку і через це не міг працевлаштуватися. Результати такого вирішення кадрового питання не змусили себе довго чекати. До 1966 року в школі процвітало бродяжництво, злочинство, непослух, образа педагогів і т.п. Деякі педагоги не витримували усього цього і йшли з

роботи. Подав заяву про звільнення і директор Дроботя П. Ф. Останнім моїм кроком у спробі уникнути призначення на нову посаду була зустріч з зав. облвно Щербанем П. Н., з яким я навчався на одному факультеті, в одній групі і до введення в лад інститутського гуртожитку навіть жили на одній квартирі. Він теж, як і я, фронтовик, тільки воював на іншому фронті. Здавалося, що ніхто краще за нього не може зрозуміти мої почуття. Але я помилився. Задушевної бесіди не вийшло, він, правда, пообіцяв подумати.

Минуло два дні після нашої зустрічі... Я працюю в кабінеті. Раптом до кабінету заходить чоловік 35-40 років, представляється мені (директор у цей час був відсутній і я виконував її обов'язки) і подає мені наказ облвно про те, що його призначено завучем школи №5. Тут же наказ про призначення мене директором школи-інтернату №2. Я дійсно був поставлений в безвихідне становище. Була створена дилема: або я приймаю школу-інтернат, або подаю заяву про звільнення з роботи взагалі. Я схилився до другого варіанту і навіть написав заяву, щоб відправити її у обласний відділ. Але увечері цього ж дня мені додому зателефонував директор інтернату Дроботя П. Ф. і буквально став благати мене не відмовлятися від призначення, оскільки йому належить термінове і тривале лікування, і він не може чекати, поки облвно підбере кандидатуру на його місце. І тільки це прохання і моя глибока повага до цієї людини змусили виконати наказ.

На початку вересня я став директором школи-інтернату ім. Н. К. Крупської і пропрацював на цій посаді чверть століття – рівно 25 років. З перших же кроків я зіткнувся з таким обсягом роботи, що просто розгубився, – не знав з чого почати. Адже школа-інтернат – це об'єкт,

що включає безліч всіляких навчальних та господарських служб, що забезпечують повнокровне життя величезної родини, яка нараховує сотні найвимогливіших, найбільш неспокійних громадян країни, – від дошкільнят до юного віку, які потребують особливого до них ставлення з боку дорослих. Тут і школа з усіма її атрибутами, навчальними класами, спортивним комплексом, навчально-виробничими майстернями, кабінетом домоводства, тепличним господарством, ігровими кімнатами. На території навчально-виховного комплексу розташовані житлові приміщення для вихованців (гуртожитки для хлопчиків і дівчаток), харчоблок, пральня, лазня і душові кімнати, перукарня, медичний пункт, ізолятори для хворих дітей, побутові кімнати, автотранспортне господарство, майстерні з ремонту одягу та взуття і т. д. Це і підсобне господарство (земля, будівлі, коні, сільськогосподарський інвентар, пасіка, що налічує близько 100 бджолосімей), постійно діючий на цій базі табір праці і відпочинку, продовольчі та матеріальні склади, овочесховища і ще багато чого, що необхідно для нормального життя дітей. І хоча я вже мав деякий досвід роботи в інтернаті, але будучи рядовим учителем, не вникав глибоко в усі тонкощі господарської діяльності і те, що я побачив, посіяло сумнів у моїй здатності впоратися з усім цим. Але, як кажуть у народі, – «Взявся за гуж, не говори, що не дуж». Просто все побачене і почуте потрібно було продумати, зважити, проаналізувати, виробити стратегію і тактику і починати діяти. Все так і було зроблено.

Відразу ж після вступу на посаду була створена авторитетна комісія, до якої входили найвідповідальніші, кваліфіковані та досвідчені працівники з числа педагогів та обслуговуючого персоналу. Перед комісією було

поставлено завдання – в ході глибокої та всебічної перевірки стану справ на кожному об'єкті, що забезпечує життєдіяльність навчального закладу (це стосувалося господарської діяльності), визначити технічний рівень забезпеченості, технічний стан обладнання, необхідність поточного або капітального ремонту, ставлення до виконання своїх посадових обов'язків кожного з працівників, чітко обумовити причини незадовільної роботи об'єкта. Це необхідно було знати для подальшого вирішення кадрових питань.

У тих, хто читає ці спогади, закономірно може виникнути питання про те, чому при безлічі недоліків у навчально-виховній роботі основна увага була зосереджена на вирішенні господарських проблем. Відповідь проста. Без створення належних побутових умов, які б самі по собі були чинником виховання у дітей кращих людських якостей, досягти позитивних результатів у формуванні особистості просто на просто неможливо, на чому акцентував свою увагу А. С. Макаренко. Ось чому відразу ж після проведення перевірки та аналізу стану кожного господарського підрозділу був складений і затверджений на виробничій нараді план заходів щодо усунення в найкоротші терміни виявлених недоліків, і, в першу чергу, в спальних корпусах, на харчоблоці, в лазнях і душових, у побутових кімнатах, санвузлах, пральні. Буквально протягом трьох місяців, до настання зимових холодів був зроблений поточний, а подекуди і капітальний ремонт, відремонтовано або придбано нове обладнання, частково оновлені і доукомплектовані кадрами всі господарські служби. Всі прийняті і ті, що вже працювали співробітники пройшли навчання з техніки безпеки та санітарії, а ті, що працювали на новому автоматичному обладнанні, – курси підвищення кваліфікації.

Минуло не так багато часу. Вже до кінця 1966 року все змінилося. Скрізь спостерігалися чистота і порядок, кожен працюючий з повною віддачею ставився до виконання своїх посадових обов'язків. Відчувалося, що всі вони дорожать займаними посадами, тому що в нових умовах працювати було набагато легше і приємніше, а віддача була набагато більше. Візьмемо, наприклад, гуртожиток. Раніше тут було брудно, незатишно. Недолік необхідних меблів був причиною того, що особисті речі дітей валялися в безладу, предмети особистої гігієни були і на підвіконнях, і під подушками, і навіть у портфелях. Постільні приналежності не відрізнялися чистотою, тому що через несправність пральних машин пральня не могла забезпечити білизною для його щотижневої заміни. Воно змінювалося через 10-12 і навіть більше днів. Праця прибиральниць, як і прачок, перетворилася на важкий тягар. Це, між іншим, було причиною нескінченної зміни цієї категорії працівників. Після проведення реорганізації становище докорінно змінилося. Дитячі спальні та підсобні приміщення змінилися. Скрізь були чистота і порядок. Стіни спалень обклеєні шпалерами, на вікнах красиві портьєри, на ліжках постійно чиста постільна білизна, яка змінювалася щотижня, так як нове пральне обладнання повністю забезпечувало щотижневий обмін, предмети особистої гігієни та особисті речі знаходяться в нових шафах і тумбочках, в кожній спальні поставлені столи, стільці, а в деяких навіть крісла, біля ліжок красиві килимки і кімнатні капці. На стінах дзеркала і картини, у кімнаті відпочинку телевізори, інша аудіо та відеотехніка, художня література, всілякі інтелектуальні ігри і просто іграшки. Одним словом все було зроблено так, як в хорошій сім'ї.

Результатом усього цього було те, що діти не тільки перестали шукати «пригод» в позаурочний час, а навіть

відмовлялися їхати до рідних на вихідні дні, вважаючи за краще залишатися в школі, де було повно всяких цікавих справ і просто розваг. Те ж можна сказати і про харчоблок. Тут було встановлено найновішу кухонну техніку, яка практично повністю виключала ручну працю. Якщо раніше дітей знімали з уроків для чищення картоплі та інших овочів, нарізки хліба і т.д., то тепер всі ці операції робили машини. Природно, це дало позитивний результат у питанні успішності. Для харчоблоку були придбані котли різної ємності і призначення, картоплечистки, овоче- та хліборізки, тістоміс, посудомийна машина і т.д. Працівники харчування зітхнули з полегкістю. Якщо раніше праця була важкою необхідністю, то тепер вона стала набагато легше, а її продуктивність значно зросла, що позначилося і на різноманітності їжі та на її якості. Те ж саме можна сказати і про всіх інші об'єкти, ритмічна, злагоджена робота яких безпосередньо пов'язана з навчально-виховним процесом.

Поліпшення роботи цих господарських служб відразу ж відчували всі педагогічні працівники. Діти ставали серйознішими, поліпшувалася дисципліна, успішність, ставлення до майна, зріс їх інтерес до суспільного життя і суспільно-корисної праці, все частіше почали висловлюватися думки про їх професійні схильності, тобто про їх майбутню професію, явно проглядалося прагнення до оволодіння загальнолюдськими цінностями. Саме вирішення цих проблем і ставило керівництво школи, починаючи настільки глибокі перетворення у всіх сферах господарського життя цього величезного навчально-виховного комплексу. Що ж до вирішення питань навчально-виховного процесу, то тут потрібно було виконати величезну роботу директору школи і його

заступникам з навчальної, виховної та господарської роботи. Нам потрібно було чітко визначити початкові завдання педагогічного колективу та завдання на ближню, середню і далеку перспективи. Відразу хочу сказати, що мені пощастило з моїми заступниками. Це завдяки тільки їм школа трималася «на плаву».

*Епецький
Василь
Володимирович*

заступив на посаду, заступником з навчальної частини був **Епецький Василь Володимирович** – фізик-математик.

Він був прекрасним фахівцем зі своїх предметів, бездоганно володів методичними прийомами їх викладання і був навіть автором методичних статей, якими, як методичними посібниками, користувалися вчителі міста. Він завжди забезпечував високий рівень викладання.

Його учні постійно показували хороші знання предмета, а на шкільних, міських і навіть на обласних олімпіадах займали призові місця. Особливістю його характеру було вміння впливати на учнів і тримати їх в рамках дисципліни. Після його відходу з життя завучем стала **Голобородько (пізніше Ченченко) Тамара Яківна**.

*Ченченко
Тамара Яківна*

Ставши директором, я зобов'язав кожного керівника готувати заміну на випадок своєї відсутності. Таку заміну готував і я на своє місце. Як показало життя, це було правильне рішення. Так от, Епецький В. В. підготував собі заміну в особі Голобородько Т. Я. Заздалегідь підготовлена досвідченими фахівцями вона без будь-якої акліматизації приступила до своїх обов'язків. Вона була вчителем

вищої категорії, за фахом хімік-біолог. Дуже вимоглива до себе, з такою ж вимогливістю ставилася і до інших педагогів. Тамара Яківна часто не на словах, а на ділі проводила відкриті показові уроки, демонструючи зразки їхньої підготовки.

Олексій Степанович із своїми заступниками по навчальній та виховній роботі: крайня зліва – Голобородько (Ченченко) Т. Я., справа – Сім'я П. В.

Вона часто практикувала проведення шкільних методичних семінарів на базі відвідування уроків учителів і в першу чергу своїх, показуючи особистий приклад їх проведення на найвищому методико-педагогічному рівні. Будучи завучем, Тамара Яківна успішно працювала над створенням методичного кабінету. І такий кабінет був створений за два роки. Він став зразковим і рекомендований для всіх шкіл міста як приклад для наслідування. Всі члени колективу

буквально дивувалися її вмінню без крику, шуму, без зайвих повчань і покарань тримати всіх учнів у рамках шкільних правил.

*Сім'я
Павло
Васильович*

Заступник директора з виховної роботи – **Сім'я Павло Васильович** був високо професійним педагогом, який відмінно знав свою справу. Він постійно працював з вихователями щодо підвищення їх педагогічної майстерності. Така необхідність була викликана тим, що процес виховання в умовах школи-інтернату був явищем порівняно новим і вимагав від педагогів посиленого пошуку нових форм, прийомів і методів психолого-педагогічного впливу на дітей з урахуванням їх вікових особливостей.

Павло Васильович був людиною, яка сповідувала педагогічний спадок А. С. Макаренка і активно впроваджувала в життя ідеї цього великого педагога. У цьому питанні я був повністю солідарний зі своїм заступником, і ми робили все, щоб вчення А. С. Макаренка лежало в основі всього навчально-виховного процесу. Адже дитячий колектив нашої школи-інтернату на перших порах її існування мало чим відрізнявся від колективу дітей дитячої виховної колонії Антона Семеновича. Адже сюди направлялися діти, батьки яких були позбавлені батьківських прав, діти, які займалися бродяжництвом, частина дітей з асоціальною поведінкою, які раніше направлялися у дитячі виховні колонії. І в цих умовах

*Обговорення питань
виховної роботи із
Сім'єю П. В.*

можна було добитися позитивного результату тільки шляхом широкого впровадження у практику своєї роботи вже перевіреного, випробуваного досвіду чудового педагога-практика, нашого земляка А. С. Макаренка. Майбутнє, про яке я ще буду говорити, показало, і неодноразово, правильність звернення до цього досвіду. Правда, в процесі його використання доводилося вносити деякі корективи, пов'язані з досягненнями сучасного суспільства, але це в жодній мірі не зменшувало того, що було досягнуто нашими великими попередниками.

Із заступником з господарської частини, якого на роботу брав уже я, теж пощастило. При прийомі мене бентежило тільки одне – його молодість. Але виявилося, що це зовсім не недолік, а навіть, навпаки. Він дуже швидко вступав у контакти з керівниками торгуючих організацій, товарних баз, постачальниками продуктів, одягу та інших промтоварів і своєчасно забезпечував школу найнеобхіднішими і, що найголовніше, якісними продуктами та обладнанням. Поборський А. І. прийшов на роботу у тому ж році, що і я, і працює там до теперішнього часу, тобто більше 40 років, що є найкращою характеристикою його як працівника.

Я вже говорив про те, що нам треба було виробити план наших дій на найближчий час і на перспективу. І такий план був розроблений. Він включав багато питань, часто взаємопов'язаних, наприклад:

1. Заходи по боротьбі з бродяжництвом та прогулами.
2. Заходи по боротьбі з крадіжками і хуліганством.
3. Заходи щодо налагодження взаємовідносин між учнями, дівчатами і хлопчиками.
4. Заходи з виховання у дітей інтересу до оволодіння знаннями.

5. Заходи з виховання навичок культури поведінки в школі та за її межами, поваги до старших і молодших, почуття взаємодопомоги та відповідальності.

6. Заходи по залученню учнів до суспільно-корисної праці і поваги до людини праці і багато інших, реалізація яких сприяла б всебічному вихованню та розвитку особистості дитини.

Віддалена перспектива передбачала, наприклад, досягнення такого рівня знань, щоб не менше 50% випускників могли витримувати конкурси при вступі до ВНЗ і технікумів, або щоб кожен вихованець за час перебування в інтернаті придбав робочу професію і після закінчення школи міг працевлаштуватися за фахом.

Для реалізації вищезазначеної перспективи необхідно було провести велику підготовчу роботу, а саме:

1. Працюючи з учнями, кожен викладач зобов'язаний був виявляти учнів, які проявляють особливий інтерес до його предмету, комплектувати з них групу і проводити з нею додаткові заняття з більш глибокого вивчення предмету, орієнтуючи учасників на вступ до відповідного ВНЗ або технікуму.

2. З метою остаточного вибору вихованцями навчального закладу для подальшого навчання, або підприємства для працевлаштування, директор школи та його заступники домовляються з керівниками про зустрічі з учнями з метою їх профорієнтації.

Організація з цією ж метою екскурсій, не виключаючи можливості присутності учнів на робочих місцях у цехах, участі в деяких заводських заходах або на лекціях у студентських аудиторіях.

3. З керівниками ВНЗ, технікумів та підприємств вирішити питання про встановлення індивідуального шефства кращих працівників над вихованцями, які

будуть поступати до їхнього навчального закладу або працевлаштовуватися на їхньому підприємстві.

Шефи повинні були постійно працювати зі своїми підшефними для того, щоб ті не допустили помилки при виборі свого майбутнього.

Випускники повинні були досконало знати те, чому вони вирішили присвятити своє життя. І неоціненну допомогу в цьому могли надати тільки люди, які вже пройшли цей шлях і добре знають всі його радості і печалі.

Життя показало правильність підходу до вирішення зазначеної проблеми.

Аналіз працевлаштування та можливих змін місця роботи, який ми проводили щорічно, показував майже повну стабільність у цьому питанні. 95% випускників працювали на тих підприємствах, на які вони прийшли по закінченню школи і тільки 5% змінювали місця роботи, як правило, з об'єктивних причин – реорганізації підприємства, його перепідпорядкування, скорочення штатів або закриття.

Але я дещо випереджаю події. Продовжу розповідь про те, як відгукнулися в колективі ті перетворення, які я почав з приходом на роботу у цю школу.

Після складання планів реорганізації почалася інтенсивна робота з їх реалізації. У зв'язку з підвищенням вимог до виконання своїх службових обов'язків окремими педагогами і технічними працівниками з'явилися незадоволені, яким здавалося, що ці вимоги занадто завищені, що вони витрачають для їх виконання більше часу, ніж належить за законодавством. Але замість того, щоб все це висловити на педраді, зборах, виробничій нараді, вони почали

«бомбити» анонімними листами органи місцевої влади, внутрішніх справ, міськком партії. На превеликий жаль радянське і партійне керівництво замість того, щоб припинити цю практику, навіть заохочували її, даючи хід кожній анонімці, що ще більше надихало анонімників. У школі без найменших інтервалів працювали всілякі комісії – райвно, міськвно, облвно, Міністерства освіти, райкому і міськкому партії, санепідемстанції, всяких громадських організацій, КРУ, міліції. Мені важко назвати організацію, яка би не брала участі у цих перевірках.

Так, тільки у 1966-1967 навчальному році було проведено 32 перевірки. Це було підраховано спеціально, коли я в липні 1967 року звернувся із заявою в облвно з проханням звільнити мене з посади директора школи з 1-го вересня, коли я підготую школу до нового навчального року. Але моїй заяві так і не було дано хід. Мотив – відсутність підстав для звільнення. Щоправда, після цього припинили перевірки органи народної освіти усіх рівнів – від районного до Міністерства. Незабаром перестали направляти свої комісії і інші, зокрема, радянські і партійні органи. Але вся ця напружена і нервова обстановка негативно вплинула на моє здоров'я – довелося усю відпустку провести на лікарняному ліжку, а незабаром я переніс і перший інфаркт. Однак найбільш обурливим у всій цій історії було те, що при перевірці жоден факт із анонімок не підтвердився, а перевірки тривали цілий рік. Проте, мене втішало те, що авторів усього цього бруду «вирахував» сам колектив і створив навколо них таку психологічну атмосферу, що вони змушені були добровільно піти з роботи. Цими «письменниками» виявилися вихователі Горбачова Аліса Денисівна та Стіхіна Ганна Павлівна. Слава про них, як

про анонімників, рознеслася далеко за межі школи, і вони довго блукали в пошуках роботи, але жоден навчальний заклад не бажав їх працевлаштовувати. Подальша їх доля мене вже не цікавила.

Після усіх цих подій атмосфера в колективі значно покращилася. Цьому сприяло і те, що вже за рік наполегливої роботи з реалізації намічених планів покращилися дисципліна і порядок у школі – бродяжництво стало винятковим явищем, тому що воно різко засуджувалося самими учнями, пропусків уроків без поважних причин практично не стало, налагоджувалися відносини між учнями, покращилася підготовка уроків, а разом з тим і успішність.

Усе це ми відносимо на рахунок того, що почали широко впроваджувати досвід А. С. Макаренка в організацію учнівського самоврядування. Добре налагоджена робота органів самоврядування зіграла величезну роль в усуненні вищевказаних негативних явищ.

У жовтні – листопаді 1967 року Міністерство освіти СРСР і України здійснили фронтальну перевірку школи, і за її результатами вона була нагороджена Почесною грамотою. Чотири педагоги, у тому числі і я, отримали знаки «Відмінник народної освіти УРСР», один знак «Відмінник народної освіти СРСР», двоє отримали грамоти Міністерства освіти УРСР, два технічних працівника – грошові премії у розмірі місячного окладу і два цінних подарунки.

У грудні 1967 року загальносоюзний журнал «Народна освіта» на своїх сторінках помістив великий фотоматеріал про школу, де було відображено усі сфери життя навчального закладу з уведеними новаціями. Дуже важливим фактором перетворень, які відбулися в школі за відносно короткий проміжок часу, було залучення до

цього процесу всього дитячого колективу. І тут нам допоміг, як я уже зазначав, педагогічний досвід А. С. Макаренка, який просто, цікаво і зовсім доступно викладений у його «Педагогічній поемі».

Нам вдалося залучити вихованців до управління справами школи, створивши дитячі органи самоврядування в усіх сферах шкільного життя. Саме вони своїм авторитетом і впливом залучали своїх товаришів до суспільно корисної праці, а в процесі праці у них формувалися і свідомість і світогляд – змінювалося їх ставлення до навчання, до фізичної і розумової праці, оточуючих, своїх товаришів і старших, та і в цілому до школи.

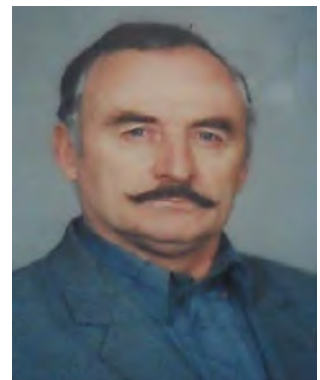
Але я знову дещо відволікся від освітлення тих господарських проблем, з якими зіткнувся і без вирішення яких неможливо було згуртувати дитячий колектив, залучити його до активної, суспільно-корисної праці, виховати в ньому кращі людські якості – повагу до праці, відповідальність за доручену справу, культуру поведінки, в кінцевому підсумку почуття патріотизму, тобто любові до свого класу, школи, сім'ї, рідної домівки, до Батьківщини. Я особисто вивчив стан справ у кожному підрозділі величезного господарства, щоб чітко визначити пріоритети, тобто першочергові завдання. Висновок – техніка застаріла, її продуктивність не перевищує 40-50%, з трьох автомобілів працює тільки один, котельне обладнання також вимагає заміни. У такому ж стані була і сантехніка, що було причиною затоплення нижніх поверхів. Все це в цілому призводило до повної антисанітарії і заважало налагодженню нормального побуту дітей. Не кращим був і стан харчоблоку. Через часту поломку кухонної техніки дітей нерідко знімали з уроків для чищення картоплі та інших овочів, нарізки хліба і т. д., пропуски уроків стали правилом. Саме така

В умовах такої побутової невлаштованості виховати у дітей, наприклад, почуття красивого, якісь естетичні поняття було неможливо. Якщо педагог говорить про красоту, про естетику, закликає дітей виховувати в собі ці почуття, а хлопців оточує те, що суперечить сказаному, то слова і заклики педагога перетворюються на порожній

звук і не більше того. Мені згадалися слова і думки великих педагогів усіх часів, зміст яких зводився до того, що виховує все – люди, навчання, праця, відпочинок тощо, але насамперед – приклад наставників, батьків і довкілля, тобто те, що дитина бачить перед собою постійно, те, що оточує її у повсякденному житті. Виходячи з цієї мудрої думки, чітко визначився перший пріоритет, суть якого в тому, щоб створити такі умови проживання дітей, при яких відпало би бажання вести бродячий спосіб життя, ночувати в підвалах, відвідувати всілякі злочні місця, харчуватися всякими недоїдками, чути образи і отримувати потиличники, збагачувати свою біографію приводами в міліцію. Потрібно було в гранично короткі терміни створити таку обстановку, щоб вона торкнулася душі дітей своєю красою і затишком, щоб не захотілося залишати інтернат і шукати пригод на стороні, зробити все, щоб він дійсно став їх рідною домівкою. І це завдання було вирішено, про що я уже говорив, і ще буду говорити.

І ось тут яскраво проявилися господарські здібності молодого, але діяльного й ініціативного заступника з господарської частини ***Поборського А. І.***

Він організував поточні і капітальні ремонти господарських об'єктів, гуртожитків, гаражу, харчоблоку, залучаючи до цього грошові кошти, матеріали і робочу силу підприємств і організацій, що здійснюють шефство над школою. Це були, в першу чергу, завод «Лтава», державне підприємство «Полтаванафтогазгеологія», РСУ №2, артилерійське училище, яке направляло курсантів для проведення непрофесійних робіт. Широко залучалися до посильної роботи і учні

*Поборський
Анатолій
Іванович*

старших класів. Робота, буквально, кипіла. Після закінчення ремонту на якомусь об'єкті туди відразу ж завозилося і встановлювалося нове обладнання або капітально відремонтоване старе. На очах змінювався не тільки зовнішній вигляд будівель, підсобних приміщень, але, що найголовніше, їх внутрішній зміст. Працювати стало легше, тому що у багатьох випадках ручна праця була замінена технікою. Значно зросла не лише продуктивність праці, але і якість виконуваної роботи. Тепер уже стали своєчасно міняти постільну і натільну білизну дітей, чітко за графіком проводилося купання, при цьому вони отримали можливість зробити це в душових або гігієнічних кімнатах для дівчаток, де було встановлено все необхідне обладнання. Все це разом узятє не могло не сподобатися дітям. І це видно було хоча б із того, що вони все частіше відмовлялися на вихідні дні їхати до себе додому, до батьків. У зв'язку з цим роботи у вихователів додалося. Адже на вихідні дні дітей потрібно було зайняти не просто корисними справами, а такими, щоб вони сприяли відновленню духовних і фізичних сил на весь наступний робочий тиждень. У зимовий період це були і лижні прогулянки, і катання з гірок на санках, і лижні походи по околицях міста, і лижні естафети та інші ігри, тим більше, що при школі працювала міська секція гірськолижного спорту. Адже тут самою природою були створені для цього всі умови. Діти організовано відвідували культурні заходи у своїх друзів із загальноосвітніх шкіл, особливо СШ №1, СШ №4 та СШ №2, що на Подолі, причому це спілкування справляло на вихованців великий позитивний вплив, виховуючи у них свободу і невимушеність спілкування, розширюючи їх пізнання загальнолюдських цінностей, сприяючи розвитку загальноосвітнього і загальнокультурного рівня. На вихідні дні часто організовувалися зустрічі з

цікавими людьми: передовиками виробництва, письменниками, артистами, військовими, проводилися вечори відпочинку за участю шефів, практикувалося два рази на місяць відвідування театрів, а щотижня – заходи в Палаці піонерів. І хоча, як я уже говорив, роботи у педагогів значно додалося, у зв'язку з тим, що 70% дітей на вихідні дні залишалися в школі, всі були дуже задоволені. Вихователі – тому, що всі діти були у них на очах і не треба було переживати за те, чи не трапилася з ними якась неприємність, чи всі вони своєчасно повернуться до школи, а діти раділи тому, що в цей день їх обов'язково очікує щось нове, несподіване, незвідане, обов'язково цікаве і прекрасне. Такому стану справ в значній мірі сприяло створення домашнього затишку, красива обстановка в житлових та ігрових кімнатах, гарне, різноманітне харчування, а на вихідні дні ще і поліпшене меню. У результаті аналізу стану справ у школі я визначив два пріоритети в її роботі:

1. Створення належних матеріально-побутових та житлових умов утримання дітей.

2. Виховання у дітей інтересу до вивчення шкільних предметів, культури поведінки, шанобливого ставлення до старших, дбайливого ставлення до всього навколишнього, у тому числі і природи.

Це не означало, що потрібно було працювати тільки в рамках зазначених пріоритетів. У житті школи-інтернату все взаємопов'язане і взаємозалежне, одне впливало з іншого. Так що проводити якусь чітку грань між пріоритетами було б неприродно.

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ

Для успішного вирішення поставлених завдань головну роль могло зіграти добре організоване, з використанням педагогічного досвіду А. С. Макаренка, трудове навчання і виховання. Перед вищестоящими органами народної освіти я домогся того, щоб все господарство Паськівського дитячого будинку, який закривався, а діти переводилися до школи-інтернату, було повністю передано саме нашому інтернату. Між іншим, свого часу поруч з Паськівкою перебувала виховна колонія ім. Ф. Е. Дзержинського, якою керував Антон Семенович.

Таким чином, я отримав найширші можливості для залучення дітей до праці. Тепер, окрім шкільного містечка на Інститутській горі, де розміщувалися чотири чотиріповерхових будинки, у розпорядженні школи перебували також оранжерея, котельня, пральня, гараж, п'ятиповерховий будинок для працівників, великий сад площею більше одного гектара, пришкільний стадіон та спортивний майданчик з усім обладнанням. Разом із прийнятим на баланс школи господарством Паськівського дитячого будинку утворилося, прямо скажемо, величезне поле діяльності для трудового виховання дітей. Все це потрібно було впорядкувати, розподілити ділянки для обслуговування не тільки кожному класу, а й конкретно кожному учню. Зробити це потрібно було обов'язково з урахуванням їх вікових особливостей. До роботи залучалися усі вихованці, починаючи з першого класу. Якщо першокласники, наприклад, збирали вранці після підйому розкидані по

території папірці і інше легке сміття і робили це перед відбоєм, то другокласники стежили за порядком біля сміттєвих контейнерів.

Третьюокласники і учні четвертих класів стежили за порядком в садку та гаю, що примикав до шкільних будівель. Вони прибирали зламані легкі гілки, стежили за тим, щоб ніхто не лазив по деревах, підтримували там чистоту і порядок. Учні 5-6 класів виконували відповідно більш складну і більш трудомістку роботу. Приміщення, де жили і займалися ці класи, прибиралися обслуговуючим персоналом. Діти наводили порядок тільки на своїх спальних та робочих місцях, тобто робили сухе прибирання (протирали сухими ганчірками) ліжок, тумбочок, стільців.

Прибирання на шкільному подвір'ї

Трудові процеси з самообслуговування та роботи на закріплених за ними ділянках ускладнювалася з віком учнів. Так, наприклад, до сільськогосподарських робіт залучалися лише вихованці 7-11 класів. Вони і тільки вони працювали на підсобному господарстві. І в спілкуванні, і у школі ці учні обслуговували себе повністю: вони прибирали, роблячи як сухе, так і вологе

прибирання, протирали всі меблі, працювали з пиломососом, виносили сміття в контейнери, робили біля них прибирання. Окрім цього, кожен учень 7-11 класів був закріплений за вихованцем молодших класів. Так, семикласники, – за першокласниками і другокласниками, учні восьмих класів – за третьокласниками, дев'ятий клас – за четверокласниками, учні десятого – за п'ятикласниками і 11-их за шестикласниками. При цьому старшокласники не лише допомагали своїм підопічним в самообслуговуванні і в навчанні, але також несли відповідальність, правда чисто моральну, за їх поведінку у школі та за її межами. Це мало великий позитивний вплив і на старшокласників, схильних до порушень внутрішнього розпорядку. Відчуваючи свою відповідальність за виховання молодших, вони самі ставали серйозніше, відповідальніше, стали краще ставитися до занять, розуміючи, що допомагати іншим у питанні підвищення успішності може тільки той, хто сам має належну підготовку. І ні для кого з нас, педагогів, не був несподіванкою той факт, що багато хто з старшокласників, які раніше не відрізнялися ні успішністю, ні дисципліною, все частіше стали обиратися в органи самоврядування, навіть у самий вищий – загальношкільний учнівський комітет, який вирішував шкільні питання спільно з директором школи та педагогічною радою. Таке становище не було для нас несподіваним з тієї простої причини, що, втілюючи в життя ідеї А. С. Макаренка, ми були впевнені в такому результаті. Школа-інтернат не мала, як загальноосвітня школа, свого мікрорайону, тому що в ній містилися і навчалися діти з усієї області. Але ми знали, яку роботу проводять учні в своїх мікрорайонах, і яке значення вона має для виховання у дітей почуття громадянського

обов'язку, відповідальності за доручену справу, поваги до старших. Адміністрація школи звернулася до міськвико з проханням закріпити за інтернатом прилеглі до нього вулиці – Першотравневий проспект і Південну. Вони стали ще одним об'єктом виховання. Ми, педагоги, намагалися робити все, щоб діти не жили якимось відокремленим, замкнутим життям і при будь-якій можливості намагалися розширювати коло їхнього спілкування. Потрібно було, щоб у них в процесі всебічного пізнання життя формувалося вміння відстоювати свою точку зору, відрізняти, що добре, а що погано. У новому «мікрорайоні» роботи для вихованців виявилось дуже багато. На вказаних вулицях проживало багато людей самотніх, престарілих, хворих, інвалідів, які потребували сторонньої допомоги. Вихователі, вивчивши обстановку на зазначених вулицях, чітко визначили, скільки чоловік потребують послуг юних волонтерів, тобто гайдарівських тимурівців. Для виконання обов'язків волонтерів за однією людиною закріплювалися від 2-х до 5-ти вихованців, які по черзі відвідували свого підопічного, допомагали прибирати приміщення, ходили за продуктами, ліками, виходили на прогулянку, якщо підопічний цього потребував, якщо погано бачив, – читали газети чи книги.

На ім'я директора школи часто надходили листи з проханням оголосити подяку тому чи іншому вихованцю за його ставлення до підопічного. Часто з цим проханням зверталися по телефону. Важко переоцінити той вплив на свідомість учнів, який чинила волонтерська робота. Вони дорослішали, розумнішали, мужніли, робилися справжніми людьми буквально на очах. Це радувало і надихало колектив. За всі роки роботи учнів з людьми, які вимагають сторонньої допомоги був тільки один

випадок розкрадання речей у підопічних. А було це так. В один із днів до мене звернулася громадянка, яка живе в Росії, але батьки якої жили в Полтаві, поруч з інтернатом. Вони були похилого віку, часто хворіли, не могли іноді вийти навіть у магазин чи аптеку за ліками. Ця жінка дізналася про те, що учні школи доглядають за такими людьми, як за рідними, і попросила закріпити за батьками одного або двох вихованців для надання їм постійної допомоги. Вони повинні були відвідувати їх у свій вільний від навчання час, сходити в магазин, купити продукти, прибрати у дворі (це було приватне володіння). Але так як усі хлопці були зайняті, то довелося зупинитися на учні 8-го класу Олександрові С., який не відрізнявся ні поведінкою, ні знаннями, навіть був помічений у розкраданні речей у своїх товаришів. Але це було ще в шостому класі. Пізніше нічого подібного не відбувалося. Він дуже зрадив, бо раніше побоювалися посилати його в сім'ю. Старики, над якими він взяв шефство, були ним дуже задоволені, про що говорила їх дочка приїжджаючи з Росії. Між ними та Олександром встановилися добрі, довірливі стосунки. Минуло півроку. Одного разу вихователь відвідала стариків, щоб запитати, чи задоволені вони своїм «опікуном». Вони висловили своє задоволення, але в той же час проговорилися, що кудись зникла їх стара мисливська рушниця, якою давно ніхто не користувався. Знаючи, що за Олександром водилися такі гріхи і його небайдуже ставлення до всього, що стріляє, ми вирішили провести своє розслідування. Але, на жаль, ми виявилися поганими слідчими. Він замкнувся в собі і взагалі не став нічого говорити. Але нас турбувала думка, що в руках підлітка, який погано контролював свої вчинки, могло виявитися

знаряддя вбивства. І ми звернулися до міліції з проханням провести розслідування. І тоді все було з'ясовано. Цього ж дня Олександр зізнався, що це він узяв (не вкрав) рушницю, щоб постріляти в гаю, що оточував школу, а потім покласти її на місце. Але чим він думав стріляти, так і не пояснив. У нього не було жодного патрона. Він спочатку заховав його в дуплі дерева, а коли поширився слух про крадіжку, злякався і викинув рушницю у вигрібну яму. Міліція, звичайно, витягла і вилучила у власника рушницю, бо з поганим станом здоров'я господаря вона навіть не минула перереєстрації. Кримінальну справу, на наше прохання, порушено не було. Олександр, зрозуміло, був відсторонений від волонтерства, а на його місце послали інших, більш надійних учнів. Після цього випадку його підопічні та їх дочка кілька разів зверталися до школи з проханням повернути їм Олександра, але це вже було неможливо.

Величезне виховне значення мала робота дітей на підсобному господарстві у селі Паськівка. Там було 4 гектари орної землі, але ґрунт був піщаний, і не всі культури можна було на ній вирощувати. Тут висівалися, переважно, медоносні, кормові та баштанні культури. Вони необхідні були для бджіл, заготівлі кормів та харчування дітей. Адже в господарстві було 86 бджолосімей, 12 голів великої рогатої худоби і 2 коні. Баштанні культури, кавуни та дині призначалися для харчування вихованців, а їх надлишки, – для реалізації, в основному, організаціям, що здійснюють шефство. Відповідно, в школі були створені бригади рільників, тваринників і бджолярів. Хлопці були настільки захоплені цією роботою, що чекали виїзду на господарство, як хорошого подарунка. Але найголовнішим

було те, що після закінчення школи багато з випускників вступали до вищих та середніх спеціальних сільськогосподарських навчальних закладів, після закінчення яких ставали агрономами, зоотехніками, і, навіть, головами колгоспів. Значна частина учнів, які закінчили школу, їхали на роботу в колгоспи, влаштовувалися на тваринницькі та молочні ферми, рільні бригади, пасічниками, створювали своє приватне господарство і, як правило, розводили худобу, а в більшості випадків і тримали пасіку. Я це кажу з повною відповідальністю, тому що мене самого не один раз запрошували в гості мої випускники і з гордістю показували своє господарство, пригощали його плодами.

Підсобне господарство не тільки сприяло професійній орієнтації, а й забезпечувало інтернат молочними продуктами та медом. Це була серйозна добавка до раціону харчування. А викачування меду взагалі перетворювалося на свято. На підсобне господарство, яке одночасно було для старшокласників також табором праці та відпочинку, виїжджала вся школа. Тут влаштовувалися всілякі ігри, змагання, атракціони. У цей день свіжий, щойно викачаний мед, кавуни і дині були головною їжею. Від усього іншого діти просто відмовлялися. Всі були щасливі. Дитячі серця переповнювало почуття вдячності до тих, хто їх вчив і виховував, – педагогів. Для педагогів же це було вищою нагородою за працю, за переживання, за недоспані ночі, за багато інших особистих жертв. Наприкінці дня на машину вантажили викачаний мед, на автобуси усаджували дітей і з веселими піснями поверталися додому. Виховне значення усього цього переоцінити неможливо. У подібних умовах активно формується

почуття колективізму, дружби, взаєморозуміння і взаємної допомоги, що зближувало учнів та педагогів, робило їх рідніше. Школа по-справжньому перетворювалася на рідний дім, зігрітий люблячими серцями дітей і дорослих. З метою вдосконалення системи трудового навчання та профорієнтації за домовленістю з керівництвом заводу – шефа «Лтава» при школі був обладнаний цех по збірці автоматів – приладів для військових цілей, на якому працювали учні 9-11-х класів. Вперше вони почали отримувати заробітну плату, розмір якої залежав від кількості і якості виробленої продукції. Не дивно, що багато учнів, які працювали у цьому цеху, по закінченню школи пішли працювати на цей завод і його філію.

ХУДОЖНЯ САМОДІЯЛЬНІСТЬ

Величезну роль у налагодженні дисципліни і порядку в школі зіграла участь вихованців у гуртках художньої самодіяльності. Мені вдалося підібрати прекрасних

*Борисьонок
Олександр
Олександрович*

керівників, справжніх професіоналів з числа артистів філармонії, театру ім. Гоголя, кращих керівників художньої самодіяльності міського Будинку культури, Будинку культури залізничників, Будинків культури ПТК і турбомеханічного заводу. Так,

Борисьонок Олександр Олександрович – заслужений діяч мистецтв України створив дитячий хор, кращий не тільки в місті, але й в області. На всіх конкурсах, оглядах, як міських, так і обласних він незмінно займав призові місця.

Шкільний хор та танцювальний колектив

Ансамбль «Українська пісня»

Учасники художньої самодіяльності

Новорічне свято

На шкільному новорічному вечорі та карнавалі

Величезною популярністю в місті користувався створений ним вокально-інструментальний ансамбль. Дружина Олександра Олександровича – Борисьонк Майя Сергіївна, прекрасна співачка, працювала вчителем музики. Вона разом із чоловіком і своєю подругою Хоменко Наталією, артисткою Полтавської обласної філармонії, народною артисткою України, підготували групу солістів, які були бажаними учасниками виступів не тільки в школі, а й поза нею. Багато з них потім вступили до музичного училища, а Жданов Степан закінчив Київську консерваторію і одного разу виступав зі своїм концертом у школі. Мав, звичайно, величезний успіх. Шкільний духовий оркестр налічував понад 40 учасників, а група дівчаток-барабанщиць – 50 учасниць. На міських оглядах-конкурсах і оркестр і барабанщиці постійно займали призові місця. На всіляких загальнодержавних та міських святкуваннях шкільна колона була окрасою всієї демонстрації і завжди відкривала святкову ходу. Всю цю красу доповнювали прекрасні костюми, придбані за допомогою шефів. Діти пишалися увагою до них жителів міста і намагалися бути зразком не тільки на парадах і оглядах, але і в повсякденному житті. Танцювальним колективом дітей керувала артистка балету театру ім. Гоголя Тамара Голотнік. Це була незвичайна жінка – високоосвічена, культурна, товариська, з дивно красивою душею і зовнішністю, справжній професіонал своєї справи. Але я особливо цінував у ній безмежну любов до дітей. Маючи своїх двох, тоді ще малолітніх синів, вона кожную хвилину вільного від роботи часу віддавала інтернатівській дітворі. Вихованці школи відповідали їй такою ж любов'ю. Кожен учень, який навіть не мав елементарних здібностей, хотів займатися саме у танцювальному гуртку і діти дуже ображалися, коли їм у цьому відмовляли.

Активно працювали й інші гуртки: образотворчого мистецтва, крою та шиття, авіамодельний, автомобільний. Одним словом, не було жодного учня 5-11 класів, який би не займався у якому-небудь гуртку на базі школи або в Палаці піонерів. Я вже говорив про те, що в 60-ті роки минулого століття у школи-інтернати направлялися діти з неблагополучних сімей, в основному вкрай запущені в освітньому і виховному відношенні. Залучаючи всіх учнів до роботи в гуртках, ми виходили із того, що тільки добре організована позакласна робота може в порівняно короткий термін заповнити прогалини у знаннях і вихованні. Так воно і сталося. За 3-4 роки після мого вступу на посаду директора школи становище докорінно змінилося, особливо, що стосується вихованості дітей та їх успішності. Але про це пізніше.

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Величезне значення для виховання у дітей високих морально-патріотичних якостей мало військово-патріотичне виховання.

У 70-х роках, як відомо, дуже популярними серед школярів були військово-спортивні ігри. Серед них особливою популярністю користувалася гра «Зірниця», в якій брала участь шкільна молодь, зокрема 5-9 класи, іноді до них підключалися і 10-11 класи. Після перегляду одного кіноролика, на якому була знята ця гра в одній зі шкіл Росії, вихованці буквально загорілися бажанням провести таку гру і в нашій школі. Ми подібні ініціативи «знизу» підтримували з превеликим задоволенням, бо бачили в них багато позитивного для процесу виховання. Перше, що потрібно було зробити – це нам самим і шкільному учнівському комітету докладно

Проблеми військово-патріотичного виховання

У КОЖНОГО подвига є початок. І народжується він, як правило, в юні літа, ще за шкільною партією.

Комуністична партія і Радянський уряд, Ленінський комсомол розглядають військово-патріотичне виховання як важливу складову частину формування комуністичного світогляду. Воно тісно пов'язане з фізичним, моральним і естетичним вихованням та трудовим навчанням. Школа покликана готувати підрослі покоління психологічно, морально і фізично до служби в Радянських Збройних Силах, до захисту Вітчизни, і вона має для цього справді необхідні можливості.

За останні роки педагогічні колективи, комсомольські організації і комітети ДТСААФ області нагромадили чималі досвіди військово-патріотичного виховання, який варто поєднувати. Кращі успіхи досягли шкільні середні школи №№ 14, 16, 27, 5, 2, 10, школи-інтернати, Жозієва середня школа Решетняківського району, Лазівська середня школа Карлівського району та інші.

В процесі навчання країні вчителі знайомлять учнів з героїчною історією Країни Рад, її славетними традиціями, розповідають про мужніх героїв наших воєн, а роки Великої Вітчизняної війни. Дуже цікаво прокоментувати уроки вчителів С. Н. Овчиннюк у Жовтківській середній школі Решетняківського району, О. С. Саламашко в Полтавській школі-інтернаті № 2, Л. Я. Басакіна у Лавнівській середній школі Карлівського району. Наприклад, Л. Я. Басакіна на уроці історії в 10-му класі запросила двох колишніх офіцерів, випускників цієї школи, і вони яскраво розповіли про мужність воїнів на початку Великої Вітчизняної війни. Урок справді незабутній. Краєзнавці на дітей.

Ці ж вчителі зміло використовувати в своїй роботі успішні заходи «Полтава, на расказах якого завжди присутні учасники війни, а часто й Герої Радянського Союзу.

Високого значення уроки особливо відзначається тоді, коли на них використовуються різні засоби навчання; особливо ефекту досягається демонстрацією кінофільмів на військово-оборонній тематиці.

Ведучи піднавчальні і виховні значення для дітей мають походи червоних салістів по місцях революційної, бойової і трудової слави батьків. Учні ніби зримо зустрічаються з неабияким мужеством, запалили розповіді очевидців бойових подвигів наших людей, встановлюють імена загиблених воїнів, підтримують зв'язки з їх родичами та частинами, де вони служили.

У постанові ЦК ВЛКСМ та постанові про Всесоюзну олімпіаду Леніна шкільну організацію імені В. І. Леніна особливу увагу звернуто на військово-патріотичне виховання. За рішенням ЦК ВЛКСМ і Головного Політичного управління Радянської Армії та Військово-Морської флоту при редакції газети «Піонерська правда» створений штаб військово-патріотичної гри «Зірниця». В ній узяв участь понад 6 мільйонів школярів. У цю гру включили також піонери Болгарії, Угорщини, Чехословаччини, Польщі та НДР.

Добре була підготовлена і проведена ця гра в полтавських школах і, як відомо, 6 з них вийшли переможцями у Всесоюзному окладі піонерських організацій, кльом з них було Політичного управління Радянської Армії, зокрема такими дипломами нагороджені батальйон юнарієвців Полтавської школи-інтернату № 2, середня школа № 6 і № 14 та Жозієвська школа Решетняківського району.

Педагогічні колективи шкіл-переможниць вважають, що «Зірниця» позитивно вплинула на учнів: вони набули певних військовоїх знань і зміни, фізично загартувалися, стали дисциплінованішими, підвищили успішність.

При проведенні військово-спортивних ігор слід враховувати позитивні досвіди, набуті школами області, узагальнювати їх, вивчати йнакше при проведенні гри в цьому році. Цілоком слухати думку викладачів представників штабу «Зірниця» з Кобеляцького та Карлівського районів про те, що батальйон юнарієвців треба створювати не місцеві, а при кожній школі. Це сприятиме масовості гри, поліпшенню керівництва нею. Для проведення операції «Зустрічний бій» батальйони можна ділити на два, як це було зроблено в школі-інтернаті № 2 м. Полтави. Там, де школи невеликі, доцільніше організувати бій між батальйонами різних шкіл. В цьому випадку подати учні Світлогорської та Озерської середніх шкіл Кобеляцького району.

Всім директором шкіл, організаторам позашкільної роботи з учнями, класним керівникам, вчителями фізичного виховання, старшим піонеркомітатом, керівникам комсомольських і піонерських організацій та організаціям ДТСААФ необхідно докладати максимум зусиль до того, щоб військово-спортивні ігри проходили цікаво, змістовно, з найбільшою віддачею.

Однією з форм патріотичного виховання учнів є залучення їх до різних клубів і, зокрема, до клубів аналітиків. Такі клуби створено в 5-й і 13-й полтавських школах. Завдання їх – проводити кошти офіцери Радянської Армії. Добре було б, якщо такі клуби були створені і в інших містах і селах нашої області.

Популярними стали і такі молодіжні патріотичні клуби, як «Батьківщина», «Глобус», «Прометей», «Іскра» Ленінської комсомол та інші. Заслугують на увагу і школа «Супутник», створена при Полтавському Червоноармійському інституті-артилерійському училищі, в якій спеціальні заняття з учнями проводить офіцер, курсанти та техніки, її відвідують більше 100 учнів міста.

Закон про загальний військовий обов'язок підсилює ще вище авторитет нашої Армії і Флоту, підвищує виконавчість до людей, які слухають з ній чи готуються ввійти в її ряди. В кращих школах області випускники оволодівають технічними знаннями, а обсяг, неабиякому нахилу про комплекс «Готує до захисту Батьківщини», знайомляться з структурою Збройних Сил СРСР, військовою статую, зобов'язують елементарні навички строювої підготовки їм присвячують розряд з одного-двох військово-прикладних видів спорту.

В таких школах є гуртки по вивченню основ техніки, радіоелектроніки, авіаційні, морські, з автоматизму, з водно-моторного та парашутного спорту.

Фактично почали на честь знаменних дат, тижнів пам'яті загиблих героїв, тематичні вечори, кінопокази доповідників, вечори зустрічей з ветеранами війни, проводять в країні – все це застосовує в своїй роботі правління райкомів і райкомів райнаркопатів, райкомів ДТСААФ.

Звичайно, зроблено багато, але належить зробити ще більше. Треба уріноманізувати форми військово-патріотичного виховання в школі, прищеплювати юнакам і дітятам любов до своєї Батьківщини, попути готовності до захисту зброєю Великої Жовтня.

На честь 50-річчя Радянської Армії на Україні оголошено червоноармійський піонерський марш. Штаб головнокомандувача Героя Радянського Союзу, генерал-лейтенанта танкових військ у відставці З. К. Смирнова знаходиться при редакції республіканської газети «Зірниця». Батальйон юнарієвців шкіл виконуватимуть п'ять кілометрів головнокомандувача.

Червоноармійський піонерський марш сів послужити з військово-спортивною грою «Зірниця», яка проводиться протягом 1967—1968 навчального року. Загони юнарієвців батальйонів шкіл створюються за віковою ознакою: 3—4, 5—6, 7—8 класів. У кожному з них має бути по 22 юнарієвці.

Військово-спортивні ігри мають забезпечувати школярів бойовою, політичною і спортивною підготовкою, прищеплювати їм бажання оволодівати науковими знаннями.

Разом з сім'єю і громадськістю школи повинні гартувати підрослі покоління справжніми патріотами, безмежно відданими ідеям комунізму і Вітчизни-матері.

В. ЛУЦЬКИЙ,
доцент, зав. кафедрою педагогіки
Полтавського педінституту.

Газета «Комсомолец
Полтавщини» від 29.12.1967 р.
№154

ознайомитися з характером гри, її особливостями, завданнями, які вона вирішує, хто повинен керувати її проведенням. Але, зрештою, ми повністю усвідомили її виховне значення і принципові положення її організації. Щоправда, для цього довелося перелопатити масу піонерської та комсомольської преси, де висвітлювалися ці ігри та їх результати.

«ЗАРНИЦА» ЗОВЕТ РЕБЯТ

После артиллерийской подготовки наступила тревожная тишина. Командир батальона посмотрел на часы: пора! Он поднимает ракетную, вздыхает на спусковой крючок. И тут же бойцы устремляются вперед...

В небольшом овражке велико от поля боя сидит Виталий Семья, корреспондент. На коленях у него всеобщий «Боевой листок». Рядом с ним устроился Валерий Чушков. — Ты чего яос повесил? — спрашивает Виталий.

— Я же убитый! — отвечает тот...

Этот «бой» в разговор в «окопе» состоялся под Полтавой. Их действующие лица — мальчишки из школы-интерната № 2. Несколько недель под руководством офицера запаса лейтенанта О. И. Модестова и майора П. Ф. Дроботы готовились они к «военно-тактической операции», которую назвали «Красный флаг над крепостью». Школьники выбрали себе командиров, назначили стрелков, разведчиков, связистов, повозок, санитаров.

Игра так увлекла ребят, — рассказывал позднее директор школы А. С. Салацкий, — что учителя не могли пародоваться на них. Даже походка у мальчишек стала другой. Из классных журналов исчезли двойки. Подта-

нулись — самые отъявленные озорники...

Об этом же говорят и другие директора школ, воспитатели которых принимают участие во Всесоюзной военно-спортивной игре пионеров и школьников — «Зарница». Ее совместно с ЦК ВЛКСМ и Главным политическим управлением Советской Армии и Военно-Морского Флота организовала газета «Пioneerская правда».

В минувшем году министр обороны СССР, обращаясь к пионерам и школьникам, писал: «...Мы верим, что вы, юные друзья, готовы повторить подвиги героев во имя свободы и счастья своей Родины. Поэтому хочется дать вам один добрый совет: к обязанностям надо готовить себя заранее. Это значит: лучше учиться, больше знать, свято чтить то, что завоевано в боях, походах, закаляться физически и идейно, быть образцом дисциплинированности, коммунистического отношения к труду, к своему гражданскому долгу. По существу эти мысли и были положены в основу «Зарницы».

Возглавил игру Герой Советского Союза маршал артиллерии В. И. Казаков. За короткое время под знаменем «Зарницы» встало свыше шестидесяти миллионов учащихся пятых — восьмых классов.

Довесения о готовности участвовать в «Зарнице» и выполнении заданий поступали в Главный штаб и от пионеров Болгарии, Венгрии, Чехословакии, Польши, Германской Демократической Республики.

Старт игре был дан 10 января. Почти пятьдесят тысяч школ страны одновременно провели на местности операцию «Флаг над крепостью».

До «операции» ребята изучали военное дело, занимались спортом, учились ходить в строю с песней, совершали походы по местам боев с фантасмами, брали шефство над могилами воинов, погибших в годы Великой Отечественной войны.

Торжественно вступили в игру, например, учащиеся Новосибирской школы № 22. Однажды вечером Красный проспект в центре города озарился огнем факелов. Это к скверу имени Героев революции прибыл школьный батальон «Сибиряков».

— Дорогие ребята! — сказал, обращаясь к юнармейцам, старый коммунист А. А. Носков. — Здесь, у братской могилы революционных патриотов, хочется пожелать нам высоко шести шагами дедов в отцов.

Юнармейцы возложили на могилу венки из живых цве-

тов и привали прелесть. «Клянутся изучать военное дело и боевые традиции Советской Армии, — хором повторили ребята, — хорошо учиться, защищать свою волю, быть готовым к защите любимой Родины!»

Надо ли говорить, какой большой воспитательный эффект дает все это! «Я голосую за «Зарницу» еще и потому, что она помогла всем нашим воспитанникам полюбить спорт, стать значками ВГТО и ГТО», — рассказывает В. А. Белицкий, преподаватель школы-интерната г. Ашхабада. Одобительно отзываются об игре и многие учителя Эстонии, Литвы, Молдавии, Казахстана, Грузии.

Естественно, такой успех «Зарницы» у ребят был бы невозможен без большой кропотливой работы старших друзей нашей страны — учителей, комсомольцев, ветеранов Великой Отечественной войны, работников военных комиссариатов и комитетов ДОСААФ, солдат, офицеров, генералов и адмиралов Советской Армии и Военно-Морского Флота.

Сейчас «Зарница» финиширует. 22 июня в городе-герое Севастополе на легендарном Малаховом кургане дан старт заключительному этапу Всесоюзной военно-спортивной игры. Участвовать в финальной опе-

рации «Зарницы» получили право 33 лучших отряда страны — представители школ всех братских республик.

«Экзамениаторы» у юнармейцев строгие. Это офицеры Советской Армии и Краснознаменного Черноморского флота во главе с начальником штаба игры маршалом артиллерии В. И. Казаковым.

В эти дни в Севастополе отряды юнармейцев штурмуют Сапун-гору, совершают 15-километровый поход по местам боев с фашистскими захватчиками, проводят соревнования по стрельбе, встречаются с легендарными героями Великой Отечественной войны.

Отряды, которые не поехали в Севастополь, готовятся сейчас к очередной летней операции игры. Ее условия недавно опубликованы в «Пioneerской правде». «Зарница» не оканчивается, «Зарница» зовет ребят.

Б. ПОЛЯКОВ.

НАШ АДРЕС: МОСКВА.
ТЕЛЕФОНЫ: Справочник
Издателя

Газета передана на фототелеграф типографией газетного издателя

Б 63455. 50102.

Газета «Правда» від 27.06.1967 р. № 178

Розпочалася активна підготовка. У першу чергу було створено штаб з підготовки гри, куди увійшли найсерйозніші і відповідальні вихованці 5-11 класів. Очолив його військовий керівник майор Коваленко В. А. Члени штабу та запрошені до школи шефи-курсанти Полтавського вищого командного ракетного зенітного артилерійського училища провели з учнями вищевказаних класів велику підготовчу роботу, звертаючи особливу увагу на те, як поводитися під час гри. Вони акцентували увагу на тому, що характер військово-

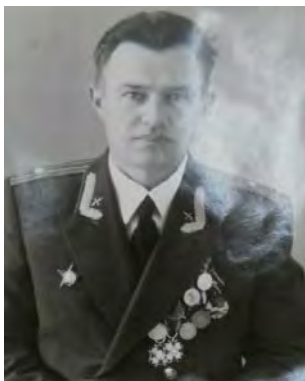
спортивної гри не виключає ризиків не тільки для здоров'я, але й для життя. Ось чому діти повинні вести себе дуже серйозно, точно виконувати накази і настанови своїх командирів-військових, у будь-якому випадку дотримуватися обережності, щоб не допустити травмування. Адже їх чекають і тривалі переходи по пересіченій місцевості, і подолання природних і штучно створених перешкод, і форсування річки, і проведення розвідки, і пошуки місць для привалів і організації харчування, і битви з «противником», і орієнтування на місцевості, і ще безліч інших пригод. Підготовка до гри почалася з формування «військових» підрозділів за зразком армійських, але, зрозуміло, в мініатюрі. Відділення — 10 юноармійців, взвод — клас, рота — два класи, батальйон — три класи або три взводи, полк — школа або два батальйони.

Командирами відділень були вихованці 11 класу, взводів і рот – курсанти артучилища, батальйонів – військовий керівник майор

*Газета «Комсомольское
Знамя» від 25.03.1970 р. № 59*

Коваленко Василь Андрійович і вчитель фізичного виховання **Шохін Володимир Павлович**, обидва офіцери запасу, полку – директор школи, а його заступником – колишній завідувач господарством полковник Кошкарев Павло Борисович.

*Коваленко
Василь Андрійович*

*Шохін
Володимир Павлович*

Для кожного взводу були розроблені карти маршрутів, причому розроблені дуже професійно, так як робили їх теж шефи школи – студенти інженерно-будівельного інституту, майбутні інженери. На них було зображено все – маршрут руху, перешкоди, які потрібно було подолати, місця привалів, місця зіткнення з «противником», причому, скрізь було вказано точний час прибуття на кожний пункт. Запізнився – штрафні очки, заблукав – те ж саме, хтось травмувався – штраф. Самовільно відлучився – штраф, програв битву – штраф. Саме в результаті підрахунку штрафних очок визначався переможець. До гри готувалися довго і ретельно. Викладачеві військової справи школи майору Коваленко В. А., вчителю фізкультури Шохіну В. П., курсантам артучилища, майбутнім командирам взводів і рот, студентам будівельного інституту, які повинні були працювати з картами, потрібно було пройти по всіх шести маршрутах, досконало вивчивши їх. Нанести все на карти, виключивши можливі ризики і створити при

необхідності штучні перешкоди для просування юноармійців. А тим часом в майстернях кипіла робота. Між уроками і самопідготовкою вихованці під керівництвом вчителів праці готували зброю. Пістолети, автомати, кулемети, гранати, шили маскувальні халати (була зима). А майбутні командири-курсанти проводили тренування.

Хочу зауважити, що така серйозна підготовка велася тільки до першої гри, а до наступних ігор все було набагато простіше, тому що був уже досвід, створена матеріальна база, відома система формування загонів і порядок проведення самої гри. Як правило, вони проводилися в суботу і неділю на лоні природи, в лісі, біля річки, подалі від населених пунктів.

А відбувалося все так: Батальйони піднімалися вранці о 5:00. Будувалися повзводно. У рюкзаках був сухий пайок на добу і все необхідне для тривалого походу, у тому числі аптечка. Кожен командир взводу отримував карту руху свого взводу. Маршрути були різні, пункти збору для кожного взводу також. Довжина маршруту становила 10 км. Я вже говорив, що при проходженні маршруту юноармійцям доводилося долати багато складних перешкод. На привалах учасники походу повинні були організувати культурний відпочинок, заспівати пісні, прочитати вірші або виконати якийсь інший номер. За всім цим стежили педагоги і виставляли бали. На привалі діти снідають сухим пайком (хліб, консерви, фрукти, чай) і після годинного відпочинку продовжують рух до місця збору всього полку в с. Паськівка, в розташування табору праці та відпочинку, де приготовлено все для проведення заключного етапу гри «Зірниця». Тут їх чекав смачний обід, приготований дівчатками 10-11 класів під керівництвом шеф-кухаря. У 14-00 розпочався останній акорд гри – всілякі змагання і,

нарешті, штурм фортеці. Після проведення змагань розпочалася фінальна частина «Зірниці» – штурм фортеці, на шпилі якої був встановлений прапор. Її захищав один батальйон, а інший штурмував. Якщо прапор так і не був захоплений, то переможцем вважався той батальйон, який захищав фортецю. Переможець отримував найбільшу кількість балів, але це не означало, що він виходив на перше місце за результатами всієї гри. Комісія підраховувала всі бали, отримані кожним взводом протягом усієї гри і переможцем в кінцевому підсумку ставав взвод, який отримував максимальну кількість очок.

У поході

Підведення підсумків

На відпочинку

Фрагменти військово-патріотичної гри «Зірниця»

У фінальній частині включалися в гру і солдати. Пострілами холостими патронами і сигнальними ракетами вони подавали заздалегідь позначені і вже відомі штурмуючим загонам сигнали. Закінчується все загальною побудовою, на якій воєнрук доповідає директору про те, що загони побудовані і просить дозволу почати розбір польотів, визначення переможця та нагородження призами кращих юноармійців, а курсантів Почесними грамотами та подяками. Під звуки шкільного оркестру учасники гри прямують до автобусів, які виділили шефи, сідають у них і направляються до місця постійної дислокації – школи-інтернату. Військово-

спортивні ігри, подібно «Зірниці», завжди залишали у дітей незабутні враження. Після першої гри хлопці цілий місяць розповідали з захопленням про свої пригоди, додаючи до них все нові подробиці і, вони, ці розповіді, ставали фантастикою, а не реальністю. Подібні заходи, як ми переконалися, були визначальним фактором згуртування дитячого колективу. Вони формують у дітей почуття дружби, взаєморозуміння, поваги до молодших і старших, прагнення допомогти у скрутну хвилину, тобто ті якості, які об'єднують колектив, сприяють становленню більш осмислених відносин між його членами і успішному вирішенню усіх проблем.

Важливе значення для військово-патріотичного виховання учнів мали традиційні зустрічі з почесними гостями школи-ветеранами Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років.

Так, учні неодноразово зустрічалися з генерал-майором Нікітченко, який у складі 95-ої стрілкової дивізії у вересні 1943 року брав участь у визволенні міста Полтави від німецько-фашистських загарбників, з іншими учасниками та героями війни.

«Генерал-майор Нікітченко з учнями і педагогами біля обеліску на березі річки Ворскла, де його 95-та стрілкова дивізія переправлялася під час штурму міста»

*Урочиста шкільна лінійка.
Ветерани війни – найбільш шановані гості у школі*

Урочиста шкільна лінійка

Зустріч з ветеранами війни

*У шкільному музеї бойової слави разом з ветеранами
(на задньому плані – директор школи О.С. Салашний
та засновник музею М.Д. Бабак)*

Зустріч з ветеранами війни

Разом із грою «Зірниця» прекрасно працював клуб «Червоний слідопит», заснований вчителькою історії Бабак Мотроною Дем'янівною, дружиною прославленого льотчика-винищувача, Героя Радянського Союзу **Бабак Івана Ілліча**, який збив у повітряних боях з фашистами 39 ворожих літаків. Мотрона Дем'янівна провела з учнями велику пошукову роботу, збирала величезний матеріал про ще невідомі військові подвиги, відкрила нові імена загиблих героїв і створила багатющий своїми експонатами шкільний музей бойової слави, який за результатами обласного огляду зайняв перше місце.

*Бабак
Іван Ілліч*

*Зустріч з Героями Радянського Союзу – Бабаком І.І.
та Дев'ятовим Михайлом Петровичем*

Іван Ілліч Бабак згадує ...

На фото (зліва направо): Іван Миронович Чиженко – гвардії старший лейтенант 95-ї дивізії, професор, доктор технічних наук, лауреат Ленінської премії, А.І. Олейников, заступник командира дивізії гвардії майор Михайло Лазарович Кохацький серед вихованців

*Ветерани Великої вітчизняної війни завжди бажані гості
і наставники*

Д.І. Олейников в шкільному музеї бойової слави

Це вона зі своїми слідопитами дізналася, що на Інститутській горі, де розташована школа, під час наступу фашистів стояла зенітна батарея, яка захищала полтавське небо від ворожої авіації, і що тут загинули воїни-артилеристи. Вона наполегливо домогалася встановлення на майданчику біля парадного входу у школу пам'ятника загиблим тут героям-артилеристам. При всій складності проблеми я не міг не погодитися з логікою педагога, яка полягала у тому, що він буде мати величезне виховне значення. Майбутнє це підтвердило. Мені довелося витратити чимало сил, щоб реалізувати цей, по своїй суті прекрасний задум. Тут мені дуже пощастило в тому сенсі, що в школі вчився син прекрасного скульптора і архітектора Вітрика Павла Павловича. Він дав згоду не тільки підготувати проект, а й створити саму скульптуру і навіть встановити її в зазначеному місці, не вимагаючи за це жодної винагороди. Зроблене ним він розцінив як подарунок школі за прекрасне виховання не тільки його сина, але й

інших важких дітей. Зробивши проект пам'ятника, він запропонував зібратися педагогам, членам учнівського комітету і визначити його назву. Пропозицій було багато, але всі зійшлися на одній – «Вони загинули, щоб жили ми». Як це може бути не дивно, але її (таку назву) запропонував не директор, не педагог і навіть не скульптор, а учень, голова шкільного учнівського комітету, що свідчило про його громадянську позицію.

Автор пам'ятника зажадав виділити тільки відповідне приміщення і забезпечити необхідними матеріалами. Чотири місяці працював майстер над своїм твором. Коли на метровому постаменті була встановлена триметрової висоти скульптура, а при відкритті його впала тканина, що її покривала, присутні не могли стримати сліз. Солдат в пробитій кулями, розірваній гімнастерці з автоматом у руці готовий захищати свого пораненого друга-воїна, що лежав біля його ніг з гранатою в руці. А над ними, з

КВІТИ НА ГРАНІТІ

«Вони загинули, щоб жили ми» — ці хвилюючі слова викарбувані на постаменті пам'ятника загиблим воїнам, який віднині стоятиме на подвір'ї Полтавської школи-інтернату № 2 імені Н. К. Крупської.

Скульптуру виготовив за власним проектом і передав її інтернатівцям Павло Павлович Вітрик.

На мітингу, що відбувся з приводу відкриття пам'ятника, виступили гості юних — учасники Великого Жовтня І. Морковкін та почесний громадянин Полтави І. Абрамов, учасники визволення міста від німецько-фашистських загарбників В. Чернявський, Ф. Заярний, М. Старостін.

Юні лєнінці поклали до підніжжя пам'ятника живі квіти, заприсягли бути гідними продовжувачами революційних, бойових і трудових традицій нашого народу.

О. КУЗЬМЕНКО,
методист міського педнабінету.

НА ФОТО: пам'ятник воїнам-героям біля школи-інтернату.

м. Полтава.

Фото Б. Базилевського.

одного боку, стоїть струнка біла берізка, як символ життя, молодості і краси, а з іншого – скорботно опустила свої гілки плакуча верба, як символ вічної печалі. Відкриття пам'ятника провели з великою урочистістю. На урочистостях був присутній генерал-майор Нікітченко – командир 95-ї гвардійської стрілецької дивізії, яка визволяла місто Полтаву, інші визволителі міста, ветерани війни та праці, представники партійних і радянських органів і, зрозуміло, вся школа.

На фото 1970-х: прийом у піонери учнів Полтавської школи-інтернату №2.

Фотоплан НАСАВРНА та архів Полтавської державної освіти
школи-інтернату №2 (Полтава) архівні документи

Пам'ятник «Вони загинули, щоб жили ми» присвятили визволенню України

У жовтні 1944 року завершилося визволення всієї території України від німецько-фашистських загарбників. 27 жовтня був звільнений від окупантів Ужгород, а 28 жовтня – решта населених пунктів Закарпатської України. Про цю подію нагадає і пам'ятник у Полтаві, хоча знають про нього не всі. Адже знаходиться монумент на території Полтавської загальноосвітньої школи-інтернату № 2.

З перших днів відкриття цього навчального закладу в 1962 році учні активно долучилися до історико-пошукової роботи,

пов'язаної з подіями Великої Вітчизняної війни. Вони довідалися, що на Інститутській горі, де розташована школа, точилися запеклі бої. Саме тут стояла зенітна артилерія радянських військ. Колектив школи вирішив до 25-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників установити скульптурну групу воїнів, яку виготовив і подарував навчальному закладу Павло Павлович Вітрик – батько одного з учнів школи Тараса Вітрика. Під керівництвом Павла Павловича закипіла робота, власними силами спорудили п'єдестал і по-

ставили на нього скульптуру заввишки 3 м 70 см.

17 жовтня 1969 року відбулося урочисте відкриття пам'ятника воїнам-визволителям. Серед численних гостей були командир полку підполковник запасу Ф.М.Залярний, який брав участь у визволенні Полтави, Герой Радянського Союзу І.І.Бабак, почесний громадянин міста І.О.Абрамов, заслужена вчителька УРСР Т.М.Толстоносова. Перед присутніми виступили директор школи-інтернату №2 О.С.Салашний та підковник запасу В.Г.Чернявський. Потрій-

ний салют оповістив про відкриття пам'ятної скульптури, яку назвали «Вони загинули, щоб жили ми». Шкільний духовий оркестр виконав Гімн СРСР. Командир піонерського загону ім.Держинського Надя Кахикало зачитала клятву. Біля пам'ятника учні школи посадили берізка – як символ юності й краси та вербу – як символ скорботи.

Площа перед скульптурною композицією – одне з головних місць на території школи. У радянський період тут урочисто приймали в жовтенята та піонери, проводили шкільні ви-

ставки, військово-патріотичну гру «Зірниця», інші святкові заходи. Ветерани війни, які відвідували школу, ділилися біля пам'ятника своїми спогадами зі школярами. Як і раніше, нині тут теж відбуваються урочистості, пов'язані з подіями Великої Вітчизняної: до пам'ятника «Вони загинули, щоб жили ми» покладають квіти на День Перемоги (9 Травня), на день визволення Полтави (23 вересня) і, звичайно ж, 28 жовтня – у день визволення України від німецько-фашистських загарбників.

Володимир СУЛИМЕНКО

Газета «Полтавський вісник» від 26.10.2012 р. №43

В урочистому строю завмерла школа. Звучать гімн Радянського Союзу і України. Лунають збройові залпи. Покривало з пам'ятника падає до підніжжя постаменту, на який лягає маса квітів. Школа дає клятву вірності Батьківщині. Видовище було незабутнім.

Але, на превеликий жаль, багато з тих, хто виголошував пихаті слова про любов до Батьківщини, давав клятву вірності, геть забули про те, що їм все дала саме та Батьківщина, в якій вони тоді жили. І було б природно навіть при зміні суспільно-політичного ладу зберегти до кінця своїх днів вдячну пам'ять про той час, повагу до історії рідного краю та його героїчного минулого. Через два роки після оголошення незалежності України (а до цього часу на пенсію вийшли всі ентузіасти патріотичного виховання молоді, в тому числі і я) від музею, визнаного кращим в області, від музею бойової та трудової Слави радянського і особливо українського народу, як найбільш постраждалого від фашистської окупації, не залишилося і сліду. Мені, як колишньому солдату, воїну, інваліду Великої Вітчизняної війни нестерпно боляче дивитися на все це. Напевно, саме тому за 19 років перебування на пенсії я лише тричі побував у школі, де пропрацював 25 років, де пройшли найкращі роки мого життя. І побував там не по своїй волі, а по наполегливому проханню моїх випускників, які призначали зустрічі через 20-30-40 років по закінченні школи.

Що ж до пам'ятника «Вони загинули, щоб жили ми» про бойові подвиги радянських воїнів, що загинули за Батьківщину, за наше щасливе майбутнє, за майбутнє наших дітей, то це чудове творіння скульптора Вітрика П. П., про яке писала як обласна, так і республіканська преса, перебуває у забутті, поступово руйнується, перетворюючись на пам'ятник людської невдячності.

Учні старших класів біля пам'ятника «Вони загинули, щоб жили ми»

Але свого часу вищевказані заходи відігравали величезну роль у справі патріотичного виховання, поваги до старшого покоління людей, які кров'ю і життям відстояли свою Батьківщину від загрози фашистського поневолення і створили для нас усі умови для будівництва щасливого життя.

Гурток «Юних космонавтів»

При зустрічах зі своїми вихованцями, які самі вже стали батьками, матерями, бабусями і дідусями вони з сумом і сльозами на очах згадують своє щасливе минуле і намагаються виховувати у своїх дітей та онуків ті людські риси й цінності, які прищеплювалися їм під час перебування у школі-інтернаті, який став їм рідною домівкою.

ВЗАЄМОДІЯ З УЧНЯМИ ІНШИХ ШКІЛ

Але, іноді були і збої в роботі. Це, щоправда, траплялося зрідка і не мало серйозних наслідків, тому що дирекція школи оперативно втручалася в ситуацію і виправляла її.

Ось один із таких епізодів. У якийсь період порядок і дисципліна почали падати, але не у всій школі, а тільки в 5-7-х класах. Почали розбиратися, в чому причина. З'ясувалося, що конфлікт, а в кінцевому підсумку і результати конфлікту перебували у сфері відносин між вихованцями інтернату та учнями сусідніх 1-ої та 4-ої загальноосвітніх шкіл. Невідомо з якої причини виникла між ними ворожнеча, яка іноді переходила всі межі. Учні вищевказаних шкіл часто підстерігали «інкубаторів», як вони образливо називали інтернатівців, а ті «платили» їм взаємністю. Для того, щоб побитися, і ті, й інші навіть пропускали уроки. Мої спроби з'ясувати першопричини цієї ворожнечі ні до чого не призвели. Діти самі не могли її пояснити, а, можливо, не хотіли підставляти своїх товаришів. Я кілька разів зустрічався зі своїми колегами – директорами 1-ої та 4-ої шкіл, намагаючись вирішити проблему. Гострота її полягала в тому, що частина вихованців школи-інтернату, причому, значна, виступала за мирне співіснування з сусідами, інша ж була налаштована вороже, агресивно. З цього приводу почалися вже «розбірки» в класах, що роз'єднувало колектив, призводило до порушення шкільного режиму, що було неприпустимо. Ми з директорами цих шкіл вирішили провести загальні збори в обох школах, розповісти, що являє собою школа-інтернат, її вихованці, про завдання, які вона має вирішувати, і про ситуацію,

яка склалася останнім часом. І тільки тут з'ясувалося, що саме інтернат був ініціатором цих відносин. Справа в тому, що кілька учнів 1-ої та 4-ої шкіл за погану поведінку, пропуск уроків за рішенням педагогічних рад відрахували зі школи і порадили батькам влаштувати їх в інтернат. Але виключеним начебто сказали, що це було рішення учнівського колективу і ті вирішили мстити своїм колишнім товаришам. І якщо по відношенню до педагогів вони були безсилі, то вирішили відігратися на своїх товаришах, які ніби-то вимагали їх відрахування. Вони організували групу «месників» з хлопців школи-інтернату і почали переслідувати своїх ворогів, побили двох учнів. Ті теж об'єдналися і почали буквально тероризувати інтернатівців. Примирення відбулося, коли призвідники всієї цієї історії були поставлені на облік у дитячій кімнаті міліції. Керівництвом школи було прийнято рішення запровадити у школі нову форму роботи – встановлення і зміцнення дружніх зв'язків з загальноосвітніми школами міста. Міський відділ народної освіти схвалив цю ідею, розуміючи, що відносно замкнутий спосіб життя в умовах школи-інтернату не сприяє засвоєнню таких понять, як свобода спілкування, комунікабельність, розуміння основ сімейного життя, сприйняття загальнолюдських культурних цінностей і т. д. Тепер потрібно було вирішити питання з директорами шкіл, дізнатися, як вони сприймуть цю ініціативу. Адже вони знали, яких учнів направляли до школи-інтернату і багато з них були впевнені у тому, що там всі такі. Вони побоювалися, що при тісному спілкуванні всі негативи будуть перенесені до їх шкіл. Але все ж більшість керівників шкіл схвалили цю ідею, і навіть надавали допомогу в налагодженні зв'язків між школами. Ми вирішили встановити шефство класів загальноосвітніх шкіл над класами школи-інтернату.

Дуже багато класів масових шкіл хотіли встановити шефство над дошкільними групами і молодшими класами. Учні 5-11 класів просто дружили між собою, взаємно збагачуючи один одного своїм життєвим досвідом і знанням середовища, в якому живуть. Ми ніяк не очікували, що таким буде кінцевий результат нашого, можна сказати, експерименту. Дітей буквально немов підмінили. Справа в тому, що хлопці із загальноосвітніх шкіл та їх батьки почали забирати дітей на вихідні дні до себе додому, ходили з ними в театр, кіно, в гості до своїх друзів, годувати їх по домашньому, шити гарний, такий же, як і власним дітям, одяг. Якщо ж додому не забирали, то приносили солодощі в школу, гуляли з ними, тобто робили те, що школа не в змозі була зробити. Діти завжди з нетерпінням чекали своїх шефів. Вони стали більш доглянутими, врівноваженими, підвищувалася їх культура спілкування, стали краще сприймати і засвоювати навчальний матеріал. Але що найголовніше, перебуваючи у сім'ях, а це були виключно благополучні сім'ї, вони знайомилися з основами сімейного життя, побутом, відносинами між членами родини, обов'язками кожного з них, облаштуванням домашнього затишку, організацією харчування і т. д. Це саме те, що школа не могла дати в повному обсязі, хоча бесіди про це проводилися регулярно. Але краще один раз побачити, ніж сто разів почути, як каже народна мудрість. Закріплення масових шкіл за інтернатом надало таку можливість. Учні старших, особливо 9-11-х класів, використовували дещо іншу форму роботи. Вони часто приходили в гості один до одного, разом відвідували культурні заходи в місті. Практикувалося проведення спільних вечорів відпочинку, виступи художньої самодіяльності, спільні походи та екскурсії, проведення новорічних вечорів та інших заходів.

Все, що робилося після зближення інтернатівців з учнями загальноосвітніх шкіл, вирішувало ще одну дуже важливу проблему – воно розвінчувало міф про школу-інтернат як про замкнуту установу типу колонії, де утримуються і виховуються малолітні правопорушники і навіть напівкримінальні елементи. Така думка не лише відлякувала навіть тих, хто за систематичне порушення дисципліни виключався з масової школи, але вона ніяк не сприяла успішному формуванню кращих загальнолюдських якостей у самих вихованців школи. В їхній свідомості все більше стверджувалася думка, що вони дійсно такі, як про них говорять. Адже народ-мудрець не випадково придумав приказку: якщо постійно говорити людині, що вона свиня, врешті-решт вона дійсно захрюкає. Але, після того, як учні загальноосвітніх шкіл та їх батьки почали масово відвідувати інтернат для спілкування зі своїми підопічними, побачивши як вони живуть, в яких умовах проходить їх виховання і навчання, то відразу ж по місту і далеко за його межами почали говорити про те, яка це хороша школа, якою турботою оточені діти, які чудові умови створені в ній для навчання та проживання. Одним словом, школа-інтернат почала сприйматися людьми як хороший навчальний заклад, в якому навіть ті, хто важко піддається вихованню, стають на шлях виправлення завдяки тому, що в ній працюють люди, які беззавітно люблять дітей, – як педагоги, так і обслуговуючий персонал, люди, що віддають своє серце дітям.

Такий імідж, що утверджувався в народі, радував колектив школи і надихав його на нові успіхи, сприяв вихованню в учнів кращих людських якостей. У 1972 році за результатами всеукраїнського огляду, тобто перевірки шкіл-інтернатів, Полтавська обласна школа-інтернат №2

ім. Н. К. Крупської зайняла друге місце. Ряд педагогічних працівників були нагороджені знаком «Відмінник народної освіти УРСР», шість чоловік – грошовими преміями, четверо – Почесними грамотами Міністерства освіти, а я – медаллю «А. С. Макаренко».

Посвідчення про нагородження О.С. Салашного медаллю А.С. Макаренка

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Значна увага приділялася у ті часи інтернаціональному вихованню учнів. Нерідко школу відвідували іноземні делегації, зокрема, Польщі, Німеччини, Болгарії, Чехословаччини, були зустрічі також з представниками далеких В'єтнаму, Нігерії, Канади.

Ці зустрічі сприяли інтернаціональному вихованню учнів та обміну досвідом між представниками цих країн та нашим педагогічним колективом.

Зустріч учнів та педагогічного колективу школи з іноземними делегаціями

*Гості з інших країн оглядають школу та уважно слухають
директора школи О.С. Салашного про організацію навчально-
виховного процесу*

ПІДГОТОВКА ВИХОВАНЦІВ ДО МАЙБУТНЬОГО ЖИТТЯ

Готуючи дітей до майбутнього самостійного життя, ми, педагоги-вихователі, зобов'язані були ознайомити їх з тим, як будуються відносини людей в умовах сімейного життя. Я вже говорив про це, розповідаючи про налагодження відносин між інтернатом і загальноосвітніми школами. Там, дійсно буваючи в сім'ях своїх друзів, діти отримали перші уроки організації сімейного життя. Але це все не було радикальним вирішенням цієї проблеми. Вважаючи її однією з найважливіших в системі виховання ми думали над тим, як зробити так, щоб хлопці не просто один-два рази на місяць приходили в сім'ю як гості, а почувалися ніби членами сім'ї. Після довгих роздумів я і мої колеги прийшли до спільної думки – спробувати залучити робітників і службовців підприємств до індивідуального шефства, тобто закріпити за кожним дошкільником і учнем 1-6-х класів людину, що має сім'ю, яка б відповідала високим моральним вимогам. Ми звернулися до керівників тих підприємств, які здійснювали шефство над школою і вони підтримали нашу ідею. До її реалізації підключилися секретарі комсомольських і партійних організацій. Вже до середини 70-их років питання практично було вирішено. Кожен вихованець отримав свого опікуна. Вихователі, зрозуміло, постійно контролювали моральну атмосферу в цих сім'ях, їх матеріальне становище, оскільки необхідно було виключити будь-яку можливість негативного впливу на психіку дитини.

Окрім великого позитивного впливу на формування особистості дитини, морально-психологічної підготовки вихованців до майбутнього самостійного та сімейного життя несподіваним для нас результатом було й те, що кілька людей офіційно оформили опікунство і навіть усиновлення своїх підопічних. Всі вони перейшли жити в сім'ї, і були нескінченно щасливі, знайшовши нових батьків. За весь час був тільки один випадок повернення дитини до школи, бо вона нібито не виправдала надій усиновлювачів. Відчувалося, що в цій сім'ї було не все благополучно, тому що дитина з радістю повернулася в інтернат. Ми навіть не піднімали питання про притягнення хоча б до моральної відповідальності горе-усиновлювачів.

За 5-6 років роботи школи поставлені перед колективом педагогів та обслуговуючим персоналом завдання були повністю реалізовані. Всі приміщення школи, навчальні кабінети, лабораторії, музеї, майстерні, спортивний та актовий зали були відремонтовані, поповнилися новим обладнанням та наочними посібниками, оснащені і стаціонарно встановленою аудіо-та відеоапаратурою з дистанційним управлінням, на робочому місці вчителя оформлені столи з пультами управління. У господарських приміщеннях і гуртожитках зробили капітальний і поточний ремонти, замінено було сантехнічне обладнання, за допомогою дизайнерів оформлені спальні, ігрові кімнати, підсобні приміщення, поставлено нове обладнання. Все було зроблено з високим естетичним смаком, красиво, так, щоб дитина відчувала себе затишно, по-домашньому. Тепер навіть у найбільш недисциплінованих учнів не піднімалася рука що-небудь поламати, зіпсувати, вимазати. Ліжка дітей сяяли чистотою постільної білизни та порядком у зберіганні

особистих речей. Ось, наприклад, що писала газета «Зоря Полтавщини» під рубрикою «Кандидати народу» у статті «Педагог-новатор» у 1970 році: «Якщо ви зайдете до Полтавської школи-інтернату ім. Н. К. Крупської вас приємно вразить художнє оздоблення класів, коридорів, спалень. Навкрути багато кімнатних квітів – ніби в оранжереї. Це взимку. А влітку школа утопає в розкішних кущах троянд та інших квітів. Тут хороша навчально-матеріальна база, яку вміло використовують учителі і вихователі. Діти добро навчаються, активні в суспільно-корисній праці» (матеріали преси розміщено тут та в окремих додатках).

У 1973 році за наказом Полтавського обласного відділу народної освіти школа була визначена як обласна базова для проведення методичних семінарів і конференцій з метою розповсюдження передового педагогічного досвіду. Вона була відкрита для відвідування педагогічними колективами області. Всі уроки та виховні заходи також були відкриті для всіх бажаючих ознайомитися з досвідом їх роботи. Про це багато писала обласна преса. Ось цитата зі статті в газеті «Зоря Полтавщини»: «У школі побувало багато гостей не тільки з районів Полтавщини, а і з інших областей та республік, а також з 22-х зарубіжних країн. Школа міцно тримає перехідний Червоний прапор міськкому профспілки працівників освіти та міського відділу освіти. Нагороджена багатьма почесними грамотами та преміями. Колектив її по праву може пишатися результатами своєї копіткої праці».

Якщо ви зайдете до Полтавської школи-інтернату № 2 імені Н. К. Крупської, вас приємно вразить художнє оздоблення класів, коридорів, спалень. Навкруги багато кімнатних квітів — ніби в оранжереї. Це взимку. А влітку школа утопає в розкішних кущах троянд та інших квітів.

Тут хороша навчально-матеріальна база, яку вміло використовує дружний колектив учителів і вихователів. Діти добре вчаться, активні в суспільно корисній праці.

В школі побувало багато гостей не тільки з районів Полтавщини, а й з інших областей та республік, з 22 зарубіжних країн.

Школа міцно тримає перехідний Червоний прапор міському профспілці працівників освіти, вищої школи та наукових установ і міського відділу народної освіти, нагороджена багатьма почесними грамотами та преміями. Колектив її по праву може пишатись результатами своєї копійної праці.

Для досягнення цих успіхів немало зробив директор школи Олексій Степанович Салашний, комуніст, депутат Полтавської міської Ради депутатів трудящих. Виходець з селян-бідняків, Олексій Салашний, здобувши військову спеціальність сапера-мінера, мужньо захищав радянське Заполяр'я від фашистів. Був поранений, відзначений бойовими нагородами.

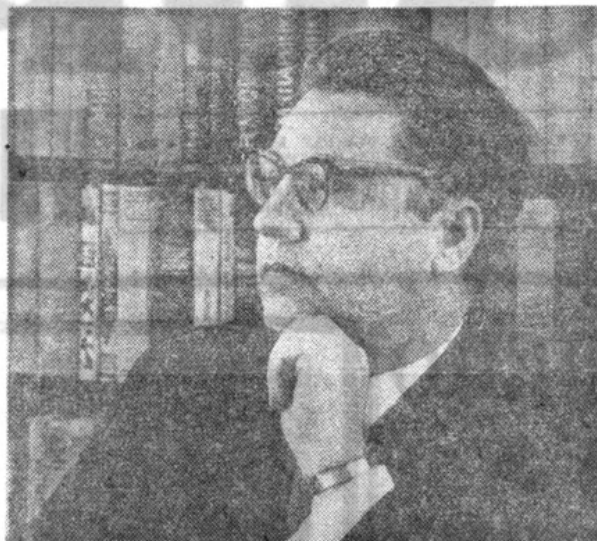
Після війни повернувся в рідну Котельву. Закінчував середню школу і працював. На різних роботах пробував свої сили: був фінансистом і культпрацівником, крав трактором колгоспну землю і очолював колгоспну комсомолію, працював старшим піонервожатим у школі. І ось тут, у школі, зрозумів: найпочесніша професія — це професія вихователя, педагога.

Щоб здійснити свою мрію, вступив до Полтавського педагогічного інституту на історичний факультет. Через чотири роки одержав диплом учителя історії з відзнакою.

Свою педагогічну діяльність розпочав у школі фабрично-заводського навчання. Останніх три роки очолює школу-інтер-

Кандидати народу

ПЕДАГОГ-НОВАТОР

нат. Якщо довгий час тут щороку бувало по кілька десятків другорічників, вихованці часто порушували громадський порядок у місті, то тепер другорічників майже немає, ніхто не порушує дисципліну.

Тут заведене таке правило: якщо учень сьогодні одержав двійку з якогось предмету, він до вечора її виправляє, бо на допомогу йому приходять учителі, вихователі, кращі учні.

Саша Тонкошкур навчається в молодшому класі, а до інтернату встиг уже побувати в кількох школах і всюди погано вчився. Олексій Степанович вирішив особисто простежити за учнем. І це допомогло: Саша тепер одержує тільки «5» і «4». Директор школи пильно стежить за кожним класом, за багатьма учнями зокрема.

О. С. Салашний спирається на комуністів, комсомольців, піонерський актив. Всі питання

— і малі, і великі — вирішує колегіально, ніколи не зупиняється на досягнутому. Побував якось в Гадячі в свого колеги Героя Соціалістичної Праці М. К. Андрієвського, цікавився тим, що там увага педагогічного колективу звернута не стільки на масові заходи, скільки на індивідуальну роботу з учнями і з учителями. Запровадив це і в себе. У Харкові побачив навчальні кабінети і приміщення шкіл, оформлені за останніми вимогами, — хороші зразки переніс до себе.

Багато часу віддає т. Салашний громадській роботі. Він — депутат Полтавської міської Ради, очолює постійну комісію по народній освіті. Виконання закону про всеобщу поширення передового досвіду, зміцнення матеріальної бази шкіл, харчування учнів — не перелічити всіх питань, якими цікавилась комісія. Найкращою

оцінкою її роботи може бути, що школи м. Полтави в соціалістичному змаганні завоювали друге місце в області.

А скільки людей звертали до нього як до депутата! Його активній участі вчителі М. В. Шлейфер і З. П. Сам одержали нові квартири. Батьком батькам допоміг влаштувати дітей в дитсадки. Доводилось займатися і нормалізацією сімейних відносин своїх іборців.

В особистому архіві Олексія Степановича десятки листів найщирішою подякою за зрештє людям добро. Дарія І славна Васюта зворушила, хус за те, що поставив на її вільний шлях її сина. Хвилюють рядки з листа колишнього «важкого» вихованця Васи Коряка: «Дорогий Олексію Степановичу! Ваша доброта мене (та хіба тільки до мене) безмежна. Я ніколи не обізвався, коли Ви зауважували нам, бо розумів і знав Вашу правоту. Ви — батько для нас, вихованців інтернату. Майже цілі дні і ночі в школі турбуєтесь, щоб було нам тепло, і світло, і весело. Хотіли бути такими!».

Як кажуть, до такого листів коментарі зайві. Залишається тільки додати, що за своєю боту Олексій Степанович народжений багатьма почесними грамотами і цінними подарунками, одержав ряд подяк. зовсім недавно Міністерство освіти УРСР нагородило його значком «Відмінник народної освіти».

Комуніст О. С. Салашний в час своє щастя у самовідданому служінні людям. Вибором 121 виборчого округу по виборам до Полтавської міської Ради депутатів трудящих з ву назвали О. С. Салашний своїм кандидатом.

О. ДМИТРЕНКО
м. Полтава.

Стаття О. Дмитренка «Педагог-новатор» про
О.С. Салашного в обласній газеті «Зоря Полтавщини»
від 27.02.1969 р. № 49

Навчально-виховна робота з учнями школи

У шкільному музеї бойової та трудової слави

Таким чином, намічені пріоритети були в основному реалізовані: досягнуті серйозні успіхи у вдосконаленні навчальної та матеріальної бази, що значно вплинуло на поліпшення всього навчально-виховного процесу. Майже

повністю були усунуті такі негативні явища, як бродяжництво, злочинство, конфлікти між дорослими і дітьми, псування державного майна, нескінченні конфліктні ситуації в класах, неповага до праці обслуговуючого персоналу і багато інших подібного роду проявів.

За ці 5-6 років класи перетворилися на згуртовані дружні колективи, в яких переважали такі принципи, як взаємна допомога, взаємовиручка, взаємна відповідальність за те, що відбувається в класі, повага до педагогів і старших, дбайливе ставлення до майна, меблів, одягу, підручників, навчального обладнання, постільної білизни.

Під час уроку у 10 класі

Учні на відпочинку у заміському таборі

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВИКЛАДАННЯ, ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО- МАТЕРІАЛЬНОЇ БАЗИ, ПЕРЕХІД НА КАБІНЕТНУ СИСТЕМУ НАВЧАННЯ

Але тепер педагогічний колектив почала непокоїти інша проблема – проблема вступу вихованців до середніх спеціальних та вищих навчальних закладів. Я почав про це говорити, але обмежився тільки тим, що визначив це як пріоритетне завдання. Зараз же я хочу більш детально викласти, як здійснювалася її реалізація. Справа в тому, що випускники намагалися вступати до ВНЗ і технікумів, але через нестачу знань не проходили за конкурсом. З 25-30 випускників іспити витримували не більше 2-3-х осіб. Це абсолютно не влаштовувало ні нас, ні тих, хто намагався вступити до цих закладів.

На порядок денний постало питання про підвищення рівня викладання, оволодіння передовими методиками, удосконалення навчально-матеріальної бази. Це і стало черговим пріоритетом у роботі школи. Він залишався головним аж до мого виходу на пенсію у 1991 році. На чому потрібно було зосередити увагу всього педагогічного колективу з метою вирішення цього завдання? Висновок напрошувався сам собою.

1. Створення навчально-матеріальної бази за останнім словом методико-педагогічної думки. А це означало, що треба було переходити на кабінетну систему навчання, тобто створювати навчальні кабінети з кожного предмета за зразком традиційних обов'язкових фізики, хімії, біології. Я вже говорив, що ми непогано обладнали класні кімнати, закупивши значну кількість навчального матеріалу, деякі меблі і навіть технічні

засоби, а в деяких класах встановили пульти управління. Але це все не те, що було потрібно для навчального кабінету. Мала відбутися, у повному розумінні цього слова, титанічна праця.

Для вирішення питання потрібні були не тільки гроші. Необхідно було виготовити власними руками масу навчально-наочних посібників з кожного предмету, всілякого ілюстративного, роздаткового матеріалу, моделей, карт. Через магазин навчальних посібників потрібно було закупити таку кількість посібників, щоб жоден урок не проводився без ілюстративного матеріалу, аудіо- та -відеотехніки. Перше, з чого потрібно було починати, – це придбання необхідних меблів, столів для монтажу дистанційних пульти управління, спеціальних шаф для зберігання навчальних посібників та навчальної літератури, пристроїв для стаціонарної установки кіноапаратури та іншої техніки.

Вирішити ці питання без допомоги шефів було неможливо. Але, на щастя, їх теж захопила ця ідея. Вони пішли нам назустріч і почали допомагати не лише грошима, а й практичними справами. У своїх заводських цехах вони виготовляли спеціальні меблі, і навіть технічні засоби типу легких, красивих візків для транспортування тих же кіноапаратів, яких не вистачало для всіх кабінетів. На кожному поверсі стояв такий візок з вмонтованим на ньому апаратом і, буквально за одну хвилину, апарат доставлявся в той кабінет, де він повинен був використовуватися.

2. Робота над підвищенням професійної майстерності вчителів та вихователів в умовах кабінетної системи навчання.

Сподіваюся, кожному зрозуміло, що як би не були обладнані навчальні кабінети, як би не були вони наповнені навчально-наочними посібниками і технікою,

без високої кваліфікації вчителя, його педагогічної майстерності, знання методики застосування всіх цих матеріалів вказане навчальне приладдя залишалося б мертвим вантажем.

Ось чому паралельно з обладнанням навчальних кабінетів ми почали курсову перепідготовку усіх педагогічних кадрів, починаючи від піонервожатого і до вчителя вищої категорії. Так як ми були практично піонерами у переході на кабінетну систему навчання в місті Полтаві, то наш обласний інститут удосконалення вчителів та Міністерство освіти поза графіком направляли наших педагогів на курси перепідготовки, як у Полтаві, так і в Києві. Ми віддавали собі звіт у тому, що навчальний кабінет з усім його устаткуванням, наочними посібниками та апаратурою це тільки засіб в умілих руках учителя. Перепідготовка всіх педагогічних кадрів завершилася через чотири з гаком місяці. Всі вони пройшли 2-3 тижневі курси навчання. І готові були працювати в нових умовах. Під час проходження курсів вони прослухали теоретичні лекції про новітні досягнення педагогічної науки, побували на екскурсіях у Києві, Харкові, Кременчуці та інших містах, де відвідали відкриті уроки в навчальних кабінетах, придбали відповідну літературу, ознайомилися з передовим педагогічним досвідом. Приблизно до цього часу закінчилося обладнання навчальних кабінетів. Переваги виявилися беззаперечні. Вони дали педагогу можливість максимально використовувати навчально-матеріальну базу, у тому числі й технічні засоби навчання, створили сприятливі умови для активізації пізнавального процесу і розумової діяльності.

Я і мої заступники постійно відстежували ефективність засвоєних знань в нових умовах. Я, як учитель історії, відвідавши близько 120 уроків викладача **Кривчун Тамари Олексіївни**, зробив порівняльний аналіз за два роки, тобто до введення нової системи навчання і після. Отримані результати не потребують коментарів. Якщо до введення в її класах на «5» і «4» встигали близько 30% учнів, то після введення більше 50%.

*Кривчун
Тамара
Олексіївна*

Приблизно такі ж результати були і в іншого вчителя історії – **Бабак Мотрони Дем'янівни**, вчителя математики **Крамчаніної Серафими Кузьмівни**, вчителя російської мови та літератури **Москвич Майї Вікторівни**, вчителя української мови та літератури **Сім'ї Ніни Петрівни**, вчителя географії **Пошивайла Федора Павловича**.

*Бабак
Мотрона
Дем'янівна*

*Крамчаніна
Серафима
Кузьмівна*

*Сім'я
Ніна Петрівна*

Обласний інститут удосконалення вчителів після перевірки роботи школи, з метою впровадження досвіду її роботи по кабінетній системі в інших школах області,

помістив велику статтю на сторінках газети «Зоря Полтавщини», в якій, зокрема, говорилося:

«Мати в школі тільки окремі обов'язкові кабінети – значить навчати дітей за новими програмами по-старому. Саме життя вимагає пошуку, відкриття і застосування більш ефективних форм і методів навчання. Повчальний приклад у цьому показує школа-інтернат №2 ім. Н. К. Крупської м. Полтави. Тут створені навчальні кабінети з усіх предметів. Їх зараз 19 на 14 четвертих – десятих класів. Вони гарно оформлені, багаті за змістом, зручні для роботи. Тут спеціальні стелажі для карт и таблиць, шафи для літератури, стенди із спеціальними пристроями для розміщення унаочнення, картоутримувачі, спеціальні екрани, діатеки, фонотеки, картотеки, методична література, кращі учнівські роботи, реферати, технічні засоби навчання з дистанційним управлінням, штори з автоматичним відкриванням та закриванням та інше. Одним словом, створені найсприятливіші умови для навчання дітей».

І все ж головним досягненням було те, що успішність учнів за час існування нової системи навчання значно зросла. Уже в 1977-1978 навчальному році з 25-ти випускників у ВНЗ і технікуми вступили 10 осіб, тобто 40% усіх випускників, причому, з кожним роком кількість учнів, які витримали конкурсний відбір до цих навчальних закладів, стабільно збільшувався і досяг 50%.

Окрім переходу на кабінетну систему навчання цьому сприяли і інші фактори:

1. Введення нових програм з кожного предмету, метою яких було прибрати з них малозначний матеріал, щоб зменшити навчальне навантаження на дітей і зосередити їх увагу на засвоєнні основних положень.

2. Організація самостійної роботи учнів у позаурочний час.
3. Участь вихованців у предметних гуртках.

УСКЛАДНЕННЯ і збільшення обсягу знань, підвищення професійної підготовки і професіоналізації спрямованості, активізація розумової діяльності учнів вимагають від школи і вчителів удосконалення форм і методів навчання.

Вчителі все більше спрямовують свої зусилля на загальний розвиток дітей: призначають глибоко аналізувати явища, прищеплюють навички самостійної роботи тощо. А тому великого значення набуває зміцнення матеріально-технічної бази школи.

Навчальні кабінети, обладнані у відповідності з новими програмами та вимогами сьогодення, стають невід'ємною складовою частиною навчально-виховного процесу. Багато сил і енергії, знань і зміння вкладають у цю справу вчителі-ентузіасти, керівники багатьох шкіл, широко залучаючи шефів, батьків і громадськість.

Хороший кабінет історії та суспільствознавства створили вчителі середньої школи № 9 м. Полтави Галина Семенівна Бундур та Любов Панасівна Надина (вона ж і директор школи). Перш за все вони подбали про його зміст. Тут зібрано багато дидактичного матеріалу, спеціальна бібліотека, де переважають твори класиків марксистсько-ленінського, політична література, періодична преса тощо. Виготовлені стенди, на яких можна ампіювати унаочнення в залежності від теми уроку.

Б два стенди особливого призначення — на них розповідається про події політичного життя країни і світу. Один стенд присвячений московській Нараді братніх комуністичних і робітничих партій. Тут же реферати, карти і схеми, матеріали про Велику Вітчизняну війну, амісовні альбому, звукозаписуювачі і проекційна апаратура та багато іншого.

Добре слава йде про кабінет української мови та літератури, створений заслуженим учителем УРСР К. О. Холо-

деником народної освіти СРСР А. М. Кондратюком в школі-інтернаті № 1 м. Полтави. Кабінеті Ягеськієвської середньої школи Шиняцького району, Сидорченківської восьмирічної школи Котельєвського району та інші.

Проте мати в школі тільки окремі «обов'язкові» кабінети — значить навчати дітей за новими програмами по-старому. Саме життя вимагає пошуку, відкриття і застосування більш ефективних форм і методів навчання.

Ось чому передові педаго-

гическі апаратури можна використати до 18 років.

З другого півріччя школа працює за кабінетною системою. У відповідності з кількістю класів — комплектів та розкладом кабінет математики, наприклад, обладнали в 4-х кімнатах: для 4—5 класів, 6—7, 8 та 9—10. Так створювалися і кабінети української і російської мови та літератури.

Була проведена учнівська лінійка, на якій директор школи роз'яснив новий порядок проведення уроків та пе-

треба шукати таблицю чи діафілім, писатися з двометровою логарифмічною лінійкою руками. Та й учні, прийшовши в кабінет, потрапляють в «оточення» предмета, їх увага мимоволі налаштується на відповідний урок.

Перехід на кабінетну систему навчання дав можливість значно краще використати шкільні приміщення, поліпшити умови роботи вчителів. Це можна проілюструвати на прикладі середньої школи № 9 м. Полтави. Раніше тут

райметодкабінетами, групи директорів шкіл.

Учасники семінару оглянули навчальні кабінети школи-інтернату № 2 та середньої школи № 9 м. Полтави, побували на уроках, спостерігали за рухом дітей під час переходу з кабінету в кабінет. Думка була одностайна: кабінетна система має значні переваги і її треба ширше застосовувати.

Перехід на кабінетну систему — це вимога часу. Головне у розв'язанні цього складного питання — поліпшення, зміцнення і розширення навчально-матеріальної бази шкіл. При дружній і активній роботі педагогічних колективів і допоміжного шефа, батьків і громадськості цього можна досягти. У середній школі № 9 м. Полтави, наприклад, оголошено конкурс на виготовлення кращих наукових поєбинок та приладів. Для класів-переможців встановлено премії, в тому числі й безплатні екскурсії до міст Москви, Ульяновська та Волгограда. До складу журі, яке підведе підсумки конкурсу, крім працівників школи, ввійшли й директори підприємств-шефів: Л. Л. Костенко (швейна фабрика) та В. П. Вельбіцький (турбомашинобудівний завод), голова батьківського комітету В. Я. Митрофанов та інші.

На закінчення хочеться сказати, що які б переваги не давала кабінетна система навчання, як би добре не були оснащені кабінети проекційною та звукозастворюючою апаратурою, таблицями і схемами, картами і приладами — головною фігурою в навчально-виховному процесі був і залишається вчитель. Від його майстерності, знань і уміння залежить якість ефективності уроку, якість знань, уміння і навичок учнів.

Кабінети в усіх їх поєбінках і приладах, технічних засобах і стендах — це знаряддя в умілих руках учителя, якому партія доручила підготувати людину д життя, праці і закопуючи зверхів в ім'я миру і прогресу, а ім'я торжества комунізму.

І. СТЕЩЕНКО.

ПЕРЕВАГИ І ЗРУЧНОСТІ

З досвіду кабінетної системи навчання в школах

гічні колективи підхопили ідею кабінетної системи навчання, активно працюють над її втіленням в життя. Почальний приклад у цьому показав школа-інтернат № 2 (імені Н. К. Крупської) м. Полтави. Тут створені навчальні кабінети з усіх предметів. Їх зараз 19 на 14 четвертих — десятих класів. Вони гарно оформлені, багаті за змістом, зручні для роботи. Тут є спеціальні стелажі для карт і таблиць, шафи для літератури, стенди з відповідними пристроями для розміщення унаочнення, картоутримувачі, стаціонарні екрани, діалекти, фонотеки, картотеки, методична література, кращі учнівські роботи, реферати та інше.

У кожному кабінеті створені умови для затемнення, в деяких є стаціонарні технічні засоби навчання.

Звичайно, дирекція школи не має змоги забезпечити всі кабінети кіноапаратами, проекторами ЛЕП. Та в кожному без винятку можна користуватися ними. У шкільній майстерні виготовлені стандартні спеціальні візки, на яких легко і зручно перевозити цю апаратуру.

реходу з кабінету в кабінет. За кожним кабінетом закріплені класний колектив та призначений завідувачий, котрим доручено не тільки відповідати за кабінет, а й поповнювати його навчально-наочними поєбінками, стендами тощо.

— Переваги кабінетної системи навчання безсумнівно, — говорить директор школи Олексій Степанович Саданний. — Вона дає вчителю можливість максимально використувувати навчально-матеріальну базу, створює найсприятливіші умови для інтенсифікації навчальної і розумової діяльності учнів через слухову і зорову пам'ять.

Шкільні аналізи зробив Олексій Степанович. Вивчивши успішність учнів з історії та суспільствознавства за ряд років, він установив, що на «4» та «5» навчалася близько 30 процентів учнів. Другий рік існує в школі кабінет. Викладають предмет ті ж учителі. Але завдяки поліпшенню умов роботи кількості учнів, що вчаться на «4» та «5», збільшилась до 50 процентів.

— Велику зручність і перевагу кабінетної системи ми відчули з перших днів. — го-

постували класи, коли учні йшли на уроки в спортзал, у фізичний, хімічний чи біологічний кабінет. Тепер класні приміщення використовуються макимально, адже в кожному з них — кабінет, зайнятий з першого по останній урок. В школі немає графічних двох амін, коли друга закінчується о 20-й годині, а для деякого й пізніше. З 38 класів-комплектів (1482 учні) на першій аміні навчається 26 (1008 учнів), на другій — тільки 12 класів-комплектів (474 учні). Другі класи закінчують заняття о 16 годині 40 хвилин, а треті-четверті — о 17 годині 35 хвилин.

З переходом на кабінетну систему створюються значно кращі умови для організації факультативних занять, індивідуальної роботи з учнями, занять гуртками та проведення виховних заходів.

Виграють і вчителі, бо працюють тільки в першу зміну, тому мають час краще готуватися до уроків, більше працювати над собою, відпочивати.

Отже, як бачимо, кабінетна система навчання являє собою активні зміни в роботу школи. Обласний відділ народної освіти та інститут удоскона-

Стаття «Переваги і зручності» — газета «Зоря Полтавщини» від 19.03.1970 р. № 65

4. Поповнення шкільної бібліотеки навчальною, художньою, науково-популярною літературою, обладнання читальної зали.

5. Широке залучення учнів не лише до шкільних, але й до міських олімпіад.

6. Широке впровадження у практику позакласної роботи обговорення творів художньої літератури, у тому числі, які входили до шкільної програми.

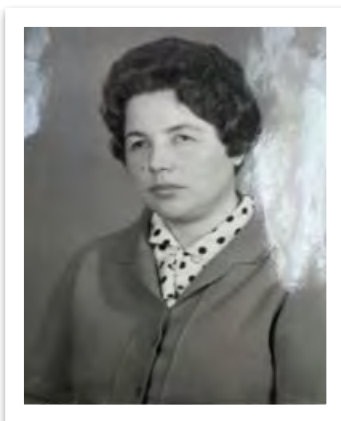
7. Участь учнів в читацьких конференціях, презентаціях, інших заходах, які проводилися в міських бібліотеках.

8. Відвідування музеїв, виставок та інших заходів, що сприяло закріпленню знань з історії рідного краю та країни, виховання почуття патріотизму, любові до Батьківщини та її культури.

9. Широка практика зустрічей з письменниками, артистами, вченими, іншими представниками науки і культури.

Проводилися і інші заходи, що сприяли поглибленню знань дітей, їх всебічному вихованню та розвитку. До початку 80-х років вихованці школи нічим не відрізнялися від учнів загальноосвітніх шкіл, а в дисципліні навіть перевершували їх. За останні десять років моєї роботи практично не було жодного серйозного порушення правопорядку ні в області, ні в місті, ні в школі. Вони, як і випускники шкіл міста, успішно витримували найскладніші конкурси при вступі до ВНЗ і технікумів, все частіше займали призові місця на міських і навіть обласних олімпіадах, вони стали затребувані в кращих профтехучилищах та підприємствах міста, тому що добра слава про школу давно вже вийшла за межі міста, і творили цю славу її випускники-вихованці школи-інтернату своїм ставленням до праці та навчання. Але такий стан справ став можливим тільки завдяки самовідданій праці дружного, згуртованого педагогічного колективу. У першу чергу вихователів і вчителів вищої категорії. Це відмінники народної освіти: *Сім'я Ніна Петрівна* – вчитель української мови та літератури, *Москвич Майя Вікторівна* – вчитель російської мови та літератури, *Бабак Мотрона Дем'янівна* і *Кривчун Тамара Олексіївна* – вчителі історії, *Крамчаніна Серафима Кузьмівна* – вчитель математики, *Бородай*

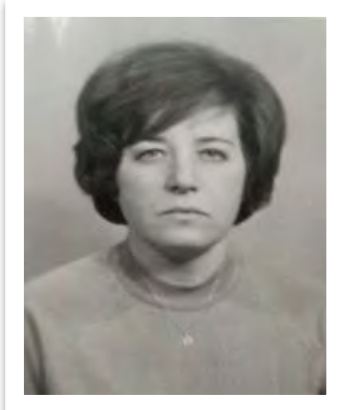
Світлана Вікторівна – вчитель фізики, *Хохуля Олександра Григорівна* – вчитель географії, *Пошивайло Федір Павлович* – вчитель географії, *Голобородько (Ченченко) Тамара Яківна* – завуч, вчитель біології, *Сім'я Павло Васильович* – заступник директора з виховної роботи, вчитель української мови та літератури, *Сахацька Галина Семенівна*, *Шульга Евеліна Василівна*, *Данилів Ганна Іванівна* – вихователі.

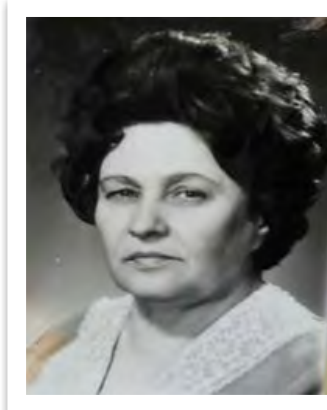
Сахацька Галина Семенівна

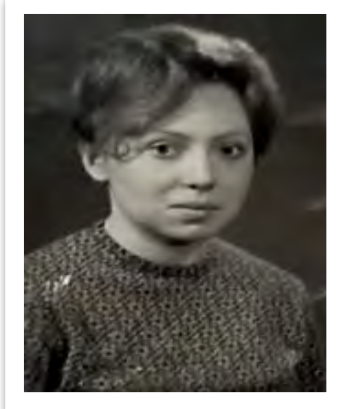
Шульга Евеліна Василівна

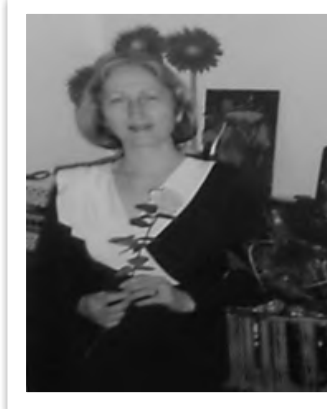
Данилів Ганна Іванівна

Пшенична Лідія Григорівна

Кива Любов Василівна

Ісаєнко Світлана Василівна

ШКОЛИ - ІНТЕРНАТИ І ВИХОВАННЯ

У Резолюції XXIV з'їзду Комуністичної партії Радянського Союзу сказано, що в ній і в'їзді потрібні здійснити перехід до загальної середньої освіти молоді, зміцнити матеріальну базу загальноосвітньої школи, підняти якість навчання учнів, активніше і цілеспрямованіше готувати їх до суспільно корисної праці.

Особливо турботою партії і держави оточені школи-інтернати. Тут створені всі умови для комуністичного виховання молодого покоління.

В нашій області 8 таких шкіл, де навчається 3386 учнів. Тут працює 396 учителів і вихователів. Більшість із них має високу педагогічну освіту. За сумарною працею 62 педагогів нагороджені орденами і медалями Радянського Союзу, 34 — є відмінниками народної освіти. Директорів Галицької школи-інтернату М. К. Андришенка Героя Соціалістичної Праці, а його заступників по навчальній роботі В. В. Павлюка — званих заслужених вчителів Української РСР.

По-материнському дбайливо веде учнів по сходах життя вчителька 1 класу Полтавської школи-інтернату № 1 Ніна Сергіївна Гарахю. Всі її вихованці засвоїли нову програму. Без друкарської машинки вчителька II класу Полтавської школи-інтернату № 2 Віра Йосипівна Припалова. Заслуженим авторитетом серед учнів і вчителів користується вчитель фізики Лубенської школи-інтернату Микола Олександрович Кіндратенко. Під його керівництвом створений один з найкращих у нашій області кабінетів фізики. Члени судномодельного гуртка, яким керує М. О. Кіндратенко, виготовили електричні машини-екзамени, радіопередатчі для радіоко-

ванних моделей, радіоприймачі різної конструкції, діючі моделі: пілоти човнів з різноманітними двигунами, радіокерований танк, модель атомного «Ленін», прилад для визначення жирності молока електронним способом та багато інших. Діючі моделі не раз демонструвалися на районних, обласних і республіканських оглядах, займали призові місця.

Сумлінно і творчо працюють вчителька російської мови і літератури Кременчуцької школи-інтернату Євгенія Павлівна Попенко, вчителька біології Кобеляцької школи-інтернату Марія Леонтівна Кабушко, вихователі Варвара Пилипівна Довченко, Людмила Іванівна Павленко (Кременчуцька школа-інтернат), Раїса Антонівна Бобенко (Кобеляцька школа-інтернат), Галина Семенівна Сахалка, Галина Сергіївна Зубенко, Микола Миколайович Золотов (Полтавська школа-інтернат № 2), Клавдія Іванівна Карамоліна, Тетяна Михайлівна Чернишова (Полтавська школа-інтернат № 1) та багато інших.

Особливо хороших результатів у навчально-виховній роботі досягла Галицька школа-інтернат. Тут вісім років немає неспадкових, понад 40 процентів учнів навчаються на «б» і «а».

У колективі склалися свої традиції, своя система виховання: кращий клас нагороджується перехідним прапором школи, кращі учні записуються до Книги пошани, оголошують подяки в наказах по школі та записують на спеціальних банках. Щороку 23 вересня, в день відкриття школи, кращі учні фотографують перед розгортанням прапора школи, записують у Книгу слави, яка зберігається в музеї В. І. Леніна. Зроб-

лено портретну галерею учнів, які з того чи іншого предмету навчаються лише на «б».

Виховання Галицької школи-інтернату одержують глибокі і міцні знання, з успіхом витримують конкурсні екзамени у вищих навчальних закладах та технікумах, відмінно працюють на виробництві.

У школах-інтернатах проводиться велика виховна робота. Повсюдно створені музеї В. І. Леніна та бойової і трудової слави, де адаптовані зустрічі з учасниками революції і громадянської та Великої Вітчизняної воєни, ленінські читання, тематичні вечори, урочисті лінійки, прийоми у піонерів тощо. Учні підтримують постійні зв'язки з старими комуністами, колишніми воїнами, першими піонерами та комсомольцями. Організуються колективні ігри, якими керують офіцери запасу.

Особливо добре поставлена справа в Кобеляцькій, Полтавській № 1 та Полтавській № 2, Кременчуцькій та Лубенській школах-інтернатах. Піонери і комсомольці беруть участь в походах і екскурсіях по місцях бойової слави, збирають цінний матеріал про історію рідного краю. Полтавська школа-інтернат № 2 одержала диплом Центрального штабу Високопозового походу комсомолів і молоді по місцях революційної, бойової та трудової слави та Центрального Комітету ЛКСМУ.

Активно діють у школах-інтернатах унітарні товариства, гуртки, клуби за інтересами, комсомольські клуби. Багато цікавих справ на рахунок членів клубу інтернаціонального дружини Полтавської школи-інтернату № 2. Вони листуються з учнями інших союзних республік і соціалістичних країн, організовують виставки.

У нас складалася чітка система підвищення кваліфікації учителів і вихователів інтернатних установ — курсова перепідготовка, обласні постійно діючі курсові семінари, педагогічні читання та науково-практичні конференції. Курсові семінари працюють 2—3 рази на рік на базі відповідних інтернатних установ. Тематика їх складається так, щоб задовольнити запити різних категорій працівників. Читання лекцій з марксистсько-ленінської теорії, участники обмінюються досвідом. Таким чином, та чи інша проблема розглядається в теоретичному плані і підкріплюється практичним показом.

Педагогічні колективи досягли успіхів у трудовому вихованні школярів. Руками дітей посаджено парки, сади, сквери, алеї, закладені розарії. Так, учні Галицької школи-інтернату за останні роки посадили і доглядають більше 7 тисяч дерев і кущів.

Учителі та вихователі побачилися пікуються про колективні виховання — листуються з ними, відвідують, знайомляться, в яких умовах вони живуть, які у них труднощі, запити. Адже і їм, вже дорослим, потрібна добра порада, тепле слово.

З кожним роком змінюється навчально-матеріальна база шкіл-інтернатів. Нині в них є 30 кіноапаратів, 25 телевізорів, 36 магнітофонів, 15 проекторів «ЕЕТ». Майже всі школи-інтернати працюють за кабінетною системою.

Полтавська школа-інтернат № 2 першою перейшла на кабінетну систему навчання. На її базі проведено семінар заступників директорів по навчальній роботі. Полтавська школа-інтернат № 1 нагромадила цінний досвід естетичного вихо-

вання учнів та роботи піонерських і комсомольських клубів. Тут відбувся семінар заступників директорів по виховній роботі та семінар працівників інтернатних установ Полтавського методичного куща.

У Кобеляцькій школі-інтернаті учасники семінару знайомилися, як використовуються технічні засоби навчання на уроках та в позакласній роботі, в Лубенській школі-інтернаті — як поставлене військово-патріотичне виховання учнів. Досвід роботи педагогічного колективу Галицької школи-інтернату вивчали не тільки працівники шкіл-інтернатів, а й масових шкіл.

Тут проведено семінари завідувачів райкомів, секретарів шкільних партійних організацій та ін. Крім того, обласний відділ народної освіти та інститут удосконалення кваліфікації вчителів виготовили пересувну педагогічну виставку. 52 стенди розповіли про зміни в школах-інтернатах, а й захоплюючі зобразили колективну. Виставка експонувалася в усіх районах області. Її відвідало понад 20 тисяч чоловік. Нова форма популяризації передового педагогічного досвіду здобула широке схвалення громадськості.

Рішення XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КП України надихають учителів на нові трудові звернення. Працівники шкіл-інтернатів докладають зусиль, щоб виконати поставлені партією і урядом завдання по вихованню молодого покоління — майбутніх будівників комуністичного суспільства.

П. ШЕРБАНЬ, завідувач Полтавським обласним відділом народної освіти.

Стаття «Школи-інтернати і виховання» — газета «Зоря Полтавщини», квітень 1971 р.

Сенсом їхнього життя, як і більшості педагогів, було самовіддане служіння благородній справі освіти і виховання самої соціально незахищеної категорії громадян — дітей-сиріт та напівсиріт.

ПОСВІДЧЕННЯ №1022. Тов. <u>Салащенко</u> <u>Олексію Степановичу</u> Указом Президії Верховної Ради Української РСР від <u>14</u> <u>серпня 1972</u> р. присвоєно почесне звання Заслуженого учителя Української РСР Голова Президії Верховної Ради УРСР <u>О.В.Титаренко</u> Секретар Президії Верховної Ради УРСР <u>І.М.Титаренко</u> <u>14.серпня 1972</u> р.	УДОСТОВЕРЕННЯ №1022. Тов. <u>Салащенко</u> <u>Алексей Степанович</u> Указом Президиума Верховного Совета Украинской ССР от <u>14</u> <u>августа 1972</u> г. присвоено почетное звание Заслуженного учителя Украинской ССР Председатель Президиума Верховного Совета УССР <u>А.В.Титаренко</u> Секретарь Президиума Верховного Совета УССР <u>И.М.Титаренко</u> <u>14.августа 1972</u> г.
--	--

Посвідчення «Заслужений учитель Української РСР»

На початку 80-х років було проведено огляд-конкурс шкіл-інтернатів республіки. Вивчалися умови життя дітей, їх матеріальне забезпечення, якість навчально-виховної роботи, тобто рівень викладання і знань учнів, у всіх класах проведені контрольні роботи і усне опитування. Полтавська школа-інтернат №2 ім. Н. К. Крупської була визнана кращою. Багато працівників були нагороджені Почесними грамотами Міністерства, нагрудними знаками «Відмінник народної освіти», заступник директора з господарської частини – грошовою премією, завуч школи і заступник з виховної роботи – медаллю «А. С. Макаренко», вихователю **Данилів Ганні Іванівні** присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти», а мені – «Заслужений вчитель УРСР».

Г.І. Данилів з вихованцями

Заслуга педагогічного колективу полягала ще й у тому, що він ніколи не зупинявся на досягнутому. Тут працювали по-справжньому творчі люди. Ідеї, як

поліпшити роботу сипалися як з рогу достатку. Саме у середовищі цих ентузіастів народилася ідея провести вечір поезії з запрошенням не тільки поетів міста Полтави, але, навіть, Бориса Ілліча Олійника. Надійшла, наприклад, ідея переходити до більш серйозних інтелектуальних ігор, організувати клуб веселих і кмітливих із запрошенням вузівських команд для змагання зі шкільною командою старшокласників, організувати клуб «Що? Де? Коли?», із запрошенням команд загальноосвітніх шкіл, ідея проведення інтелектуальних конкурсів, екскурсій до шкіл-інтернатів інших міст, шкільних балів-маскарадів і ще багато чого. Зрозуміло, що всього того, що пропонувалося, ми зробити не могли, особливо того, що було пов'язано з фінансовими витратами. Особливою популярністю користувався клуб «Що? Де? Коли?», яким керувала вчитель вищої категорії, відмінник народної освіти УРСР, викладач історії ***Кривчун Тамара Олексіївна***.

Відмінно володіючи історико-географічним матеріалом, маючи широке коло пізнань із історії подорожей і відкриттів у різних сферах життя, досконало опанувавши технічні засоби навчання, вона підбирала для відкритих занять клубу

дуже цікавий, захоплюючий матеріал, причому з обов'язковим використанням аудіо та відеотехніки, тому від бажаючих відвідати заняття клубу не було відбою. А це, зрозуміло найпряміший і вірний шлях до пізнання і всебічного розвитку людини, її інтелекту. Напевно, це

сприяло і тому, що рівень і якість знань учнів з історії та суспільствознавства були досить високими.

Відмінно працював і пошуковий клуб, яким керувала також вчитель вищої категорії, відмінник народної освіти УРСР, викладач історії **Бабак Мотрона Дем'янівна**. Члени цього клубу провели величезну пошукову роботу по місцях битв радянських воїнів з фашистами, встановлювали місця поховань загиблих воїнів, впорядковували їх могили, в бесідах з очевидцями й безпосередніми їх учасниками дізнавалися все про те, як відбувався бій і створювали при музеї бойової слави своєрідний архів про безсмертні подвиги радянських солдатів в ім'я Вітчизни. Створений слідопитами музеї просто вражав відвідувачів багатством своєї експозиції, наявністю багатьох оригіналів документів та експонатів відповідних часів і подій. Не випадково він був визнаний кращим в області і відігравав велику роль у справі патріотичного виховання учнів. Військово-спортивна гра «Зірниця» була ніби складовою частиною пошукової роботи.

Учитель вищої категорії **Крамчаніна Серафима Кузьмівна**, нагороджена знаком «Відмінник народної освіти УРСР» зуміла прищепити дітям велику любов до свого предмета. Математика в тих класах, де вона викладала, стала улюбленим предметом для багатьох учнів. Сама Серафима Кузьмівна володіла прекрасною людською якістю – великою любов'ю до дітей, а вони віддячували їй взаємністю. Можливо, це і визначило їх ставлення до предмету, адже при вступі до ВНЗ та технікумів жоден її учень не отримував з математики навіть оцінки «3», а тільки «4» і «5», а два вихованці брали участь навіть в республіканській олімпіаді з цього предмета.

Один з найкращих учителів школи-учитель вищої категорії, відмінник народної освіти **Хохуля Олександра Григорівна**. Уроки географії та позашкільні заходи (зокрема, брейн-ринги та багато інших), які проводила Олександра Григорівна, завжди вирізнялися високим рівнем педагогічної майстерності цього талановитого педагога, пізнавальним рівнем та сприяли зростанню інтересу учнів до цього предмету, їх активній участі у цих заходах.

У такому кабінеті географії радісно і вчитися, і навчати

Багато добрих слів заслуговують і вчителі вищої категорії, відмінники народної освіти **Шульга Евеліна Василівна** та **Москвич Майя Вікторівна**. Це вони створили в школі клуб поетичної творчості, в якому брали участь всі діти, схильні до цього виду творчості. Це був мабуть самий масовий клуб, що викликало у нас, керівників, деяке здивування, тому що в ньому хотіли брати участь навіть ті, хто був не дуже успішним, навіть слабо встигаючі з інших предметів учні. Але як це не звучить парадоксально, займаючись в цьому клубі, вони

стали краще встигати і з інших предметів. Евеліна Василівна та Майя Вікторівна самі були закохані нескінченно в цей прекрасний вид мистецтва. Вони, як бачимо, об'єднали навколо себе не тільки таких же любителів поетичного слова, а й тих, хто хотів би долучитися до цього виду творчості. Цим і пояснюється масовість клубу. Для зустрічі з його учасниками запрошувалися члени обласної Спілки літераторів, які спільно з педагогами навчали дітей творчості, розкривали перед ними всі її секрети, аналізували перші спроби членів клубу створити щось своє, в дуже тактовній формі відзначали недоліки і достоїнства перших спроб. За наполяганням керівників і членів клубу на одне із засідань був запрошений депутат Верховної Ради, відомий поет Борис Ілліч Олійник. Літературний вечір за участю Бориса Ілліча залишив незгладимий слід в серцях і душах дітей. Вони довго не відпускали дорогого гостя – відомого усьому світу майстра поетичного слова. Більше трьох годин тривав цей вечір Вірші читали сам Борис Ілліч, супроводжуючі його полтавські поети, керівники та члени літературного клубу. Вечір отримав найвищу оцінку і самого гостя.

Великою заслугою клубу любителів поетичного слова було видання літературних альманахів. До мого виходу на пенсію їх було випущено п'ять. Доля їх нині не відома. Знаходилися вони в одному з кабінетів російської мови і літератури і кожен міг ознайомитися з поетичною творчістю своїх товаришів, що діти та дорослі робили з превеликим задоволенням.

Традиційними стали регулярні зустрічі вихованців з учасниками громадянської та Великої Вітчизняної воєн, передовиками виробництва, діячами науки і культури, що мало на дітей благотворний вплив.

Аналізуючи виховну роботу в школах-інтернатах області завідувач обласного відділу народної освіти Щербань Петро Миколайович у статті «Школи-інтернати і вихованці» (газета «Зоря Полтавщини») писав: «Особливо добре поставлена ця справа в Полтавській школі-інтернаті №2. Піонери і комсомольці беруть участь в походах, організовують воєнізовані ігри, якими керують офіцери запасу, підтримують постійні зв'язки з колишніми воїнами, старими комуністами і комсомольцями, що має надзвичайно важливе виховне значення. Школа здобула диплом Центрального штабу Всесоюзного походу комсомолії і молоді по місцях революційної, бойової і трудової слави та Центрального комітету ЛКСМУ».

За відмінну організацію військово-патріотичної роботи школа була також нагороджена Почесною грамотою Всесоюзної Ради ветеранів війни, яку на той час очолював **Борис Польовий**.

ВИВЧЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ У ШКОЛІ-ІНТЕРНАТІ

Я у своїх спогадах вже говорив, що колектив школи-інтернату відрізнявся від інших шкільних колективів своїм постійним прагненням до вдосконалення умов життя і навчання дітей, що підтвердила фронтальна перевірка школи Міністерством освіти СРСР та Міністерством освіти УРСР у 1983-1984 навчальному році. Перевірку проводила дуже представницька група педагогів-професіоналів з Москви та Києва. До неї не були включені місцеві професіонали, хоча в Полтаві їх було достатньо. Очевидно, це робилося з метою повної об'єктивності результатів перевірки. Як пізніше з'ясувалося, в Москві було прийнято рішення представити на виставку досягнень народного господарства СРСР «Експо-85» одну найкращу школу-інтернат від кожної республіки. Республіканське Міністерство зупинило свій вибір на школі-інтернаті №2 ім. Н. К. Крупської.

Перевірялося буквально все: господарські служби, гуртожитки, харчоблок, медична служба, музеї, навчальні кабінети, кімнати відпочинку, майстерні. Проводилися в усіх класах письмові роботи та усні опитування, перевірялася самопідготовка дітей, позакласна та позашкільна робота, все аж до наявності особистих речей у вихованців та їх гардеробу. Перевіряючі дійшли спільної думки, що школа може бути представлена на Всесоюзній виставці. Але попереду чекала сама, мабуть, важка робота. Справа в тому, що експоновані матеріали повинні були бути в спеціально оформлених альбомах,

тексти в них і на стендах зроблені друкарським способом, фотоматеріали виконані у кольоровому форматі. Виробником всього цього повинна бути художня майстерня та фахівці-дизайнери. Час виготовлення експонатів – 4 місяці. Тільки завдяки шефам, особливо заводу «Лтава», керівництво якого погодилося профінансувати всі ці роботи, завдання було виконано в строк і якісно. З 15-ти представлених на Всесоюзній виставці шкіл-інтернатів (по одній з кожної республіки) наша школа зайняла 2-е місце в Союзі і була нагороджена срібною медаллю, а я, її директор, орденом Трудового Червоного Прапора. Перше місце зайняла Росія.

Наступив 1985 рік... До цього часу школа-інтернат вже практично нічим не відрізнялася від будь-якої загальноосвітньої школи. Ще 15-20 років тому явно проглядалася різниця в інтелекті, у свободі спілкування, зовнішньому вигляді, в освітньому і загальнокультурному рівні. Зараз інтернатівці могли на рівних обговорювати будь-які події, явища, факти з навколишнього життя, аналізувати їх, робити свої висновки, хоча не завжди правильні, але зроблені самостійно, а не нав'язані зі сторони. І це, мабуть, найголовніше. Діти навчилися мислити, зважувати і відстоювати свою правоту, з'явилася розкутість у спілкуванні, навіть у рухах. А по знанню життя вони навіть перевершували своїх ровесників з масових шкіл, так як свого часу пізнали всі його сторони – і темні, і світлі. Воно навчило їх виживати в найважчі часи. Вони пізнали і голод, і холод, і людську байдужість до їхньої долі. І тільки потрапивши до інтернату, вони побачили світлий промінь надії. Тут їх навчили усьому тому, що необхідно знати для влаштування нормального життя-доглядати за собою і близькими людьми, шити одяг і готувати їжу, прати,

економно витрачати гроші, робити покупки, поважати старших і любити молодших, накривати стіл і користуватися столовими приборами, вести своє домашнє і підсобнє господарство і багато чому іншому, що не завжди і в повному обсязі отримують діти, які виховуються в сім'ї. Що ж до знань, то вони не гірше, а, іноді, навіть краще, ніж у ровесників з інших шкіл міста, тому що умови відбіркового конкурсу при вступі до ВНЗ і технікумів до середині 80-х років витримували близько 50% випускників, що не завжди вдавалося іншим школам.

У жовтні 1989 року в Полтаві проводився семінар членів жіночих рад області з питання утримання, виховання та навчання дітей у школах-інтернатах усіх типів. Перед семінаром представники місцевих жіночих рад за участю представників обласного жіночої ради провели перевірку усіх шкіл області, але підсумкове заняття проводилося на базі школи-інтернату №2 ім. Н. К. Крупської, як обласний опорній школі передового досвіду. Матеріали семінару були потім висвітлені в газеті «Зоря Полтавщини» у статті «На захист дитинства» відомою журналісткою, членом президії обласної жіночої ради Н. Турчиною: «О. С. Салашний вітальним жестом відчиняє перед нами двері і ми потрапляємо в інший незвичний світ. Хто не був тут ні разу, уявіть широкі, світлі вестибюлі і переходи, де стіни (здається вільного клаптика на них не знайдеш) перегукуються, обзиваються до вас головами казкових і реальних героїв, приковують зір то сучасними, то міфічними, умілою рукою виписаними сюжетами. Уявіть спортивний зал – по сучасному обладнаний, зручний, практичний і водночас теплий і затишний, як мамина спальня. Якийсь нарядний, веселковий басейн з

усілякими різноколірними гумовими та пластмасовими іграшками, музичний зал, де музика в обіймах з живописом створюють відчуття чаруючої гармонії. Щедро наповнені іграшковою атрибутикою спальні та ігрові кімнати. Уявіть квіти – на підвіконнях і на стінах, підставках і зі смаком оформлених газонах. Казково. Вражаюче».

У цьому ж 1989 році, згідно спільної Постанови Ради Міністрів УРСР і Центральної Ради профспілок України портрет директора школи-інтернату №2 ім. Н. К. Крупської був поміщений на Виставці досягнень народного господарства Української РСР, а я отримав красиво оформлену Постанову, яка на даний час знаходиться у Полтавському краєзнавчому музеї.

У вересні 1991 року у віці 65 років та після 25-ти річного перебування на посаді директора Полтавської школи-інтернату №2 ім. Н. К. Крупської для дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків, я вийшов на пенсію.

Я залишав школу з важким серцем, але з високим почуттям виконаного обов'язку перед людьми і перед власною совістю. Я передав школу заздалегідь підготовленому мною наступнику – **Шохіну Володимиру Павловичу** і був твердо впевнений у тому, що закладені мною традиції у всіх сферах шкільного життя будуть продовжені і примножені.

Шохін

Я передав досконалу на той час навчально-матеріальну базу і був упевнений в тому, що вона буде вдосконалюватися. Але, що найголовніше, я передав близько 700 розумних, всебічно розвинених, захоплених, добре вихованих,

*Володимир
Павлович*

старанних до праці та навчання дітей і чудовий колектив педагогів-новаторів, творців, винахідників нового в методиці і методології виховання і навчання. І це не просто слова. Правдивість сказаного підтверджує той факт, що професіоналізм педагогів не одного разу отримав високу оцінку перевіряючих школу, починаючи від райвно і закінчуючи Міністерством освіти, багато з них були нагороджені орденами, медалями, почесними званнями. Скажу більш конкретно. Тільки при мені орден і медалі отримали 18 осіб, знаки «Відмінник народної освіти» – 12, почесне звання – 4, присвоєно вищу категорію – 26-ти педагогам.

Мої надії на майбутнє школи, в основному, виправдалися. Поліпшувалися умови проживання дітей, удосконалювалася навчально-матеріальна база, завдяки впровадженню передового педагогічного досвіду успішність учнів була задовільною. На жаль, трагічна смерть мого наступника на посаді директора Шохіна В. П. внесла деяке порушення ритму в роботі. Але незабаром директором була призначена колишня вихованка школи, яка займала посаду завуча, – **Ключинська Алевтина Володимирівна**.

*Ключинська
Алевтина
Володимирівна*

Все пішло по накатаній доріжці, якщо не рахувати того, що було знищено все створене для патріотичного виховання дітей, формування у них почуття Батьківщини, поваги до героїчного минулого країни, у тому числі прекрасний музей бойової та трудової слави радянського народу, офіційно визнаного кращим серед шкільних музеїв області. Я не можу звинувачувати в цьому тільки Алевтину Володимирівну. Був час, та воно й

зараз ще не кануло в Лету, коли правителі незалежної України робили все, щоб стерти з пам'яті народу історичну правду про радянський період. Керівники ж на місцях, сліпо виконуючи побажання своїх патронів, не замислювалися над тим, якої непоправної шкоди вони завдають справі виховання справжніх патріотів, захисників Вітчизни, знищуючи історичну пам'ять народу.

ВИХОВАНЦІ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ – ЇЇ ГОРДІСТЬ

Значні зусилля, які були вкладені педагогічним колективом школи та її технічним персоналом у справу навчання та виховання дітей, не минули даремно та дали свої чудові плоди.

За той час, коли я очолював навчальний заклад, зі стін школи-інтернату вирушили в доросле життя тисячі чоловік, яких доля розкидала у найвідділеніші куточки колишнього Радянського Союзу та нашої України. Багато вихованців інтернату стали офіцерами, вчителями, лікарями, юристами, робітниками. Переважна більшість випускників знайшла своє місце у житті, вони стали справжніми людьми. А допомогли їм у цьому вчителі, вихователі, працівники інтернату, які не шкодуючи сил і здоров'я, повсякчас віддавали дітям доброту, любов і щирість, дарували їм свої серця, сіяли розумне, добре, вічне...

Серед тих, ким по праву гордиться школа – її випускники Чумак Сергій, Водяник Валерій, Ключник (Ключинська) Алевтина, Третяк (Сидоренкова) Ольга, Сторіжко Микола, Йолкін Юрій, Жданов Степан, Носова Алла, Тетянич Любов, Тургель Андрій, Бачурін Сергій, Семеренко Сергій та багато інших.

НАШІ ВИПУСКНИКИ,

їх спеціальність, звання, посада

Біляєва Катерина – технік-технолог, Київ.

Блискавка Іван – полковник, начальник відділу (в дивізії).

Блискавка Катерина – бухгалтер.

Блискавка Петро – майор МВС, Миргород.

Василенко Тетяна – учителька молодших класів,
м. Полтава.

Висоцький Микола – інженер, начальник відділу
капітального будівництва, Машівка.

Вівтаник Любов – лікар-стоматолог.

Водяник Валерій – інженер.

Гладков Володимир – інженер, закінчив Київський
політехнічний інститут.

Голобородько Світлана – біохімік, навчається в
аспірантурі.

Гроза Галина – інженер-будівельник.

Гутиря Валерій – дитячий лікар.

Дікушева Валентина – наборщик типографії.

Добряк Григорій – радіомайстер, Мурманськ.

Жданов Степан – артист, закінчив Київську
консерваторію.

Заєць Любов – інженер-будівельник.

Зосим Валентина – інженер-економіст авто
агрегатного заводу.

Ільченко Геннадій – льотчик морської авіації.

Каплун Віра – інженер.

Коваленко Іван – працівник океанського та
морського транспорту.

Костишина Алла – інженер, педагог, завуч школи-
інтернату.

Кошлячова Ніна – художник.

Кулішенко Юрій – суддя, м. Полтава.

Кушнар'ов Микола – інженер.

Кущинська Надія – головний інженер, м. Донецьк.

Матвійчук Тетяна – учителька української мови.

Михайленко Юрій – капітан 2 рангу, закінчив Ленінградську академію.

Назаревський Микола – майстер виробничого об'єднання «Лтава».

Небера Любов – лікар-стоматолог.

Нетеса Надія – учителька молодших класів.

Носова Алла – журналістка центральних газет.

Пазинич Сергій – телемайстер.

Педченко Олег – офіцер.

Переяславець Олександр – педагог, закінчив Полтавський педінститут.

Петренко Павло – майстер Волзького автозаводу.

Полонський Дмитро – офіцер, вихователь.

Помуран Михайло – інженер, Кременчуцький автозавод.

Простак Віра – головний бухгалтер по картографії, працює під Москвою.

Пустовойтова Наталія – старший методист обласної станції туристів.

Росляков Володимир – механізатор сільського господарства.

Семеренко Сергій – льотчик-винищувач.

Скопенко Юрій – офіцер МВС, Удмуртія.

Солошенко Валентин – льотчик-інструктор, підполковник.

Тетянич Любов – закінчила Полтавський педінститут, філолог.

Тургель Андрій – льотчик, закінчив Луганське вище авіаційне училище.

Тургель Віра – учителька української мови в ліцеї, м. Кременчук.

Турчак Микола – майор, нагороджений орденами і медалями.

Хміль Людмила – головний бухгалтер, Москва.

Чумак Сергій – вчений, сільськогосподарський інститут, м. Полтава.

Шарпило Олександр – головний інженер деревообробного комбінату.

Щербакова Світлана – лікар, Удмуртія.

Ярош Віра – викладач Полтавського педінституту, доцент.

«Ними гордиться школа»

Старший сержант Сторіжко М. під час тактично-спеціальних навчань в ролі начальника радіорелейної станції Р-404, 1974 р.

Чумак Сергій Андрійович

Чумак Сергій
(студент)

Полтавську школу-інтернат №2 я закінчив у 1977 році. Після її закінчення поступив у Полтавський сільськогосподарський інститут, який закінчив у 1982 році з відзнакою. В тому ж році здав вступні екзамени в аспірантуру. Проте навчання перервалось службою в армії, яка в 1984 році закінчилась нещасним випадком. З того часу життя на інвалідному візку.

В 1989 році організував спортивний клуб інвалідів, який очолюю сім років. В 1993 році був обраний на посаду голови міського товариства інвалідів, яке очолюю до цього часу.

Школа-інтернат №2 дала мені міцну базу знань, які допомагали мені зносити найтяжчі життєві випробовування, зберегти оптимізм і світлу віру в майбутнє нашого життя. Школа дала хорошу фізичну загартованість і змогу відчути себе гармонійно розвинутою людиною.

Чумак Сергій, 1996 р.

Летить поїзд. За вікнами – простори рідної землі. Неможливо передати словами почуття, сповнені радістю і любов'ю до Батьківщини. Скільки краси – поля, ліси, річки, села, міста. І все це моє, твоє, наше. Вся ця щедра краса – гордість мого народу. Я схиляю голову перед вірністю і мужністю тих, хто увічнив ім'я своє в служінні народу, хто став безсмертним, хто став гранітним обеліском.

З чого починається вітчизна? Може справді з пахоців поля, з посмішки матері, а може з отаких роздумів, з розмови людини з рідною землею? То найвеличніше право – бути сином своєї землі.

(Чумак С., 9-А клас, уривок з твору «Роздуми»)

Водяник Валерій Іванович

В Полтавській школі-інтернаті №2 навчався з 1962 по 1968 рік. За роки навчання обирався старостою класу, командиром загону «Юний дзержинець», директором шкільного кінотеатру «Мрія». Працював кіномеханіком шкільного кінотеатру. 1968–1992 рр. – робота на заводі «Продмаш» на посаді слюсаря, майстра, заступника начальника цеху. 1992–1994 рр. – «Полтававодоканал»: майстер, інженер. З 1994 року – в ПМК «Полтавацукор». Закінчив технікум м'ясної промисловості та інженерно-будівельний інститут – дружиною виховують дочку і сина.

«Свято останнього дзвоника». Водяник Валерій з прапором інженер. З

Голобородько (Лисенко) Світлана Миколаївна

Голобородько (Лисенко) Світлана Миколаївна в Полтавській школі-інтернаті навчалася з 1 по 10 клас. Закінчила школу в 1979 р. в 1984 р. закінчила з відзнакою Полтавській сільськогосподарській інститут по спеціальності зооінженер.

Працює заступником начальника лабораторії Полтавської птахофабрики. Навчається в аспірантурі науково-дослідного інституту Української аграрної академії.

Голобородько Світлана

З 1980 року бере активну участь в українському заслуженому ансамблі пісні і танцю «Лтава» імені В. Міщенка.

*Виступ ансамблю «Лтава».
На передньому плані – Голобородько Світлана*

Бачурін Сергій Миколайович

Бачурін Сергій Миколайович – випускник школи-інтернату 1985 р. 1988 р. – Київське Суворовське училище, 1992 р. – Київське вище загальновійськове командне училище імені Фрунзе, факультет військової розвідки. Служба: командир учбової розвід роти; начальник штабу окремого учбового розвідувального батальйону. С.М.М. «Десна».

*Бачурін Сергій
Миколайович*

Від учениці 6 класу до директора школи-інтернату

Життя таке коротке. Поспішайте творити добро. О. Довженко

Працівник СБУ Бабенко Сава Савович вітає директора школи-інтернату Алевтину Володимирівну Ключинську з Днем 8 Березня. 1998 р.

Алевтина Володимирівна Ключинська — директор школи-інтернату

Робочий кабінет директора школи-інтернату Ключинської А.В.

Працівники банку „Авалл“ вітають випускників і вручають їм подарунки. 1998 р.

Свято першого дзвоника. 1998 р.

Ключинська А.В. По пушкінських берегах С-Петербурга. 1980 р.

Що дала мені школа-інтернат

1. Знання, духовність, мораль, етику.
2. Що головне в житті: за будь-яких обставин залишатись людиною, творити добро.
3. Для досягнення мети потрібно багато й творчо працювати.
4. Не розраховувати в житті ні на кого, крім самого себе.
5. Виховала патріота своєї Вітчизни

Який педагог потрібний школі-інтернату

Нам потрібний педагог який глибоко знає свій предмет, володіє різноманітними методичними засобами, має ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, творчо використовує педагогічну спадщину видатних педагогів.

Але й цього мало.

Педагогу потрібна ерудиція, потрібна культура, прагнення до творчості.

Педагог як вихователь починається з того, як він формує світогляд, — говорив В.О.Сухомлинський.

Виховний вплив на учнів педагог справляє своєю особистістю. Чим більше і багатогранніше духовне життя педагога, тим більший виховний вплив він справляє на учнів.

Лише глибока любов педагога до дітей є наймогутнішим рушієм, який забезпечує успіх у навчанні й вихованні.

Ян Корчак говорив: „Треба вміти любити дітей.“

В чому ж проявляється справжня любов до учнів?

— У постійному вивченні їх внутрішнього світу.

— В умінні спілкуватися з ними.

— У створенні таких психолого-педагогічних умов, коли їм радісно вчитися, і вони відчують ідейно-моральне сходження до нових висот пізнання.

На повагу й любов педагога до учнів вони відповідають глибокою взаємністю.

Кожний педагог школи-інтернату повинен глибоко зрозуміти педагогічний принцип В.О.Сухомлинського:

„Школа лише тоді школа, коли головний предмет в ній — людинознавство, коли пізнання світу починається з пізнання людської душі.“

Лише педагог-патріот може виховати патріота своєї Вітчизни.

Директор школи-інтернату Ключинська А.В.

Костишина Алла (Ключинська А.В.) — переможця в спортивних змаганнях з легкої атлетики. Нових Санжарів.

19.10.2015

*Директор Полтавської школи-інтернату ім. Н.К. Крупської №2
А.В. Ключинська – заслужений працівник освіти України*

*Директор школи-інтернату А.В. Ключинська
зі своїми вихованцями (фото з газети «Сім'я» від 19.04.2002 р.)*

НА ГРОМАДСЬКІЙ РОБОТІ

Окрім своїх посадових обов'язків я виконував досить великий обсяг громадської роботи. Одразу ж після закінчення інституту і тільки приступивши до роботи в школі ФЗУ я був обраний головою міської організації охорони пам'яток історії та культури. У 50-ті роки ця галузь культури вимагала до себе особливого ставлення. Справа в тому, що, віддаючи всі сили і кошти на якнайшвидше відновлення і подальший розвиток вщент зруйнованого фашистами міського господарства, керівники місцевих органів влади дещо послабили увагу до цього питання.

Пам'ятники вимагали ремонту – деякі капітального, але в основному поточного, впорядкування територій, на яких вони знаходилися. Довелося про це не просто нагадати відповідним службам міста, а й наполегливо попросити надати практичну допомогу у вирішенні даного питання. У зв'язку з тим, що коштів у бюджеті не виявилось, вирішено було звернутися до керівників підприємств з проханням про спонсорську допомогу. Допомога ця полягала в тому, щоб підприємства відновили тільки ті пам'ятники, які були встановлені в межах їхніх володінь і на прилеглих до них територіях. Більшість підприємств погодилися вкласти кошти у вирішення цієї важливої проблеми. Та ніхто з керівників особливо і не відмовлявся зробити цю добру справу, тому що всі добре розуміли, що кожен пам'ятник історії або культури – це сторінка нашої історії, яку повинна знати кожна поважача себе і свою Батьківщину людина. До 1960 року в цій галузі було наведено повний порядок, а я нагороджений іменним годинником, що на той час вважалося досить високою оцінкою роботи.

Також, багато сил і часу я віддавав виконанню своїх депутатських повноважень. За час роботи в інтернаті я чотири рази обирався депутатом міської ради, тобто був депутатом чотирьох скликань, а в трьох із них очолював депутатську комісію з народної освіти, якій доводилося вирішувати дуже багато важливих питань для забезпечення нормальної життєдіяльності такої важливої галузі народного господарства, як народна освіта. В основному, позитивно вирішувалася проблема забезпечення педагогів житлом, проведення капітальних і поточних ремонтів шкіл у період їх підготовки до нового навчального року, перехід шкіл на більш прогресивну кабінетну систему навчання, будівництво будівлі дошкільного відділення в школі-інтернаті №2 ім. Н. К. Крупської, влаштування дітей в школи і дитячі садочки, зміцнення навчально-матеріальної бази шкіл, була проведена спільна з комісією з охорони здоров'я перевірка медичного обслуговування учнів і організація їх харчування в школах міста, і таке інше.

У 1992 році мене попросили попрацювати на громадських засадах у Раді ветеранів Жовтневого району м. Полтави. Це була і є найбільша ветеранська організація в місті. Вона налічувала 36 тисяч ветеранів праці, війни і військової служби.

У 1993 році мене обрали членом ради, а через два місяці до президії ради і призначили головою комітету зі зв'язків із громадськістю, в якому я постійно працював.

Поруч зі мною трудилися люди, небайдужі до людських страждань, люди, готові прийти на допомогу тим, кому вона потрібна, люди які постійно несуть тягар відповідальності, насамперед, перед власною совістю за тих, ким вони безпосередньо опікуються, як волонтери.

Рада ветеранів Октябрського району м. Полтави

Це, в першу чергу, беззмінний голова президії **Коваленко Іван Степанович** – ветеран та інвалід Великої Вітчизняної війни, полковник у відставці. До нього в дні роботи ради ішли десятки людей зі своїми проблемами, скаргами та просто з метою поспілкуватися, вилити свою душу, поділитися своїми радощами і печалями. Іван Степанович кожного прийме, вислухає, порадить, підбадьорить добрим словом, обов'язково надасть необхідну практичну допомогу в рамках своїх повноважень і компетенції. Його люблять і поважають не тільки в Жовтневому районі, а й у місті, люблять за його готовність відстоювати інтереси ветеранів у всіх ешелонах влади – районному, міському, обласному і навіть центральному. Ветеран війни і праці для нього – найвищий авторитет. Тільки перед ним він готовий схилити голову.

*Коваленко
Іван
Степанович*

Багато добрих слів заслуговує член президії **Рязанова Ніна Іванівна**, дружина фронтовика, інваліда війни, кадрового офіцера, полковника. Вона краще інших пізнала всі складності і труднощі армійського буття, переїжджаючи разом з чоловіком і маленькими дітьми з місця на місце нескінченними просторами Радянського Союзу. Вона постійно спілкувалася з людьми – представниками усіх соціальних верств населення з метою створення тимчасового (до чергового переїзду) сімейного притулку. Спостерігаючи за тим, як живуть люди в різних регіонах величезної країни, особливо пенсіонери, вона вже тоді перейнялася до них глибоким співчуттям і жалем. Це було головною причиною появи її в раді ветеранів, де вона займалася питаннями їх соціального захисту. Вона не залишала без реагування жодного звернення з проханням про допомогу. Одним вона виписувала безоплатно газету, іншим – продуктовий набір, для третіх – просила голову ради виписати рецепт для безкоштовного отримання ліків, а в деяких випадках обмежувалася добрим словом, яке іноді було дорожче будь-якої матеріальної допомоги. Вона знала кожного, хто гостро потребує допомоги, на прізвище, а багатьох по імені та по-батькові.

*Рязанова
Ніна Іванівна*

Будучи заступником голови комітету зі зв'язків із громадськістю, тобто моїм, вона дуже багато зробила для фінансового забезпечення діяльності ради ветеранів за рахунок спонсорських коштів, так як бюджетом вони передбачені не були.

І я, і мій заступник по комітету прийшли на роботу до ради через два роки після її утворення. Але в раді продовжує працювати людина, яка стояла біля витоків її формування, з перших днів її реєстрації як юридичної особи. Це – **Колесникова Любов Степанівна**. Вона знає поіменно всіх ветеранів, хто перебуває на обліку, хоча їх тисячі, і всі вони знають її. Не дивно, що, приходячи до ради для вирішення своїх питань, вони звертаються в першу чергу до неї, а потім вже безпосередньо до того, хто може вирішити питання. Любов Степанівна в курсі всіх справ, що відбуваються не тільки в районній, але також у міській і, навіть, у обласній радах, вона добре ознайомлена із соціальним статусом кожної категорії пенсіонерів, з внесеними до них доповненнями та змінами. І за відсутності голови дає відвідувачам ґрунтовні, зрозумілі відповіді на всі питання. Відповідаючи за роботу первинних організацій, а їх у нас 96, а в останні два роки і за роботу і з дітьми війни, вона намагається залучити до вирішення їх проблем не тільки керівників підприємств та установ усіх форм власності, а й громадськість міста. І це їй значною мірою вдається. Організація ветеранів Жовтневого району по праву вважається однією з кращих у Полтавській області. І це завдяки таким ентузіастам, як Любов Степанівна.

Колесникова
Любов
Степанівна

Люди, які прийшли на роботу до ради ветеранів з моменту її створення, і ті, хто погодився на роботу в ній пізніше і зовсім недавно, не йшли сюди в пошуках якихось матеріальних благ. Адже це не бюджетна, а громадська організація. Тут немає ні зарплати, ні будь-яких інших джерел доходу. Для них головне – робити добро тим, хто не може за віком або станом здоров'я

створювати собі більш-менш нормальні умови життя, хто позбавлений можливості нормального людського спілкування. Сюди йдуть за покликом серця, керуючись благородним прагненням хоч чим-небудь допомогти тим, хто віддав своє здоров'я на благо Батьківщини, а на старості безжально викинутий на узбіччя життя. Наведу декілька прикладів.

Заступник голови ради ветеранів **Волков Віталій Григорович**, який віддав своє здоров'я, відстоюючи право на життя людей в «гарячих» точках планети, людина, удостоєна багатьох державних нагород, успішний інженер і цілком забезпечений пенсіонер, який раніше працював головним інженером одного з великих заводів, прийшов працювати до ветеранської організації, щоб допомогти таким же, як і він, – колишнім воїнам-інтернаціоналістам, ветеранам Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. і ветеранам трудового фронту. Його до цього ніхто не примушував. Але, одного разу у якихось своїх особистих справах він зайшов до ради ветеранів. Після бесіди з ним голови ради, Віталій Григорович погодився попрацювати у складі ради. На засіданні президії він був введений до її складу і став тимчасово виконувати обов'язки померлого заступника голови. Будучи за своєю природою людиною працювитою, допитливою та володіючи чудовою виконавською дисципліною, він швидко усвідомив коло своїх обов'язків і приступив до їх виконання. Незабаром його, як одного з найактивніших працівників, делегували до президії, а через рік на конференції затвердили на посаду заступника голови.

Волков
Віталій
Григорович

Інший приклад. У 2008 році виявилася вакантною посада секретаря ради. Тут потрібно було підібрати людину високоосвічену, всебічно розвинену, яка пройшла велику школу життя і має почуття відповідальності, володіє культурою спілкування, умінням аналізувати та узагальнювати події і факти, виділяти з них головне, – все те, що могло б вплинути на вирішення різного роду питань, визначати ближню і дальню перспективи діяльності ради і у той же час відрізнятися скромністю, дисциплінованістю, шанобливим ставленням до оточуючих, працьовитістю, вмінням згуртувати колектив і направити його на виконання поставлених завдань. І така людина, що відповідає всім перерахованим вище характеристикам, був підібрана. Це нині чинний відповідальний секретар ***Шапошникова Тамара Дмитрівна.***

Про неї можна було б говорити дуже багато і це, сподіваюся, буде сказано. Ця жінка пройшла великий і складний життєвий шлях і пізнала досконало всі його позитивні та негативні сторони. Вона працювала в різних галузях і скрізь показувала найвищі зразки ставлення до праці. Про це свідчить те, що вона була обрана делегатом одного з партійних з'їздів Комуністичної партії. Подібна честь виявлялася тільки тим, кого народ знав і любив, хто постійно стояв на захисті його інтересів. А те, що її груди прикрашає вища державна нагорода за працю – орден Трудового Червоного Прапора, є яскравим свідченням того, що ця людина присвятила себе досягненню однієї мети – зробити життя людей щасливим і багатим, і робить для цього все, що в її силах і можливостях.

Тамара Дмитрівна, завдяки своїй толерантності і комунікабельності, дуже швидко знайшла спільну мову з колективом, і приступила до виконання своїх прямих обов'язків. Під її керівництвом було складено план роботи

на поточний момент, на найближчу та віддалену перспективу кожного з комітетів, наведений порядок в обліку, уточнені відомості по первинних ветеранським організаціям і т. д. Маючи досвід організаторської роботи, вона домоглася суворої звітності про виконану роботу кожного голови комітету. Її заслугою є і те, що на розгляд президії почали вноситися найактуальніші питання життєзабезпечення інвалідів, ветеранів війни, праці і військової служби. Своєю принциповою позицією при вирішенні питань, наполегливістю в їх реалізації, вимогливістю до себе та інших вона зуміла завоювати загально визнаний авторитет і повагу не тільки серед членів ради та президії, а й серед керівників первинних ветеранських організацій, а також всієї ветеранської громадськості району взагалі. З її появою значно покращилася виконавська дисципліна, що позитивно відбилося на роботі організації в цілому.

До категорії людей, безмежно відданих благородній справі служіння найменш соціально захищених верств населення, з чистою совістю можна віднести і **Крилову Ларису Леонідівну**.

За професією вона педагог. Про таких кажуть, – «від бога». Вона розумна, з ніжною душею і добрим серцем, володіє дивовижним даром спілкування з людьми. Вона легко і просто знаходить спільну мову з представниками будь-якої галузі життя.

Напевно, саме тому в складі ради їй дано найскладніше доручення – робота з інвалідами війни та праці з питань їх соціального захисту. Усім відомо, як не просто розмовляти з цією категорією ветеранів. Особливо тоді, коли в силу обставин доводиться вести з ними

*Крилова
Лариса
Леонідівна*

полеміку, щось доводити або відстоювати навіть усім відому істину. У подібній ситуації потрібно мати, як кажуть, ангельське терпіння, і далеко не кожен на це здатний. Проте, Лариса Леонідівна успішно з цим справляється, ніколи не втрачаючи самовладання. І в літню спеку, і в зимову холоднечу, вона йде до своїх підопічних, щоб вирішити їхні проблеми. Складає акт обстеження, готує подання до вищих інстанцій, органів місцевого самоврядування з проханням вирішити те чи інше питання для поліпшення побутових умов інваліда. Вона, до того ж, володіє такою силою переконання, що рідко хто відмовляє в її проханні. Її люблять і поважають всі, з ким вона спілкується, за щире бажання допомогти, за відстоювання інтересів ветеранів перед вищим керівництвом, незважаючи на посади і ранги.

Не можна не згадати і члена президії **Онищенко Марію Василівну**, яка очолює комітет із земельних питань та соціального захисту. Дуже багато зусиль вона докладає до того, щоб кожен ветеран, який в змозі обробити три сотки землі, отримав її. Адже в умовах нашого невпорядкованого життя, при жебрацькій пенсії і захмарних цінах на продукти харчування город – це своєрідна панацея, єдиний чесний спосіб виживання. Марія Василівна сама, здобуваючи хліб насущний, трудиться на такій же земельній ділянці. Постійно спілкуючись з людьми, власниками таких же ділянок, спостерігаючи за тим, як важко їм вдається обробляти їх, вона перейнялася до них глибокою повагою і співчуттям, і всіма способами намагається хоча б чимось їм допомогти. Вона домовляється з відповідними організаціями про оранку та

Онищенко
Марія
Василівна

боронування ділянок за нижчими цінами найменш забезпеченим. Не дивно, що всі члени садово-городніх колективів ставляться до неї з великою симпатією.

Окрім тих, хто працює в раді на постійній основі, а їх дев'ять осіб, президія об'єднала навколо себе десятки активістів, які виконують одноразові доручення керівництва і є кадровим резервом.

Такий підхід до вирішення кадрових питань повністю себе виправдав. Він забезпечує спадкоємність традицій, збереження і подальше вдосконалення форм і методів роботи з ветеранами. Саме завдяки широкому використанню нами досвіду роботи наших попередників, що створили струнку систему методичних прийомів роботи з пенсіонерами, нам вдалося вивести організацію ветеранів Жовтневого району м. Полтави в число кращих в області за усіма показниками.

Сьогодні ми низько схиляємо голови перед пам'яттю тих, хто вірно служив справі захисту Вітчизни, а пізніше, працюючи в раді до останніх днів свого життя, мужньо і самовіддано захищав від злиднів, байдужості і навіть свавілля властей ветеранів, які залишилися в живих.

Назву їх поіменно.

Це – **Семиволос Михайло Васильович** – ректор педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка, перший голова ради ветеранів і творець районної організації.

Нежива Іван Іванович – педагог, директор школи, керівник відділу інформації ради.

Второва Алевтина Миколаївна – педагог, директор школи, відповідальний секретар ради.

Тарасенко Григорій Іванович – кадровий військовий, полковник у відставці, відповідальний за роботу з інвалідами війни.

Лебедєв Валентин Васильович – кадровий військовий, полковник, заступник голови ради.

Девіцький Микола Іванович – кадровий військовий, полковник, заступник голови ради.

Павленко Іван Тимофійович – кадровий військовий, полковник, заступник голови ради.

Кравченко Іван Андрійович – голова обкому працівників освіти, член інформаційного відділу ради.

Соломін Іван Олександрович – кадровий військовий, полковник, голова комітету з земельних питань ради.

Степко Михайло Максимович – голова профспілки електромеханічного заводу, відповідальний за роботу первинних ветеранських організацій.

Юрченко Іван Пилипович – інженер-економіст, бухгалтер ради.

Дяченко Іван Іванович – педагог, директор школи, керівник лекторської групи ради.

Вічна їм пам'ять і наша любов.

Практично з моменту приходу на роботу до ради ветеранів, я очолив комітет із зв'язків з громадськістю, до складу якого входили сім осіб. Коротко зупинюся на соціально-економічній обстановці в Україні напередодні обрання мене головою комісії зі зв'язків з громадськістю, пізніше перетвореної на комітет.

З розпадом Радянського Союзу в усіх галузях народного господарства почалося дике розграбування всього того, що було створено важкою працею радянського народу. Підприємства почали переходити у приватні руки або припиняли своє існування в результаті банкрутства, колгоспи і радгоспи були знищені, банківська система практично перестала функціонувати. Освіта, культура, медицина занепадали, державна валюта вилучена з обігу, а на зміну їй прийшли прості

папірці під назвою купони (потім – купоно-карбованці), торгівельно-грошові операції замінювалися натуральним обміном. Одним словом, на зміну законності і порядку прийшли хаос і анархія. З урахуванням усіх цих обставин потрібно було докорінно міняти стратегію і тактику діяльності ветеранської організації в цілому і всіх її комітетів зокрема. Створена ще в кінці 80-х років колишнім ректором педагогічного інституту Семиволосом М. В. вона після 1991 року опинилася на межі розпаду. Були втрачені зв'язки з первинними організаціями, оскільки багато підприємств припинили своє існування, а інші були на межі банкрутства або перейшли в приватну власність. Припинилося державне фінансування організацій для надання допомоги найменш соціально захищеним категоріям ветеранів. Місцеві органи самоврядування ігнорували заходи ради ветеранів, які були спрямовані на захист інтересів інвалідів, хворих, людей похилого віку. Безуспішно витративши багато сил на те, щоб зробити організацію такою, якою вона була за радянської влади, і в зв'язку з погіршенням стану здоров'я Михайло Васильович Семиволос змушений був залишити посаду голови. Але в раді ветеранів продовжував працювати прекрасний, працюючий і професійний колектив, про який я вже говорив. Одним словом, розруха проявилася буквально в усіх сферах людської діяльності, у тому числі і суспільної.

Позитивні зрушення в роботі ветеранської організації проявилися з обранням на посаду голови ради ветеранів Коваленка Івана Степановича, – людини діяльної, вимогливої, рішучої, ініціативної, цілеспрямованої і принципової. Людини, що пройшла великий шлях у лавах Радянської Армії, загартованої у бойових діях по захисту Батьківщини, людини, навченої величезним життєвим досвідом.

Почав він свою діяльність на новій посаді з підбору кадрів і розстановки їх на найвідповідальніших ділянках роботи з урахуванням їх індивідуальних особливостей, освіти, професіоналізму, комунікабельності, відповідальності за доручену справу. На загальну думку, це був стратегічно правильний підхід до вирішення кадрового питання, що сприяло зміцненню виконавської дисципліни, більш повного і якісного виконання поставлених завдань.

Особисто мені було доручено сформувати з числа членів районної ради комітет із зв'язків з громадськістю, та до затвердження мене на посаді голови спочатку на президії, а потім на конференції тимчасово очолити його. Всі процедури, пов'язані з призначенням, були виконані дуже швидко, і комітет приступив до виконання своїх обов'язків. До нього увійшли 7 осіб: Салашний Олексій Степанович – голова, Рязанова Ніна Іванівна – заступник голови, Тарасенко Григорій Іванович – член комісії, Нежива Іван Іванович – член комісії, Шкурат Михайло Федорович – член комісії, Кравченко Іван Андрійович – член комісії, Регент Євген Володимирович – член комісії.

Всі вони до виходу на пенсію займали керівні пости, всі мали вищу освіту, великий досвід спілкування з людьми, відрізнялися високою культурою. З плином часу особовий склад змінювався з різних причин, в основному, це був відхід з життя. Але на зміну їм завжди приходили такі ж високоосвічені, що мали великий життєвий досвід, люди. Перед комітетом стояли дуже складні завдання, від вирішення яких залежало хоча б якесь поліпшення умов життя ветеранів війни і праці, інвалідів різних категорій, дітей війни та просто пенсіонерів.

З розпадом Радянського Союзу підприємства, на яких працювали мільйони людей, переходили у приватну власність. Робітники, особливо передпенсійного та

пенсійного віку, викидалися на вулицю. Тепер вже ніхто не ніс відповідальності за їх майбутнє. Закони країни Рад, спрямовані на захист їх інтересів, вже не діяли, а новий парламент навмисно гальмував прийняття закону, який би захищав пенсіонерів та людей праці. Адже в умовах беззаконня та анархії легше грабувати те, що належало народові – творцю цих багатств. Нові господарі життя категорично відмовлялися визнавати «своїми» людей, що вийшли на пенсію до приватизації підприємства. Вони вважали себе вільними від будь-яких зобов'язань щодо їх соціального захисту. Комітетові по зв'язках з громадськістю доводилося докладати багато зусиль, щоб привернути увагу громадськості на кричущі порушення новоявленими капіталістами якщо не законів, яких як я вже говорив, парламент навмисно не приймав, то сформованих століттями моральних норм людського співжиття.

Тим часом у народі наростало невдоволення беззаконням і погіршенням умов життя людей, що викликало масу протестних акцій, часто неорганізованих, стихійних. Для підвищення їх організованості та ефективності потрібна була консолідація протестуючих, чітке визначення вимог. У зв'язку з цим на перший план у роботі комітету виступала необхідність узгодження питання проведення акцій з партіями та громадськими організаціями. У першу чергу з тими, у програму діяльності яких входив захист інтересів трудового народу. За час своєї каденції комітет встановив тісні зв'язки і координував проведення протестних акцій з партіями та громадськими організаціями лівого спрямування. Це союзи афганців та чорнобильців, об'єднання репресованих і в'язнів концтаборів, обласні комітети КПУ, СПУ, СДПУ(о), Трудової партії України, аграрної партії, союз радянських офіцерів, профільні профспілки.

Ми спільно виробляли вимоги до владних структур в центрі та на місцях, обговорювали процедуру проведення мітингу, готували звернення до місцевої влади про дозвіл на його проведення та визначення місця збору мітингувальників.

Учасники акції виступали з гаслами проти подальшого зубожіння народу, свавілля капіталістів, за виплату грошових вкладів, проти підвищення тарифів на комунальні послуги, зростання цін, за погашення заборгованості із зарплат і пенсій, та іншими вимогами.

Комітет налагоджував контакти і з керівниками підприємств різних форм власності. Це робилося не тільки з метою залучення їх уваги до потреб тих людей, які вийшли на пенсію, але і з метою залучення коштів до бюджету організації. Для надання допомоги інвалідам війни та праці, і тим ветеранам, які, пропрацювавши все життя на одному підприємстві, в кінцевому підсумку, після виходу на пенсію залишилися без якої-небудь соціальної підтримки, оскільки зазначені підприємства в силу різних обставин припинили своє існування. За останні 10 років роботи комітету нам вдалося поповнити бюджет організації більш ніж на 100 тисяч гривень, не рахуючи отриманих продуктів для комплектування продуктових наборів. Всі ці кошти йшли, в основному, на надання грошової допомоги та придбання ліків для інвалідів, а продукти харчування, – на надання допомоги найменш соціально захищеним ветеранам.

Комітет вирішував і багато інших питань. На першому ж своєму засіданні були визначені пріоритетні завдання на найближчу і більш віддалену перспективу. Ось їх далеко не повний перелік:

1. Встановлення контактів з керівниками та профкомами підприємств різних форм власності для

вирішення питань соціального захисту працюючих і вже не працюючих пенсіонерів.

2. Встановлення зв'язків з партіями лівого спрямування, профільними профспілками, громадськими організаціями для координації дій, пов'язаних з підготовкою та проведенням протестних акцій

3. Залучення до бюджету ради ветеранів спонсорських коштів для надання матеріальної допомоги інвалідам війни та праці, заохочення тих, хто працює в раді ветеранів на постійній основі.

4. Підготовка і проведення державних свят з залученням до них ветеранів, організація для них вечорів відпочинку, екскурсій, відвідування музеїв, картинної галереї тощо.

5. Домагатися від керівництва міста виділення коштів на безоплатну підписку ветеранам газет.

6. Тримати постійний зв'язок з органами місцевого самоврядування з метою швидкого та ефективного реагування на прохання ветеранів.

За роки діяльності комітету було встановлено зв'язок з 320 підприємствами, партіями, громадськими організаціями, багато з яких стали нашими постійними спонсорами. Хочу відзначити державні та приватні підприємства та установи, які проявляли особливу увагу до найменш соціально захищених категорій ветеранів, постійно надавали їм матеріальну допомогу, якщо не грошима, то продуктами харчування.

Це – ВАТ «Лтава» (генеральний директор Змієвець С. А.), ТОВ «Рось-1» (генеральний директор Семенюга В. І.), ВАТ «Елемент-6», ВАТ «Полтавгаз», ЗАТ «Полтавський завод продтоварів «Світанок», ВАТ «Полтавський хлібокомбінат», ПП «Надія», СП «Універсам Полтава», ТОВ «Фірма «Зоря», ПП «Пол-агропром», ВАТ «Цивільбуд», власники малого та

середнього бізнесу. Але особливо багато для ветеранської організації робили і роблять засновники мережі підприємств обслуговування «Алея смаку» Верига П. О. і Верига О. В. На свята – День захисника Вітчизни, День Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками, до Дня визволення від фашистів міста Полтави вони обов'язково вручали продуктові набори інвалідам війни, а до дня 8 Березня подарунки жінкам-фронтовикам.

Постійну і велику матеріальну допомогу усім категоріям пенсіонерів робив відомий підприємець, організатор і керівник громадської організації «Наш дім – Полтава» Мамай Олександр Федорович. Він вручив десятки тисяч продуктивних наборів членам нашої ветеранської організації, яка є колективним членом громадської організації «Наш дім – Полтава». Не випадково Мамай О. Ф. офіційно був оголошений найкращим благодійником України.

Зусиллями членів комітету майже 80 найменш забезпечених ветеранів були закріплені за кафе і ресторанами для безкоштовного отримання обідів, а за 10 років у святкових обідах на честь державних свят взяло участь більше 10 тисяч ветеранів району.

Я вже говорив, що багато підприємств харчової промисловості надавали допомогу продуктами харчування. Так, наприклад, комбінат хлібопродуктів (Мелькомбінат) виділив в цілому близько 3 тонн борошна і манної крупи, АТ «Полтавацукор» – більше тонни цукру, одна з приватних фірм – 300 кг. макаронних виробів, олійжиркомбінат – 200 літрів соняшникової олії і т.д.

Таким чином, нам все ж таки вдавалося якоюсь мірою вирішувати поставлені питання щодо соціального захисту ветеранів. Місцеві ж органи влади надавали допомогу у їх вирішенні в межах своєї компетенції.

За велику і плідну роботу з соціального захисту ветеранів війни, праці і військової служби всі члени комітету, в тому числі і я, неодноразово нагороджувалися почесними грамотами та грошовими преміями виконавчих комітетів обласної, міської і районної ради ветеранів. Так, 23 грудня 2009 року я був нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів «За багаторічну сумлінну працю, активну громадську діяльність та великий особистий внесок у забезпечення реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів війни».

Закінчуючи короткі спогади про свою нележку трудову біографію, і дещо перефразовуючи одного із класиків, скажу, що і доріг було пройдено чимало (від Карпатських гір до Лапландських безкрайніх просторів), і помилок було зроблено багато. Але я щиро кажу, що дуже старався робити їх якомога менше. Недарма в народі кажуть «на помилках вчаться», хоча я прекрасно розумію, що краще вчитися на чужих, а не на своїх помилках.

Звертаючись до своїх дітей і онуків, які захочуть прочитати ці спогади, скажу: не судіть суворо своїх

предків за їх помилки. Адже на кожну подію потрібно дивитися з точки зору тієї епохи, в якій вони жили і творили. Я б сказав так: «Вчинки людей визначає час, в якому вони живуть». І тільки сповідуючи цю доктрину, ви можете зробити безпомилкові висновки та оцінки». Головне в цих спогадах – показати, що мета усього мого життя – вірне служіння людям. Будучи хлопчиськом, я вже рятував від фашистів нажите важкою працею людей добро, потім працював для фронту, а пізніше, не досягнувши 18-ти річного віку, зі зброєю в руках захищав Батьківщину. Роки після війни і фактично до виходу на пенсію присвятив навчанню і вихованню дітей, а, вийшовши вже на пенсію, всі сили віддавав соціальному захисту пенсіонерів, ветеранів війни, праці і військової служби.

ЕПІЛОГ

Олексій Степанович Салашний пішов із життя 19 липня 2012 року, а у вересні цього року Полтавська загальноосвітня школа-інтернат №2 I-III ступенів ім. Н. К. Крупської, незмінним директором якої він був протягом 25-ти років, та за свідченням випускників і його колег, просто горів на роботі, відзначала своє 50-ти річчя.

Досвід, який був набутий за часів директування Олексія Степановича, особливо у площині військово-патріотичного виховання молоді, є безцінним та набуває особливо важливого значення у наші дні, коли Україна переживає важкі часи, пов'язані з подіями на Сході...

«Кожна людина несе відповідальність перед усіма, за всіх людей і за все», – ці слова видатного мислителя, письменника і публіциста Ф. Достоєвського в повній мірі можна віднести і до Олексія Степановича, життя якого – це приклад самовідданого служіння людям.

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ ІМ. Н. К. КРУПСЬКОЇ

**Бондаренко
Олександра
Максимівна** –
перший директор
школи

**Дроботя
Петро Федорович** –
директор школи
з XII.1964 р. по
IX.1966 р.

**Салашний
Олексій
Степанович** –
директор школи з
1966 по 1991 рр.

**Шохін
Володимир Павлович** –
директор школи з 05.09.1991 по
1998 рр.

**Ключинська
Алевтина Володимирівна** –
директор школи з 1998 р.

ЗГАДАЙМО ПРО НИХ: ВОНИ БУЛИ ПЕРШИМИ

День Перемоги. 1965 р. Всі педагоги першими відкривали школу-інтернат 1 вересня 1962 р. В гостях – ветерани.

***Губенко Марія Семенівна** – перша кастеляниша.
Лисконог Марія Федотівна – помічник кастеляниші. 1962 р.*

*Мітинг з нагоди відкриття школи-інтернату.
Друга (зліва) **Олександра Максимівна Бондаренко** – перший директор. Вересень, 1962 р.*

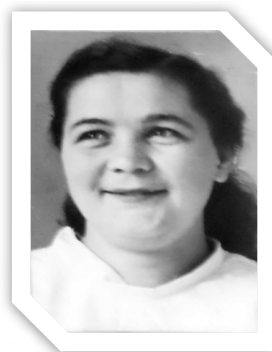
ВОНИ ГОТУВАЛИ ШКОЛУ-ІНТЕРНАТ ДО ВІДКРИТТЯ ВЛІТКУ 1962 Р.

**Сім'я
Ніна Петрівна** –
вихователька,
учителька
української мови та
літератури

**Безкоровайний
Анатолій Олександрович** – біолог

**Безкоровайна
Надія Іванівна** –
медсестра.
В школі-інтернаті –
35 років

**Личковаха Марія
Романівна** –
вихователька

**Усков
Євген Микитович**
– вихователь

**Ускова
Віра Миколаївна**
– учителька
фізичного
виховання

**Горбачова
Аліса Денисівна**
– вихователька

**Бондаревська
Ольга Дмитрівна** – учителька
української мови та літератури

**Бондаревський
Петро Карпович** – учитель фізики,
креслення, вихователь

УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ – ПРАЦІВНИКИ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

1. Бабак Іван Ілліч – Герой Радянського Союзу
2. Дроботя Петро Федорович
3. Епецький Василь Володимирович
4. Євтушевська Таїсія Семенівна
5. Капашин Олександр Григорович
6. Капустник Іван Данилович
7. Коваленко Мефодій Миколайович
8. Коваленко Василь Андрійович
9. Кошкаров Павло Борисович
10. Кузьменко Олексій Дмитрович
11. Луха(Сухіна) Інна Геннадіївна
12. Малкін Олександр Євдокимович
13. Німчин Поліна Іванівна
14. Салашний Олексій Степанович
15. Сварик Іван Михайлович
16. Сім'я Павло Васильович
17. Сивокінь Петро Володимирович
18. Сипало Григорій Зінов'євич
19. Ширшова Антоніна Георгіївна
20. Штефан Василь Васильович
21. Андрюшаєв Віктор Юхимович
22. Безкоровайний Анатолій Олександрович
23. Легкунов Микола Пантелеймонович
24. Золотов Микола Миколайович

ВЕТЕРАНИ ПРАЦІ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Український семінар на базі школи-інтернату з питань відкриття в школі передових методів навчання і виховання. На фото: директор Салашний О.С., директор школи Лесюк І.І., завісник освіти, завісник освіти, директор педагогічного семінару.

Салашний Олександр Степанович

САЛАШНИЙ Олександр Степанович 25 РОКІВ НА ПОСАДІ ДИРЕКТОРА

Чехословацька делегація в школі-інтернаті

Педсовет школи-інтернату з командиром 95-ї стрілецької бригади генерал-майором Нікітченком

Педагогічні роздуми

Вихованці на Першотравневій демонстрації

Військово-спортивна гра «Зірниця»

Польська делегація на святі «Останнього звінка»

З початком Галицької війни починають вихованці школи-інтернату довготривалу війну. На фото (зліва направо): вихованець школи-інтернату Бровко П.П., вихованець школи-інтернату Салашний О.С., командир 95-ї стрілецької бригади генерал-майор Нікітченко, начальник штабу дивізії полковник Самуїл.

Зустріч із студентами В'єтнаму та Алжиру

Зустріч вихованців-учасників Другого оркестру з вихованцями Великої Вітчизняної війни

Випускники 1964 року

Зустріч гостей з Канади

Студенти з В'єтнаму в гостях школи-інтернату

Члени школи-інтернату

Перший зв'язок — радісне свято

Шкільний хор — гордість школи. Він постійно був у складі концертних програм при зустрічах гостей, на районних та шкільних олімпіадах вечорах відпочинку

19.10.2015

НА ВІДОПОВІДЬ

ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ ПІД ЧАС РОБОТИ У ШКОЛІ-ІНТЕРНАТІ

На шкільному подвір'ї

Урочисті лінійки, присвячені початку та закінченню навчального року, Дню знань та іншим святam

Олексій Степанович в робочому кабінеті

Зустріч із ветеранами війни

Зустріч із ветеранами війни

Урочиста лінійка біля пам'ятника полеглим героям

Урочиста лінійка

Зустріч учнів з ветеранами

Зустріч учнів з ветеранами

Почесні гості школи

В музеї бойової та трудової слави

Школа на параді до Дня Міжнародної солідарності Трудящих

*Екскурсія до Волгограду.
На виставці бойової техніки, 1987 р.*

Олексій Степанович серед учнів

Шкільна колона на святкових демонстраціях

ЗУСТРІЧ ЧЕРЕЗ РОКИ

Зустріч через 40 років

ЗУСТРІЧ ЧЕРЕЗ 40 РОКІВ

1967-2007

Випускники 1969 р.

Зустріч через 20 років. Випускники 1976 р.

Зустріч випускників 1978 р.

*Зустріч через 20 років (18 червня 1988 р.).
В центрі – вихователька Сахацька Г.С.
Перша справа (перший ряд) – Костишина Алла (нині завуч
школи-інтернату Ключинська А.В.)*

ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ: З ДРУЗЬМИ У РІДКІ ЧАСИ ДОЗВІЛЛЯ...

Улюблені заняття – полювання та рибальство

ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ З ПОБРАТИМАМИ-ВЕТЕРАНАМИ

У колі бойових побратимів

*Святкування Дня Перемоги, 2008 р.
(в центрі – міський голова Андрій Матковський)*

*Святкування Дня Перемоги, 2009 р.
(в центрі міський голова – Андрій Матковський)*

*Святкування Дня Перемоги, 2012 р.
(в центрі голова Полтавської обласної адміністрації –
Олександр Удовиченко)*

Завітали на захід міський голова Олександр Мамай, голова облдержадміністрації Олександр Удовіченко та заступник голови Полтавської обласної ради Володимир Оніщенко. Вони привітали присут-

ніх ветеранів зі святом.

– Для мене, як для мешканця міста, людини, яка тут народилася і живе все життя, День Полтави безумовно є одним із найважливіших свят, – поділився Олександр Мамай. – При-

З нагоди 68-ї річниці визволення Полтави від німецько-фашистських загарбників у Міському будинку культури відбулась урочиста святкова програма

ємно, що серед нас є живі свідки подій 43-го року, люди, які звільняли наше місто. Хочеться, аби полтавці завжди пам'ятали про героїчні подвиги наших дорогих ветеранів, а не лише згадували про них на свята. Адже учасників Великої Вітчизняної, на жаль, з кожним роком залишається все менше.

День міста є особливим святом і для майора у відставці, голови комітету організації «Ветерани України» Віктора Закірничого.

– День Полтави, річниця визволення від німецько-фашистських загарбників є

дійсно святом зі сльозами очей. Свого часу багато гар і талановитих людей віддали своє життя, захищаючи рідне місто. Події тих років скалічили немало долів. Для моєї родина війна розпочалась 1939 року початком бойових дій на фронті, де 14-ним хлопцем наближався Північний фронт, – розповів Віктор Закірничий.

Під час заходу ветеранів Великої Вітчизняної війни отримали грамоти й подяки з грудними знаками від керівництва міської та обласної влади. А Громадське об'єднання «І Дім – Полтава» вручило ветеранам продуктові набори.

Після привітань і подяк на присутніх чекав святковий концерт, влаштований кращими творчими колективами міста.

Володимир Коваленко

«Міська газета» № 38 від 29 вересня 2011 р.

Рада ветеранів Октябрського району м. Полтави

Ветерани війни Октябрського району м. Полтави

Урочисте засідання до Дня Перемоги

З друзями-ветеранами

З побратимами

Біля пам'ятника «Скорботній матері», 2001 р.

Покладання квітів до Вічного вогню на день Перемоги

ФОТОМАТЕРІАЛИ ПУБЛІКАЦІЙ ПРО ПОЛТАВСЬКУ ШКОЛУ-ІНТЕРНАТ №2 ІМЕНІ Н. К. КРУПІСЬКОЇ У ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ

ЩІРІ ГОСТИНИ

Дружбою
ми здружені

Кілька днів юнаки і дівчата полтавського краю приймали в себе гостей з Польської Народної Республіки. Представники молоді Комалінського воєводства зустрічалися із своїми ровесниками в цехах промислових підприємств, у хатах-госпах і школах, знайомилися з життям і звичайною працею полтавців, вивчали досвід комсомольської роботи.

Першого дня перебування на Полтавині польські гості — голова воєводського комітету Спілки комсомольської молоді Борис Дробко, голова воєводського комітету Спілки сільської молоді Євген Малина та командир воєводського комітету Спілки польських харчовиків Мечислав Комент завітали до вчителів і учнів Полтавської середньої школи-інтернату імені Н. К. Крупської. Гарними поспіхами, музикою оркестру вітали старшокласників гостей. В піонерській кімнаті директор школи, голова первинної організації Товариства радянської польської дружби О. С. Салашний, член товариства секретар комсомольської організації школи Тоня Леснікова, старша піонервожата Лілія Морганська, командир штабу червоної сигналізації Люда Зимова, редактор школьної радіолазні Люда Синицька та інші активісти розповіли польським друзям про свій улюблений заклад, про роботу комсомольської і піонерської організації, навчання і дисципліну.

Потім делегація молоді Комалінського воєводства мала сердечну і теплу зустріч, ділову розмову з працівниками обласного комітету ЛКСМУ, відвідала Полтавський тепловозремонтний завод, зустрілася з комсомольським активом м. Полтави.

Того ж дня дорогі гості з Польської Народної Республіки відвідали на батьківщині. На знімку: директор школи-інтернату О. С. Салашний (дружить стріла) знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Потім делегація молоді Комалінського воєводства мала сердечну і теплу зустріч, ділову розмову з працівниками обласного комітету ЛКСМУ, відвідала Полтавський тепловозремонтний завод, зустрілася з комсомольським активом м. Полтави.

Газета «Комсомолец Полтавини», 14 листопада 1972 р.

НА ЗАХІСТ ДИТИНСТВА

піднімаються жіночі ради області

О. С. Салашний, голова школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Тисячі школи-інтернату імені Н. К. Крупської (О. С. Салашний — в центрі), знайомить польських гостей з комсомольською організацією у вишнійшій виробничій школі.

Газета «Комсомолец Полтавини», 12 жовтня 1989 р.

СЕРЦЕ ВІДДАЮТЬ ДІТЯМ

Фото Сергія НАЗАРКІНА /

Сорок років... Для людини це половина життя, час, коли вона повністю сформувалася як особистість і досягла якихось успіхів. Для установи, навчального закладу сорок років — це фактично юність, період становлення й формування традицій. 6 вересня Полтавська обласна школа-інтернат ім. Н.Крупської для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, урочисто відзначала своє 40-річчя. Випускники різних років, колишні працівники цього навчального закладу, нинішні педагоги, шефи, представники органів влади зібралися з нагоди ювілею спочатку в музеї, а потім у залі інтернату.

ПАВЛО Васильович Сім'я, який тривалий час працював заступником директора з виховної роботи, пригадав далекий уже 1962 рік, коли в мальовничому місці Полтави з'явився новий навчальний заклад. Його першим директором була Олександра Максимівна Бондаренко. Майже від початку існування інтернату тут самовіддано працюють швачка М.Ф.Петренко, банщиця О.І.Таран, кухар О.П.Курочка, нічна няня К.І.Бабич. Близько 30 років виконує обов'язки заступника директора з господарської роботи А.І.Поборський.

З 1966 до 1991 року школу-інтернат очолював Олексій Степанович Салашний. Заслужений учитель УРСР, нагороджений медаллю А.С.Макаренка й орденом Трудового Червоного Прапора, він, як свідчать випускники і його колеги, просто горів на роботі, дбаючи про зміцнення матеріальної бази й всебічне виховання дітей. Спочатку в школі-інтернаті жили й училися діти з неповних сімей та діти залізничників, інших працівників, які тривалий час перебували у відрядженнях. 1978 року на його базі було відкрито інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В ньому з'явилася дошкільне відділення, куди й нині привозять малюків із Кременчуцького й Гадяцького дитячих будинків.

З 1992 року директором школи-інтернату став Володимир Павлович Шохін. Він до останку віддавав себе знедоленим дітям, особливо ж піклувався, щоб росли вони міцними, здоровими, загартованими. В.Шохін був майстром спорту з боксу, палким прихильником футболу. Нині в Полтаві щороку проходять спортивні змагання на його честь. 1997 року, після трагічної смерті Володимира Павловича, директором школи-інтернату стала її колишня вихованка Алевтина Володимирівна Ключинська.

Це був нелегкий час і для України в цілому, і для цього закладу. Соціальні негаразди в державі призвели до значного зростання наркоманії, алкоголізму, а в результаті — дитячої бездоглядності й сирітства. Заклад, розрахований на трохи більш ніж 200 місць, довелося розширити майже вдвічі. З куцого державного бюджету освіта фінансувалася на 30-40%. Щоб сироти не голодували й були забезпечені необхідним, А.В.Ключинська активно шукає спонсорів. Вона стала одним

Школа-інтернат стала частиною життя медсестри Надії Безкоровайної, вчительки Петра Бондаревського, вчительки біології Анатолія Безкоровайного, медсестри Тягнирядно.

Зібралися випускники 1974 року: Сергій Лещенко, Надія Шмиголь, Таран, Любов Шмиголь, Лідія Самойленко, Володимир Гордієнко (стоять), Іван Шоню та Людмила Терентьєва (сидять).

із організаторів і директором Благодійного фонду підтримки дітей-сиріт Полтавської області.

На святі Алевтина Володимирівна приймала вітання й подарунки від численних гостей. Грамоти управління освіти облдержадміністрації, медаль ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, телевізор від ВАТ «Полтаватрансбуд», музичний центр від управління СБУ в Полтавській області, комп'ютер від НВП «Промелектроніка»... Хіба все перелічити? Та для кожного із гостей у господарки свята знайшлося тепле й щире слово.

На святі виступили начальник управління освіти і науки облдержадміністрації В.Мірошніченко, голова Ленінського райвиконкому Ю.Карпов, почесний голова благодійного фонду підтримки дітей-сиріт Полтавської області В.Кукоба, начальник Полтавської регіональної митниці А.Педешко та інші посадові особи і шефи. Всі ці люди роблять чимало, щоб підтримати чужих ім дітей, зробити їхнє життя цінним і сповненим сенсу. Недарма директор Полтавської дирекції ВАТ «Укрте-

леком» М.Д.Безима наказом міністра віти й науки за значну шефську роботу нагороджений значком «Відмінник освіти України», який йому вручили на цьому святі.

Зі стін школи-інтернату № 2 (як в раніше називалася) вирушило в доросле життя кілька тисяч чоловік. Доля розкидала їх у найвіддаленіші куточки колишнього Радянського Союзу. Багато вихованців інтернату стали офіцерами, лікарями, вчителями, юристами, робітниками. Серед них навіть один соліст. Лише за останні два роки випускники школи-інтернату вступили на навчання до Київської академії, в педуніверситет, рарну академію та інші навчальні заклади Полтави. Переважна більшість випускників знайшла своє місце в житті, вони стали справжніми людьми. А допомогли цьому вчителі, вихователі, працівники інтернату, які, не шкодуючи сил і здоров'я, віддавали дітям доброту, любов і щирість, дарували їм по краях своє серця.

Зінаїда МАТЯШ

Газета «Полтавський вісник», 13 вересня 2002 р.

Рейдовая бригада «Учительской газеты»: Л. ГАГУЛИНА, учительница, член президиума Полтавского горкома профсоюза работников просвещения; Б. МОСХОВ, заведующий отделом учащейся молодежи газеты «Комсомолец Полтавы»; В. ЗАЛИВАДНЫЙ, соб. корр. «Учительской газеты».

сохранится надеждо. Печаль-
ный пример тому — располза-
вшаяся напоры в 1-й сред-
ней школе. Ее колонны, вы-
ходящие в просторной по-
здания разбросали по другим
школам полтора года назад.
Сейчас, правда, ребята при-
ступили к занятиям в своем
помещении. Но и до сих пор
морально — в 1-й школе не-
ма — не оборудованы кабин-
ты, не завершены строитель-
ные работы в трех классных
комплексах, в спортивном и
танцевальном залах. Наглядное
доказательство — развалины
и т. д. Бесспорно, что о пол-
ноценном использовании учеб-
ного времени здесь не може-
ть быть речи. Тем более, что
именно в 1-й школе сейчас
размывающая волна «лишних»
детей, так называемых «ли-

Прежде всего создали необходимые условия для работы учителей. Каждый из них получил два, а то и три свободных дня. К минимуму свели отвлечение педагогов от их основной деятельности.

В конце минувшего учебного года обнаружилось, что 4-я школа находится в аварийном состоянии, занималась в ней запретили. Прошло лето. Наступил сентябрь, но ремонт и не начинался. Горно вынужден был на править учащихся и педагогов по четырем другим школам.

тер козкомолу шотландців. Під
сознанням систематично ви-
світлюється через публічний ра-
діофоруз у сімейні преси та
спеціального бюлетені.

О. САЛАШНИЙ,
директор
№ 2 (журн. М. К. Крупської).

196

Празникът на последния звънец

Из омота на едно полтавско училище

Миналата година представителна група от окръга посети братска Полтава. Тук проведохме среща с възпитаниците на училището-интернат № 2 „Н. К. Крупская“. Нашата представа за училището трябваше да отстъпи място на това, което виждахме — един комплекс, разположен на повече от 12 000 кв. м площ.

Посветиха ни децата — млади, непосредствени, по детски сериозни и непохватни, цвятите потънали в огромни букети от люляк и лалета. С тях беше и директорът на училището-интернат — Алексей Степанович Шалашний. Той е негов директор от десет години, от самото му основаване. Досега са завършили около 700 деца и всички поддържат връзка с родното училище, а и учителите следят гласното развитие и след завършването. Сега тук се учат 600 момчета и момичета. Училището е общообразователно. След завършването децата получават специалности: момчетата — шофьори, а момичетата — шивачки. На нашия въпрос: „Всички ли завършват десети клас?“, директорът се усмихна и каза: „У нас това е традиция, а традицията е по-силна от заповедите“.

На 23 май приключват редовните учебни занятия във всички степени на училището — от първи до десети клас и ние имаме щастието да присъствуваме на Празника на последния звънец.

Преди започването на тържеството пожелахме да разгледаме училището. Отвън то беше една обикновена сграда, но вътре приличаше на дом, в който няма богата уредба, но навсякъде личи мястото на стопанина, а не на вещиците. И нито един надпис-предупреждение „не правай това или онова“... Чудесни кабинети по биология, в които има толкова много пособия, ала те не се натрапват, защото умело се закриват в леки шкафове, за да се издават, когато е нужно. Кабинети по руска и украинска литература, в които дори ние, дошлите от далечна България, се потапяме в един нов свят, заслушани в записите на Шевченковите песни и стиховете на Теса Украинка. Огромна дискотека, фонотека, колекция от репродукции и илюстрации към литературни произведения... Всеки кабинет, всяка учебна стая не потаряха другите с нищо — дори мебелите и дъските бяха различни. Общи бяха само простотата и скромността.

В един от коридорите на първия етаж беше организирана изложба. Необикновена изложба, която навярно ще започни за много векове от нас. В стройна редица наредени малки масички и на тях — стъклени вази. Различни, където обикновено няма. Всеки вази — творение изреден с поуката на искреност, а своята ваза един сюжет — пътят „Букет“ от разцъфтели прелестни цветя е наречен „Вирсунищи“, красив букет от люляк — „Младост“, пет лалета — от ярко червено до бяло, широко разтворени сякаш зоват „Нека винаги има слънце“.

три момини съзиди са склонили цветовете над надписа „Нежност“, стрък кичест люляк сяма с едно листенце напомня „Скромност“... Тези момчета и момичета са показали по един чудесен начин, че имат свои критерии — и естетически, и нравствени. А ето и самият празник — Празникът на последния звънец!

Нито едно равнодушно лице. Децата са подредени на площадката пред централната училищна сграда с приборътник. Срещу десетокласниците — най-младите — първокласниците, востри духовата музика на училището, представете от Обкома на КПУ и ВЛКСМ и ние — гостите от България. И много, много пролетни цветя в ръцете на всички.

С кратко слово Алексей Степанович открива празника. Той говори за заслужените празници в човешкия живот, за ваканцията, която идва като награда за упорития труд през годината, за това, което предстои на завързващите десетокласници. В обръщението на директора, както и в приветствията на класните ръководители на десетите класове, на комсомолската и пионерската организация в училището се долавяше едно особено приятно чувство — възпитатели и ученици гоно реха като членове на едно семейство, в което по-големите добре разбират ролята на отговорността си пред по-малките, а те пък се стоемят да заслужат това доверие. Липсваха помпозни речи, нямаше цифри, имаше много топлота и неподправено човешко възмнение.

И ние седяхме изтърпнали, неволно изпълняващи тела, когато десетокласниците предаваха училищното знаме на излязлите след тях десетокласници — предаваха го тържествено, като истинска светиня, докладайки с гордост, че те няма за какво да се срамуват.

После идва възбуждащият ритуал — награждаването на най-добрите от конкурентите до най-малките. След това си подадоха ръце тези две условни граници на поколението — осемнадесетгодишните и осемгодишните. Всеки десетокласник поднесе подарък на първокласник, а малките — букети цветя. И гръг на това шествие, красиво и възбуждащо — малкият първокласник, свил треперещи ръце в десницата на големия баба, който от днес вече не е ученик, но ще си остане наш. Всичките гръгнаха към паметника, в двора на училището, с необикновено название „Този, който загина, за да живееш ти“. А музиката свиреше един рекем, от който изтърпвахме.

Трябваше да признаем, че това не беше всичко. След малко, когато младежите се върнаха от паметника, трябваше да преживеем още едно голямо възмнение. Десетокласниците произнесоха тържествено кълтва пред родното училище, пред Партията и родната, че ще бъдат кристално чисти, ще бъдат силни, честни и верни на всичко онова, което са научили в този свой втори дом. Не запомнихме всички сарва на кълвата, но за винаги ще запомним опнатите им тела в скромни бели блузки и тъмнокафяви поли и панталони, ще звучат дълго в ушите ни тези шестдесет гласа, звучащи като един „кълва се“.

Ето го и последният звънец — най-тържествен, най-дългоочакваният. Той също е чудесен символ. Алексей Степанович дава правото на последния звънец на Наташа — първенеца на първите класове и на Алексей — най-добрия десетокласник. Наташа према развълнувано от ръцете на директора училищния звънец с огромна червена панделка и след няколко секунди се озовава на раменете на Альоша. Като символ на единствеността те възвоят — една красива фигура — един светъл младеж, понесъл на раменете си малкото синеко момиче, което размахва пещшата златна птица.

Следват минутите на раздяла. В автобуса наставя необичайно тихо. Всеки от нас сякаш се страхува да не развали очарованието на този богат възбуждащ детски празник, който ще отнесем като скъп дар от съветските деца и към който ще се вършаме мислено хиляди пъти.

Порданка СЛАВЕВА

Стаття про свято останнього дзвоника у Полтавській школі-інтернаті №2 ім. Н.К. Крупської (на болгарській мові)

ДЕНЬ УЧИТЕЛЯ

ШЕБАЧЕНИЙ шлях розвитку пройшла радянська школа. Майже кожний третій громадянин нашої країни нині навчається — у школі, вузі, технікумі тощо. Тільки на Полтавщині є чотири інститути, 30 технікумів, 37 професійно-технічних училищ і 1316 шкіл. Такого розмаху, таких масштабів не знає жодна інша держава світу. І все це — здійснення мудрих лєнінських заповітів, велике завоювання революції.

Школа, навчання і виховання підростаючого покоління стали у нас всенародною турботою. До школи постійно прикута пильна увага партії і уряду, широкої громадськості. Бо там, у світлих, просторих класах і кабінетах, в лабораторіях і майстернях, на прищиплених ділянках, кується наше майбутнє, формується молода зміна будівників комунізму.

З перших днів тільки-но семиріччі хлопчики і дівчатка переступлять шкільний поріг, для вчителя починається напружена, неупинна боротьба за розум, почуття, за душу кожного вихованця.

З високою міркою підходить до радянського вчителя наше суспільство, великі завдання ставить. Він мусить щодня, щогодини розвивати перед дітьми щось нове, важливе, цінне, озброювати їх міцними і глибокими знаннями, постійно будити творчу думку. Він повинен бути мудрим наставником і порадиником, щоб вчасно прийти на допомогу вихованцям у вирішенні їхніх сумнівів чи вагань; пристрасним пропагандистом лєнінських ідей, щоб виховати відданих Вітчизні громадян, активних будівників комунізму; скульптором, щоб усунути погані звички і риси, виліпити гідний характер; художником, митцем, щоб розкрити красу нашого сьогодення, красу в житті і мистецтві; психологом, щоб тонко розуміти дитячу душу. Вчитель мусить мати добре серце і чисту совість.

У цьому році Центральний Комітет Комуністичної партії України і Рада Міністрів Української РСР прийняли постанову про встановлення Дня освіти. Це свято щороку відзначатиметься в першу неділю вересня. Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР — свідчення поваги й шани до вчительства, визнання великих заслуг радянської школи.

Сьогодні знову свято. Ваше свято, вчителі. І знову міста і села Полтавщини заповнюються яскравими квітами осені. Вам даруватимуть найкращі, найбарвистіші букети. Вам будуть сказані найтепліші слова і найщиріші побажання. Учителів вітатимуть діти, колеги, їм надішлють вітальні листи і телеграми колишні вихованці, даруватимуть свою владність дорослі. Сьогодні про них і для них будуть виконані пісні по радіо, прозвучать задушевні рядки поетів. Бо педагога люблять і шанують не тільки школярі, шанують їхні батьки, вся громадськість за надзвичайно потрібний і почесний його труд.

Сьогодні будуть названі імена кращих, талановитих,

досвідчених майстрів педагогічної справи. Їх в області чимало. 35 працівників народної освіти області нагороджені орденом Леніна, 48 присвоєно високе звання заслуженого вчителя школи УРСР. Великим авторитетом серед дітей і колег користуються Герой Соціалістичної Праці директор Гадяцької школи-інтернату М. К. Андрієвський, заслужений вчитель школи УРСР К. О. Щербак — директор середньої школи № 16 м. Полтави, М. О. Ходосов — учитель Хорольської середньої школи № 2, П. А. Гудим — заступник директора по навчальній частині Пирогівської середньої школи Глобінського району, І. І. Саснко — директор Вовчицької восьмирічної школи Лубенського району, К. І. Вісник — вчителька Вісичівської початкової школи Новосанжарського району, Л. В. Шаповал — вчителька Миргородської середньої школи № 3, А. М. Кондратюк — вчитель фізики Полтавської школи-інтернату № 1, який першим в області нагороджений значком «Відмінник народної освіти СРСР», М. Д. Євтушенко з Хотєлівської середньої школи № 1, І. Ф. Омельяненко з Сагайдацької середньої школи Шишацького району, яким високе звання заслуженого вчителя школи УРСР присвоєно нещодавно, та багато інших.

Уклін же вам і велике спасибі. Щастя вам у вашій добрій справі!

Нинішній рік особливий. Він могутністю лєнінських ідей освітлений, величезною подією — 100-річчям з дня народження В. І. Леніна — ознаменований. І дуже радісно, що саме в цей рік, рік лєнінського ювілею, наша школа підноситься на вищий щабель — переходить на нові навчальні плани і програми.

Складаючи нині шану вчителів, віддаючи належне його сумлінності і невтомності, його доброті і сердечності, радянські люди сподіваються, що успіхи працівників народної освіти набагато примножаться. А завдання, що стоять перед ними, важливі і відповідальні: удосконалювати педагогічний процес, відшліфовувати свою майстерність, добитися успішного засвоєння нових навчальних програм. Треба, щоб кожен урок, лекція, заняття давали молоді глибокі і міцні знання.

Одне з найголовніших завдань педагогічних колективів — ідейне загартування юні. Необхідно поглибити виховання школярів на заповідях Леніна, на героїчних і трудових традиціях радянського народу, прищеплювати їм найкращі риси комуністів-лєнінців: відданість ідеалам комунізму, наполегливість у досягненні мети, любов до соціалістичної Батьківщини. Треба пам'ятати, що тільки люди високої ідейної переконаності, політичної зрілості, освіченості, міцної дисципліни і організованості, які не бояться ніяких труднощів і випробувань, можуть з честю розв'язати завдання, поставлені Комуністичною партією, Радянським урядом.

Сама професія висуває вчителів на передній край боротьби за нову людину, зробила першими помічниками партії. Бути ними завжди, перетворювати в життя її ідейні накреслення — в цьому високе покликання педагога.

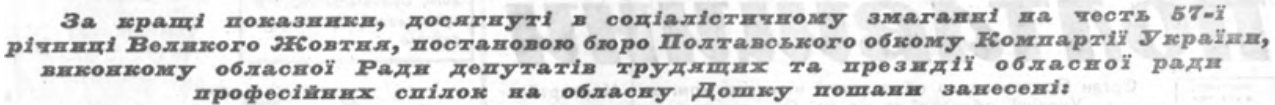
На фото: кращі вчителі м. Полтави (зліва направо) Анастасій Максимович Кондратюк — учитель фізики школи-інтернату № 1, відмінник народної освіти СРСР; Тамара Семенівна Каспеняк — вчителька російської мови та літератури 23 середньої школи;

Олексій Степанович Салаший — директор школи-інтернату № 2 імені Н. К. Круської, відмінник народної освіти УРСР, голова постійної комісії народної освіти Полтавської міської Ради депутатів трудящих; Тамара Миколаївна Тодосюкова — завідувача міським педагогічним кабінетом, заслужена

вчителька школи УРСР; Катерина Омельянівна Щербак — директор 16 середньої школи імені Героя Радянського Союзу Г. С. Кагамлика, заслужена вчителька школи УРСР.

Фото О. ПАСІЧНИКА.

Газета «Зоря Полтавщини» від 5.10.1969 р. №235

ТОБІ, УЧИТЕЛЮ!..

Учителю. У всі віки, у всіх народів це слово звучало по-різному. Але завжди людина, наділена цим високим іменем, постає в уяві мудрою, доброю, кристально чистою, благородною. Адже потяг до знань, усвідомлення оточуючого світу, явни чи ні — найбільш привабливі риси людини. Їх прищеплює нам учитель: вчить плакати хлібну ципу, дає майстерність муляра чи столяра, вчить мужності війни, ніжності сина і вірності друга.

Сьогодні наше слово про шкільного вчителя, перш за все, про вчителя, який ще в давнину навіть поважні люди знімали шапки і вклонялися йому. В нашій Радянській країні, за висловом В. І. Леніна, учитель поставлений на тану висоту, на якій він ніколи не стоїв та й не міг стояти в класовому суспільстві. Це — народний учитель.

Тенді, добрі слова вчителів хочуть скласти директорів Гадляцької школи-інтернату, Героїв Соціалістичної Праці, депутатів Верховної Ради СРСР М. К. Андрієвському, директорам шкіл-інтернатів м. Полтави О. С. Салашанському і Ю. В. Чаплинському, вчителям Хорольської середньої школи Кременчуцького району Н. І. Ільченко, Мусіївської восьмирічної школи Кіровоградського району Л. Г. Кучеренко, Рибницької восьмирічної школи Полтавського району К. Г. Салазюк, Новосанжарської середньої школи Г. Ф. Кулешові і багатьом іншим.

Зразки високого мистецтва ідейного, політичного, морального і трудового виховання в процесі навчання показують майстри педагогічної справи кавалер ордена Леніна, заступник директора шкільно-робітничого навчання Жомутської середньої школи Миргородського району К. Т. Дем'яненко, кавалер ордена Трудового Червоного Прапора учителька англійської мови Полтавської середньої школи № 29 Т. Л. Сіряк.

Цінний досвід у здійсненні загальної середньої освіти має педагогічний колектив Криворудської середньої школи Семонівського району, де директором школи М. П. Костиний, класні керівники і вчителі цієї школи глибше вивчають характерні і уособлюють педагогічних знань, теорій, допомагають їм глибоко усвідомити свій обов'язок і відповідальність за виховання дітей у сім'ї. Вислідом наполегливої і владної роботи школи, сім'ї і громадськості в школі хоробрі дисципліна, підвищується інтерес учнів до навчання і праці, багато випускників залишаються працювати в рідному селі, оволодівають професіями батьків.

Прикладів творчої, натхненної, самовідданої праці вчителів нашої області можна назвати багато. Більшість їх продовжує черпати для себе зміня і досвід з великої скарбниці праць Н. К. Кроуцької, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, запозичує все краще з педагогічної практики своїх колег, з періодичної преси.

Але рівень навчальної і виховної роботи деяких педагогічних колективів залишає бажати кращого. В закладах, які проводяться в дитині, допускається формалізм, характер учнів вивчається поверхово, не повною мірою використовуються учнівське самоврядування. Певна кількість учнів має незадовільну оцінку за поведінку, порушує правила для учнів, Статут загальноосвітньої школи, запізнюється на заняття, пропущає уроки без поважних причин, неактивно поводить себе по відношенню до старших та в громадських місцях. Це стосується деяких вихованців шкіл міста Полтави, Кременчука, Пирятинського, Полтавського, Глобінського, Пінського, Великобагачанського районів.

В області є немало шкіл, де успішно вирішуються питання комплексного підходу до комуністичного виховання учнів. Там діють відділи пропаганди і агітації міськомів і райкомів партії, відділи народної освіти, партійні організації, дирекції педагогічних колективів окремих шкіл недостатньо вивчають і впроваджують їх досвід виховної роботи.

Ідуть сорпінні наради вчителів. На них підбиваються підсумки, аналізуються успі-

хи, промахи, унущення. Буде прочитано багато доповідей політичного і методичного характеру. Хотілося б побажати, щоб поряд з питаннями поліпшення вивчення того чи іншого предмету були широко проаналізовані питання патрістичного, інтернаціонального, трудового, морального виховання, спортивно-масова, гурткова робота, а також — досвід вихователів продовжених груп, використання у цій справі історичних музеїв, ленінських кімнат, суспільно корисної праці учнівських колективів. Особливий аналіз повинен бути зроблений у роботі комсомольських і піонерських організацій.

У відповідності з постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР про школу на підприємствах, в колгоспах і радгоспах створені ради сприяння сім'ї і школі. Визначна частина їх, зокрема на заводах шляхових машин, автомобільному місті Кременчука, подала допомогу в зміцненні навчально-матеріальної бази шкіл, в організації виховної роботи з підлітками, з професійної орієнтації учнів. Але багато ще рад тільки створені і ніякої роботи не проводять. У новому навчальному році слід повсюди активізувати їх діяльність, і вирішити це питання повинні партійні організації, керівники промислових підприємств, будов, колгоспів і радгоспів.

Першого вересня в школу прийдуть вперше 570 учителів-випускників вищих навчальних закладів та 400 спеціалістів з середньої педагогічної освіти. Зробити їх радними і посланими початок трудової діяльності, плодотворною їх працю — таке завдання партійних, радянських, господарських керівників, педагогічних колективів, а які вони приймуть.

Керуючись постановою ЦК КПРС «Про даліше поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи, педагогічних колективів області повинні забезпечити високий науковий рівень ідейного виховання учнівської молоді в уроках, у позакласній і позашкільній роботі, яскраво популяризувати велич комуністичних ідеалів, велич творчу силу ідей марксизму-ленінізму, невтомну діяльність ЦК КПРС, його Політбюро на чолі з товаришем Л. І. Брежнєвим по зміцненню могутності нашої країни, її міжнаціонального авторитету, збереження миру на землі. На конкретних фактах і прикладах, близьких і зрозумілих дітям, слід розкрити переваги соціалістичного способу життя, його гуманну, демократичну суть.

Особливі завдання перед шкільними колективами з питань професійної орієнтації встановлені в постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про даліший розвиток вищої школи і підвищення якості і підготовки спеціалістів». Треба встановити пріоритетну роботу так, щоб діти вибирали професії з найважливіших галузей народного господарства: металургійної, гірничодобувної, нафтодобувної, газової промисловості, будівництва, транспорту, сільського господарства тощо.

Новий навчальний рік стане серйозним етапом на шляху виконання рішень XXV з'їзду КПРС і наступних постанов ЦК партії і уряду, вердикт і рекомендацій, висловлених у промові Генерального секретаря ЦК КПРС, Голови Президії Верховної Ради СРСР товариша Л. І. Брежнєва з питань про загальноосвітню школу. А успіх у здійсненні цих завдань залежить і від тих, хто будував і ремонтував шкільні приміщення, майстерні, гуртожитки, учительські квартири, подбав про підручники і, звичайно, від учителя.

«Вчитель — то сама правда» — такими крилатими словами відзначають про багату, тисячну армію педагогів директор Гадляцької школи-інтернату М. К. Андрієвський на сторінках газети «Радянська освіта». Саме з цих позицій, з вірою в свої сили, а великою відповідальністю перед дітьми, батьками, перед Батьківщиною в дні серпневих нарад повинен підійти кожний учитель до аналізу своєї роботи, накреслювати свої плани.

Ю. КРИВОШЕЙ, завідувач відділом науки і учбових закладів обкому, Компартії України, кандидат історичних наук.

Полтавська школа-інтернат №2 відзначає п'ятдесятиріччя

Інститутську гору раніше місцеві жителі називали «лисою». І не випадково. Це – чи не найвище місце у Полтаві, а влітку, коли трава жовкла, гора й справді виглядала пустим нагір'ям. Відбудовуючи зруйновану німецько-фашистськими окупантами Полтаву, городяни посадили на схилах гори зелені гаї. А 1960 року тут закінчилася робота – будівельники управління №113 тресту «Південтрансбуд» почали зводити корпуси школи-інтернату. На Інститутській горі виростало ціле містечко. Крім триповерхового учбового корпусу, побудували два великих чотириповерхових гуртожитки, господарський корпус з банею, пральнею, гаражем.

Школу-інтернат №2 було відкрито 31 серпня 1962 року. На урочистому мітингу виступали керівники області й міста; а першому директору школи Олександрі Максимівні Бондаренко вручили символічний ключ. За парти навчального закладу тоді сіли 660 учнів. Підтвердженням того, що школа була однією із зразкових у місті, було відвідування закладу численними іноземними делегаціями соціалістичних країн.

У жовтні 1962 року піонерської дружини школи-інтернату №2 присвоїли ім'я першого радянського космонавта Юрія Гагаріна. Це стало тоді вибором всього краю. У 1968 році Наказом Президії Верховної Ради Української РСР закладу присвоєно ім'я Н.К.Крупської. Якіс у той час другого директора школи, Петра Федоровича Дроботю (1964 – 1966 рр.), змінив Олександр Степанович Салащук, який працював на цій посаді 25 років (він помер кілька тижнів тому).

23 вересня 1969 року на подвір'ї школи-інтернату відкрили пам'ятник радянським воїнам-визволителям «Вони загинули, щоб жили ми». Його автором став батько одного з вихованців школи. Тут проходили урочистості, приймали в гості, а на День Перемоги часто приїздив генерал-майор М.С.Нікітченко, командувач 226-ї стрілецької дивізії, яка визволила Полтаву.

У ті часи в країні була дуже популярною військово-патріотична гра «Зірниця», тож за допомогою шафів із Полтавського артучилища вихованці школи виїздили на полігони, подорожували місцями бойової слави.

Кращі юнаки брали участь у республіканських змаганнях.

У 1978 році навчальний заклад реформовано у Полтавську школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

У перші роки незалежності, з 1991 року, керівництво школою прийняв Володимир Павлович Шохін. Його наступницею з 1998 року стала заслужений працівник освіти України Алевтина Володимирівна Ключевська. Вона пройшла шлях від вихованки до керівника цього закладу, який очолює донині.

Полтавська загальноосвітня школа-інтернат №2 I-III ступенів імені Н.К.Крупської Полтавської обласної ради створена постановою обласної ради від 1 вересня 2009 року.

Основна функція закладу – утримання, виховання, навчання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із малозабезпечених сімей та дітей інших категорій, а також створення умов, макси-

мально наближених до домашніх, підготовки вихованців до самостійного життя, їхня інтеграція у суспільство.

Серед відомих випускників школи-інтернату – представники різних професій, а найбільше – офіцерів, інженерів та учителів. Гордістю школи є командир підводного човна Юрій Михайленко, оперний співак Степан Жданов, учений-фізик Василь Сидоров, художник Сергій Лавренко, лікар-анестезіолог Борис Лобач, заслужений учитель України Ольга Сидоренко.

Багато цікавих подій відбулося у житті навчального закладу за останні 50 років. Від самого початку матеріали про життя школи збирав учитель Павло Васильович Сам'я. Нинішній директор Алевтина Ключевська втілює ідею створення музейної кімнати, яка ніби є одним з кращих серед навчальних закладів Полтави. Тут яскраво та інформативно оформлені стани, велика кількість фотозображень, нагород, літератури. Зберігається й той самий символічний ключ, вручений в далекому 1962 році.

Володимир СУЛИМЕНКО

Стаття з газети «Полтавський вісник» від 31.08.2012 р.
№35(1207)

СТАТТІ З ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ:

1. Стаття про школу-інтернат імені Н.К. Крупської. – Журнал «Народна освіта», грудень 1967 р.
2. Стаття «Зарниця зовет ребят» – газета «Правда» від 27.06.1967 р. №178.
3. Стаття «Є у подвига початок...» (проблеми військово-патріотичного виховання) – газета «Комсомолец Полтавщини» від 29.12.1967 р. №154.
4. Стаття «Полтавские контрасты» (про наукову організацію праці у школі) – газета «Учительская газета» від 28.09.1968 р. №116.
5. Стаття «Педагог-новатор» (Кандидати народу) – газета «Зоря Полтавщини» від 27.02.1969р. №49.
6. Стаття «День учителя» – газета «Зоря Полтавщини» від 05.10.1969 р. №235.
7. Стаття «Переваги і зручності» (з досвіду кабінетної системи навчання в школах) – газета «Зоря Полтавщини» від 19.03.1970 р. №65.
8. Плакат «Кабінетна система навчання-з досвіду роботи Полтавської школи-інтернату №2 імені Н.К. Крупської».
9. Стаття «Празникът на последния звънец».
10. Стаття «Полтавские «Зарницы» – газета «Комсомольское Знамя» від 25.03.1970 р. №59.
11. Дошка пошани (За кращі показники, досягнуті в соціалістичному змаганні на честь 57-ої річниці Великого Жовтня) – газета «Зоря Полтавщини» від 03.11.1974 р. №259.
12. Стаття «Змагання: включено всі ланки» – газета «Радянська освіта» від 05.03.1975 р. №19.

13. Стаття «Тобі, учителю!» (Школа перед новим навчальним роком) – газета «Зоря Полтавщини» від 21.08.1979 р. №192.
14. Стаття «Полтавська школа-інтернат №2 відзначає п'ятдесятиріччя» – газета «Полтавський вісник» від 31.08.2012 р. №35.

ЗМІСТ

Сторінки біографії О. С. Салашного	3
Червень 1941 року... ..	6
Повоєнний період у Заполяр'ї	24
Повернення до рідного краю.....	29
Навчання у Полтавському педагогічному інституті та педагогічна практика	34
Робота на педагогічній ниві	36
<i>На посаді завідувача навчальною частиною школи ФЗУ Полтавського м'ясокомбінату (1957-1961 роки).....</i>	36
<i>Полтавська школа-інтернат №1 (1961-1964 роки).....</i>	38
<i>Полтавська середня школа №5 (1964-1966 роки)....</i>	42
<i>25 років на посаді директора Полтавської обласної школи-інтернату №2 ім. Н. К. Крупської (1966-1991 роки).....</i>	43
Трудове виховання	63
Художня самодіяльність	71
Військово-патріотичне виховання учнів	77
Взаємодія з учнями інших шкіл	99
Інтернаціональне виховання	104
Підготовка вихованців до майбутнього життя.....	106
Підвищення рівня викладання, вдосконалення навчально-матеріальної бази, перехід на кабінетну систему навчання	113

Вивчення та поширення позитивного досвіду навчання і виховання у школі-інтернаті.....	128
Вихованці школи-інтернату – її гордість	134
На громадській роботі	145
Епілог.....	164
Фотоматеріали публікацій про Полтавську школу-інтернат №2 імені Н. К. Крупської у періодичних виданнях	194
Статті з періодичних видань.....	203

Науково-популярне видання

О. С. Салашний

МІЙ ШЛЯХ

Літературний редактор – *Т. О. Кривчун*

Комп'ютерна верстка і дизайн – *Т. В. Хілінська*

Підписано до друку 10.01.2016. Формат 60х84/16

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 12,0

Тираж 100 прим. Зам. № 1254

Видавець Шевченко Р. В.

36000, Полтава, вул. Остроградського, 2

тел. (0532) 502-708

050 346 23 75

Свідоцтво серія ДК №1139 від 04.12.2002 р.

Всі ми родом з дитинства. Зміст, вкладений письменником в ці слова, глибинний. Адже паростки добра чи зла, закладені в дитячу душу, проростають в зрілому віці характером, вчинками, врешті-решт, долею. Для вихованців школи-інтернату імені Крупської роки, проведені тут, сповнені саме добром, теплотою, сердечністю, щирістю – всім світлим, що випромінює цей дім. Педагоги тут були і залишаються особливими, з подвійним почуттям любові до дитини, бо позбавлена вона батьківського піклування.

– Сам горить на роботі і нам передає іскри свого горіння, – так згадують тут про одного з директорів навчально-виховного закладу, заслуженого вчителя України, орденоносця О. С. Салашного, за часів керівництва якого втілювалися в практику високоморальні принципи педагогічної роботи А. С. Макаренка й В. О. Сухомлинського.

Оновлена, прикрашена, уквітчана, школа-інтернат для дітей-сиріт імені Крупської і сьогодні керується в своєму житті девізом минулого: школа лише тоді школа, коли її головний предмет – любов до дитини.

Колишній директор школи-інтернату О. С. Салашний, нинішній керівник закладу А. В. Ключинська, колишні й сьогоднішні вихованці школи – разом вони сім'я